

(PROJEKT)

Tu warto żyć

LUBUSKI PLAN LUDNOŚCIOWY

STRUKTURA PLANU

Spis treści

I WPROWADZENIE.....	4
II GŁÓWNE USTALENIA DIAGNOZY.....	6
III CELE LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO.....	10
IV SPOSOBY REALIZACJI PLANU	13
4.1. ROZWIJANIE LUBUSKIEJ OFERTY DLA MIESZKAŃCÓW.....	13
4.1.1. Program: PRZYJAZNE LUBUSKIE	15
4.1.2. Program: LUBUSKIE – TU SIĘ MIESZKA.....	17
4.1.3. Program: WIWAT RODZICE!.....	18
4.1.4. Program: PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH.....	19
4.1.5. Program: LEPIEJ POŁĄCZENI	21
4.1.6. Program: NOWOLUBUSCY	22
4.2. INTEGRACJA INICJATYW REGIONALNYCH I LOKALNYCH	23
4.2.1. INICJATYWY PRORODZINNE	23
4.2.2. ROZWÓJ USŁUG SPOŁECZNYCH	24
4.2.3. ROZWÓJ OCHRONY ZROWIA	26
4.2.4. REWITALIZACJA SPOŁECZNA.....	28
4.2.5. INICJATYWY EDUKACYJNE.....	29
4.2.6. INICJATYWY KULTURALNE.....	30
4.2.7. INICJATYWY MIĘDZYKULTUROWE.....	32
4.3. WSPÓŁTWORZENIE NOWYCH ROZWIĄZAŃ	34
4.3.1. PEŁNOMOCNIK MARSZAŁKA DS. SPOŁECZNEGO POTENCJAŁU REGIONU	34
4.3.2. ZESPÓŁ DS. LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO I MIGRACJI	35
4.3.3. SPOŁECZNY PANEL EKSPERCKI.....	36
4.3.4. WYDARZENIA CYKLICZNE	36
4.3.4. LUBUSKI PLAN LUDNOŚCIOWY JAKO ŻYWY DOKUMENT	37
4.3.5. ZASADA ŁĄCZENIA POTENCJAŁÓW I JEJ REALIZACJA	41
V DIAGNOZA. ZMIANY DEMOGRAFICZNE I ICH KONSEKWENCJE	45
5.1. WSPÓŁCZESNE PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE	45
5.2. KURCZENIE SIĘ SPOŁECZNOŚCI W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM.....	50
5.3. KONSEKWENCJE DEPOPULACJI	68
5.4. IMIGRACJA A PRZECIWDZIAŁANIE DEPOPULACJI.....	70
5.5. PODEJŚCIE DO PROBLEMU DEPOPULACJI W WYBRANYCH KRAJACH.....	77
5.6. MIESZKALNICTWO A PROBLEM DEPOPULACJI	84
ANEKS. OPIS PILOTAŻU LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO.....	89
BIBLIOGRAFIA.....	90

I WPROWADZENIE

W odpowiedzi na wyzwania demograficzne, Zarząd Województwa Lubuskiego oferuje obecnym i przyszłym mieszkańcom Lubuski Plan Ludnościowy. Plan ma charakter kierunkowy - wyznacza cele i priorytety, które będą realizowane w perspektywie krótko- i długoterminowej, poprzez zintegrowane projekty, programy i działania.

Zmniejszenie liczby mieszkańców, kurczenie się społeczności lokalnych, starzenie się ludności, zmniejszenie przychodów gmin i ograniczenie dostępu do usług publicznych, a co za tym idzie osłabienie wsparcia dla najbardziej potrzebujących oraz poczucie samotności wielu osób, to tylko niektóre przejawy i możliwe konsekwencje niepokojących nas procesów. Główny Urząd Statystyczny w następujący sposób opisuje stan, w którym znalazła się Polska w obecnej dekadzie: *Odnotowany w 2022 r. spadek liczby urodzeń potwierdza, że Polska wkroczyła w okres kolejnego kryzysu demograficznego (który miał już przejściowo miejsce w latach 1997–2007), ale obecny prawdopodobnie może mieć charakter dłuższej tendencji.*¹ Kryzysowe sytuacje wymagają stosowania niestandardowych rozwiązań. Taką właśnie inicjatywą jest Lubuski Plan Ludnościowy i przewidziane w nim przedsięwzięcia. Powstał on zgodnie z rekomendacjami Unii Europejskiej dotyczącymi adaptacji demograficznej.²

**Celem Lubuskiego Planu Ludnościowego
jest przeciwdziałanie skutkom kryzysu demograficznego
oraz zaadaptowanie regionalnych i lokalnych polityk publicznych
do zmieniających się potrzeb i potencjałów.**

Kluczowymi elementami Lubuskiego Planu Ludnościowego są:

- Diagnoza sytuacji demograficznej z rekomendacjami dla Regionu;
- Opracowanie lubuskiego podejścia do kryzysu demograficznego;
- Wyznaczenie celów, zadań i działań w krótkiej, średniookresowej i długoterminowej perspektywie czasowej;
- Określenie założeń i narzędzi kluczowych programów regionalnych na rzecz przeciwdziałania depopulacji:
WIWAT RODZICE, PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH, LEPIEJ POŁĄCZENI, PRZYJAZNE LUBUSKIE; TU SIĘ MIESZKA; NOWOLUBUSCY.
- Opracowanie regionalnych zadań strategicznych, koordynacyjnych i koncepcyjnych na rzecz adaptacji demograficznej;

¹ *Sytuacja demograficzna Polski do 2022 r.* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023, s. 10.

² Szerzej o stanowisku Unii Europejskiej wobec kryzysu demograficznego i rekomendacjach instytucji unijnych piszemy w kolejnych częściach Planu.

- Wyznaczenie zadań dla pełnomocnika ds. potencjału społecznego Regionu i innych podmiotów odpowiedzialnych za realizację Planu;
- Określenie zasad przeprowadzenia na obszarze województwa lubuskiego programu pilotażowego w zakresie przeciwdziałania depopulacji;
- Ustalenie sposobów rozwijania i uzupełniania Planu w związku ze zmieniającymi się potrzebami i możliwościami działania.

Jest to pierwszy regionalny dokument odnoszący się do wyzwań narastającego kryzysu. Plan bierze pod uwagę kluczową ludzką potrzebę jaką jest satysfakcjonujące życie w przyjaznym otoczeniu - w rodzinie, wśród przyjaciół i życzliwych sąsiadów, w dobrze zorganizowanych, spójnych społecznościach. Wszyscy doceniamy wartość takiego życia, dlatego z niepokojem obserwujemy pogłębiający się kryzys, w tym zjawisko wyludniania i starzenia się lubuskich społeczności. Wiemy, że jest to proces występujący w wielu miejscach w Polsce oraz poza naszym krajem. Nie możemy jednak beczynnie przyglądać się zjawisku, które w swych konsekwencjach może być groźne dla poszczególnych osób, rodzin, wsi i miast, a także dla Regionu jako całości.

Nasze podejście w poszukiwaniu skutecznych rozwiązań polega na łączeniu potencjałów. Zakładamy, że w sytuacji ubywania mieszkańców i starzenia się społeczności niezbędne staje się uzupełnianie i wzmacnianie potencjału gospodarczego, materialnego, społecznego i ludzkiego na obszarach dotkniętych kryzysem. Zdolność do tworzenia nowych powiązań funkcjonalnych w wymiarze indywidualnym i zbiorowym, urasta w tej sytuacji do rangi kluczowej cechy osób, organizacji i instytucji funkcjonujących w Regionie. Zamierzamy ją wzmacniać poprzez realizację tego Planu.

Plan jest wyrazem determinacji Marszałka, Zarządu i Samorządu Województwa Lubuskiego oraz władarzy lubuskich gmin w dążeniu do łagodzenia skutków zmian demograficznych i w poszukiwaniu optymalnych rozwiązań problemów, które te zmiany powodują. Zachęcamy więc do lektury Planu, który wyjaśnia na czym ta wizja polega i który jest jednocześnie zaproszeniem do współpracy wszystkich środowisk, organizacji i osób łączących różnorodne potencjały i współtworzących dobrze powiązane, przyjazne społeczności, w których warto żyć.

Zgodnie z przyjętymi przez pomysłodawców założeniami, Plan ma być żywym dokumentem, wzbogacanym o nowe rozwiązania w miarę pozyskiwania kolejnych danych i pomysłów wypracowywanych we współpracy z mieszkańcami. Liczymy na to, że w ten sposób przyczyni się do twórczego połączenia naszych potencjałów i do realnej, pozytywnej zmiany społecznej.

Łączmy więc nasze potencjały w imię wspólnej przyszłości, która z dzisiejszej perspektywy jawi się jako pełna nieznanymi wcześniej wyzwań. Wciąż jednak mamy szansę ją kształtować. Skorzystajmy z niej. Naszą intencją jest upowszechnianie przekonania, że społeczności lubuskie to miejsca, w których warto żyć.

II GŁÓWNE USTALENIA DIAGNOZY

Sformułowane w Planie cele, zaplanowane zadania i działania wynikają z diagnozy, którą przeprowadził Zespół powołany przez Marszałka Województwa Lubuskiego. Diagnoza ta miała kilka etapów, od sformułowania problemu przez marszałka i jego najbliższych współpracowników, poprzez zgromadzenie danych i propozycji działań dostarczonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, poszczególne departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego i instytucje z nim współpracujące oraz konsultacje w różnych gremiach, aż po systematyczną analizę i interpretację danych.

Szczególną rolę odegrała tutaj ekspertyza opracowana przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, która z niewielkimi zmianami jest prezentowana w rozdziale czwartym, a także raport opracowany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Zielonej Górze. Kwerendę literatury krajowej i zagranicznej w celu ustalenia dotychczasowych interpretacji i podejść do problemu depopulacji przeprowadził, powołany w styczniu 2025 roku przez marszałka pełnomocnik ds. potencjału społecznego Regionu, który był także odpowiedzialny za redakcję niniejszego dokumentu i koordynację prac Zespołu ds. Planu. Diagnoza polegała więc zarówno na ustaleniu natury i skali problemu jakim jest kryzys demograficzny jak i jego potencjalnych rozwiązaniach. Oto najważniejsze ustalenia diagnozy, wraz z wnioskami dotyczącymi poszczególnych aspektów Planu:

POWSZECHNY CHARAKTER KRYZYSU DEMOGRAFICZNEGO

Kryzys demograficzny, polegający na obniżeniu wskaźnika dzietności, wyludnieniu się miast i wsi oraz starzeniu się populacji, to problem ogólnoświatowy, ogólnoeuropejski i ogólnopolski. Szacuje się, że obecnie dotyczy on już 1/3 światowej populacji. Do 2050 r. ponad 130 krajów na całym świecie znajdzie się w strefie rosnącej śmiertelności netto. Najbardziej dotknięte tym problemem są kraje Azji Wschodniej, Tajwan i Korea Południowa ze wskaźnikami dzietności odpowiednio 60% i 65% poziomu uznawanego za niezbędny do utrzymania zastępowalności pokoleń.³ Prognozy przewidują jego narastanie w ciągu najbliższych dziesięcioleci. Dlatego niezbędne jest podjęcie planowych, zintegrowanych, wielopoziomowych, krótko- i długoterminowych działań w skali Regionu w powiązaniu z działaniami władz krajowych i instytucji Unii Europejskiej.

Autorzy Planu skorzystali w związku z tym z doświadczeń krajów i miast, które wcześniej weszły na ścieżkę depopulacji i podjęły próbę przeciwdziałania jej skutkom i uwzględnili je w proponowanych rozwiązaniach.⁴ Za szczególnie ważny punkt odniesienia autorzy Planu uznali założenia i efekty interwencji

³ Nicholas Eberstadt (2024). The age of depopulation: Surviving a world gone gray. *Foreign Affairs*, 103, 42; Dean Spears, Michael Geruso (2025). *After the Spike: Population, Progress, and the Case for People*. Simon & Schuster. Kindle Edition.

⁴ Alan Mallach (2023). *Smaller Cities in a Shrinking World: Learning to Thrive Without Growth*. Island Press. Kindle Edition.

publicznych w postaci krajowych, regionalnych lub lokalnych programów pilotażowych. Doświadczenia te zostały opisane w diagnozie i wzięte pod uwagę w planowaniu pilotażu w województwie lubuskim.

ADAPTACJA DEMOGRAFICZNA ZAMIAST POLITYKI WZROSTU

Eksperti są zgodni co do trwałego i coraz bardziej powszechnego charakteru obserwowanych zmian. Na przykład dane dotyczące rzeczywistej liczby ludności w gminach województwa lubuskiego w ujęciu średniorocznym dla lat 2015-2023 pokazują, że w 80 gminach województwa odnotowano ubytek ludności. Więcej osób umierało średniorocznie w analizowanym okresie niż się rodziło. Specjaliści zachęcają w związku z tym, by zamiast formułowania nierealistycznych celów, skupić się na adaptacji demograficznej.⁵ Komisja Europejska wydała w tym zakresie wytyczne, które idą w takim samym kierunku.

Zostały one uwzględnione w Planie i szerzej opisane w podrozdziale 3.1.⁶ Autorzy Planu skupiają więc uwagę na wszystkich czynnikach, aspektach i konsekwencjach depopulacji, nie rezygnując przy tym z poszukiwania rozwiązań sprzyjających podejmowaniu pozytywnych decyzji o macierzyństwie i ojcostwie.

PRZYSPIESZENIE PROCESÓW DEPOPULACYJNYCH

Lubuskie znajduje się w środkowej grupie województw ocenianych z punktu widzenia zaawansowania procesów depopulacyjnych, ale procesy te w Regionie obecnie przyspieszają i przewiduje się dalsze zwiększenie ich dynamiki. W większości gmin liczba mieszkańców spada i będzie spadać. W 12 powiatach odnotowuje się ubytek liczby ludności. W niektórych z nich gwałtownie. W perspektywie do 2060 r. w 73 gminach prognozuje się spadek liczby ludności w porównaniu z 2023 r. W 19 gminach liczba ludności zmniejszy się o ponad połowę w stosunku do 2023 r. Wzrost liczby mieszkańców występuje i będzie występował tylko w kilku gminach, przede wszystkim w gminach otaczających duże miejscowości, jako efekt suburbanizacji.

Plan odnosi się do powszechnego i przyspieszonego procesu depopulacji poprzez wprowadzenie regionalnych rozwiązań systemowych i programów stymulujących aktywność i współpracę wszystkich gmin w tym zakresie.

⁵ Josefina Syssner (2020). *Pathways to demographic adaptation: Perspectives on policy and planning in depopulating areas in Northern Europe*. Springer Nature.

⁶ [Response to demographic change should put more focus on adapting policies - European Commission](#)

SZCZEGÓLNIIE TRUDNA SYTUACJA GMIN PERYFERYJNYCH

Najbardziej zagrożone depopulacją są miejscowości położone peryferyjnie. Przeważnie są to jednostki o charakterze wiejskim lub miejsko-wiejskim. Kilkaście gmin w ciągu najbliższych dziesięcioleci może stracić nawet połowę swoich mieszkańców. A wśród tych, którzy pozostaną będą liczebnie dominowali seniorzy. Największe procentowe spadki ludności do 2060 prognozuje się dla gmin miejsko-wiejskich Babimost oraz Iłowa (odpowiednio o 61,6% i 60,6%).

Konsekwencje demograficzne, gospodarcze, społeczne i budżetowe depopulacji będą trudne lub wręcz niemożliwe do przewyciężenia samodzielnie przez poszczególne gminy. Zaplanowano więc działania interwencyjne i odpowiednie rozwiązania systemowe w skali Regionu. Obiecującą ścieżką, w świetle literatury przedmiotu, jest skoordynowane tworzenie powiązań funkcjonalnych między gminami, co również znajduje swoje odzwierciedlenie w Planie.

ZMNIEJSZANIE SIĘ UDZIAŁU OSÓB MŁODYCH W POPULACJI

Diagnoza wykazała, że wraz z kurczeniem się społeczności następuje i nabiera tempa zmiana strukturalna. Zmieniają się proporcje między poszczególnymi kategoriami wiekowymi. Rośnie udział osób w wieku senioralnym, zmniejsza się udział młodszych pokoleń. W województwie lubuskim w 2060 roku udział osób w wieku 65+ wyniesie 34,0% i wzrośnie w stosunku do 2023 r. o 13,6 p. proc. To powoduje, między innymi, wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego, co wiąże się z poważnymi konsekwencjami gospodarczymi i fiskalnymi. Zmiany strukturalne powodują także konieczność zwiększenia nakładów na wsparcie dla seniorów.

Konsekwencje wymienionych procesów będą trudne do przewyciężenia bez uruchomienia dwojakiego rodzaju powiązanych ze sobą kierunków działań. Z jednej strony potrzebne są działania wzmacniające solidarność międzypokoleniową, polegające na tworzeniu ram współpracy i wymiany między starszym i młodszym pokoleniem. Z drugiej strony należy wykorzystać wszystkie dostępne narzędzia, by zapewnić osobom młodym, parom, małżeństwom i młodym rodzinom warunków zachęcających do pozostania w społecznościach pochodzenia, a przyjezdnym zachęt do osiedlania się i wiązania swojej przyszłości z gminami lubuskimi. Plan przewiduje w związku z tym uruchomienie programów ukierunkowanych na realizację tego celu (Przestrzeń dla młodych, Nowo-lubuscy).

ROSNĄCE ZNACZENIE POTENCJAŁU CUDZOZIEMCÓW

Jednym z czynników adaptacji demograficznej, który warto brać pod uwagę jest imigracja. Zgodnie z danymi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w 2024 roku składki na ubezpieczenie społeczne w Regionie odprowadzało około 37 tys. cudzoziemców. W 2024 roku w województwie lubuskim było około 1,7 tys. cudzoziemców prowadzących działalność gospodarczą, zgłoszonych w oddziałach ZUS. Dane te świadczą o dużej aktywności cudzoziemców na rynku i wysokim potencjale społeczno-ekonomicznym z punktu widzenia potrzeb kurczącego się Regionu.

Rozwiązania systemowe, programy i projekty proponowane w Planie uwzględniają w związku z tym wprowadzenie systemu zachęt do osiedlania się i trwałego wiązania własnej przyszłości z gminami lubuskimi przez mieszkańców innych województw i obywateli innych krajów, szczególnie tych przebywających w Regionie w związku z podjętą tu edukacją i pracą.

KLUCZOWA ROLA ZDOLNOŚCI DO ŁĄCZENIA POTENCJAŁÓW

Analiza wybranych przedsięwzięć ukierunkowanych na przeciwdziałanie depopulacji i przewyciężanie konsekwencji kryzysu demograficznego wykazała, że ich skuteczność zależy od kilku czynników. Jednak za kluczowy należy uznać zdolność inicjatorów i zaangażowanych aktorów społecznych, w tym instytucje publiczne i organizacje obywatelskie do łączenia potencjałów. Intensywna i wieloaspektowa współpraca interdyscyplinarna, międzysektorowa, międzygminna, sąsiedzka to czynnik, który ma szansę uzupełnić osłabione potencjały kurczących się społeczności. Dane i wnioski z badań i interwencji pilotażowych na poziomie europejskim (np. ADAPT2DC), w poszczególnych krajach (np. Włochy, Hiszpania, Portugalia) zachęcają do stosowania podejścia relacyjnego, zgodnie z którym potencjał społeczny i instytucjonalny może stanowić substytut i czynnik rozwoju innych potencjałów.

Zarysowane podejście jest podstawą Lubuskiego Planu Ludnościowego, który zakłada, że łączenie potencjałów jest szansą na łagodzenie skutków depopulacji. Podejście to zostało szerzej opisane w części dotyczącej misji Planu. Tam też wykazano zgodność lubuskiego podejścia do kryzysu demograficznego z wytycznymi unijnymi. Wypracowane podejście, programy i narzędzia prezentowane w Planie zostaną poddane pilotażowi w skali jednego powiatu. Szczegółowe informacje na temat pilotażu zamieszczono w Aneksie.

III CELE LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO

GŁÓWNY CEL PLANU

Głównym celem Lubuskiego Planu Ludnościowego jest przeciwdziałanie skutkom kryzysu demograficznego oraz zaadaptowanie regionalnych i lokalnych polityk publicznych do zmieniających się w związku z tym potrzeb i potencjałów

Cel ten zamierzamy osiągnąć poprzez:

- **wprowadzenie wojewódzkich programów dedykowanych gminom i innym podmiotom podejmującym działania na rzecz przeciwdziałania depopulacji,**
- **łączenie różnorodnych potencjałów indywidualnych i zbiorowych służące przewyciężaniu negatywnych skutków depopulacji,**
- **wzmacnianie zdolności instytucji, organizacji i społeczności Regionu do twórczego i systemowego reagowania na zmiany ludnościowe,**
- **zapewnienie odpowiedniego systemu wsparcia dla par i rodzin w procesie podejmowania decyzji o prokreacji i w wychowaniu dzieci,**
- **stworzenie systemu zachęt dla osób, które chciałyby pozostać na stałe lub osiedlić się w województwie lubuskim.**

CELE SZCZEGÓŁOWE I ICH UZASADNIENIE

Cele szczegółowe precyzują na czym ma polegać planowane przeciwdziałanie skutkom depopulacji. Zostały one sformułowane z uwzględnieniem czterech kategorii podmiotów, głównych adresatów Planu – osób, które obecnie mieszkają w Regionie, wspólnot rodzinnych, społeczności lokalnych i potencjalnych mieszkańców.

1. UPOWSZECHNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJAZNYCH DLA MIESZKAŃCÓW
2. WZROST DOSTĘPU DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG
3. ZAKOTWICZENIE MŁODZIEŻY W LUBUSKICH SPOŁECZNOŚCIACH
4. WZMOCNIENIE MOTYWACJI DO RODZICIELSTWA
5. POZYSKIWANIE NOWYCH MIESZKAŃCÓW

Zakładamy, że skuteczne przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom zmian demograficznych wymaga prowadzenia działań wielopoziomowych, rozłożonych na etapy i wzajemnie ze sobą powiązanych. Zaczynamy więc od celu, który dotyczy wszystkich gmin województwa i szerokiej gamy rozwiązań, dzięki którym mogą one stać się bardziej przyjazne dla mieszkańców. Następnie planujemy działania w zakresie usług społecznych, zdrowotnych i mieszkaniowych, które są głównym narzędziem podnoszenia jakości życia w skali lokalnej. Kolejne cele odnoszą się do wybranych kategorii osób: dzieci i młodzieży, młodych rodziców oraz potencjalnych i nowych mieszkańców gmin lubuskich. Jesteśmy przekonani, że od wymienionych kategorii osób w dużej mierze zależy skuteczność w przeciwdziałaniu depopulacji i jej skutkom. Realizacja tych celów powinna umożliwić osiągnięcie celu głównego. Każdy cel szczegółowy został w związku z tym opatrzony komentarzem, w którym wyjaśniamy jego związek z celem głównym oraz opisujemy główne sposoby jego realizacji.

ADRESACI LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO

**OBECNI
MIESZKAŃCY**

**WSPÓLNOTY
RODZINNE**

**SPOŁECZNOŚCI
LOKALNE**

**PRZYSZLI
MIESZKAŃCY**

CELE SZCZEGÓŁOWE PLANU I GŁÓWNE SPOSOBY ICH REALIZACJI

	CELE SZCZEGÓŁOWE	SPOSOBY REALIZACJI
1.	UPOWSZECHNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJAZNYCH DLA MIESZKAŃCÓW	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie Lubuskiego Planu Ludnościowego „Tu warto żyć” • Realizacja zadań przez Pełnomocnika Marszałka ds. Społecznego Potencjału Regionu i zespołów, które z nim współpracują • Organizacja wydarzeń regionalnych, krajowych i międzynarodowych poświęconych problematyce jakości życia, demografii i usług. <ul style="list-style-type: none"> • Program: PRZYJAZNE LUBUSKIE
2.	WZROST DOSTĘPU DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG	<ul style="list-style-type: none"> • Zwrot w regionalnych i lokalnych politykach publicznych na rzecz przeciwdziałania depopulacji • Rozwój sieci centrów usług społecznych • Rozwój lubuskich rozwiązań mieszkaniowych <ul style="list-style-type: none"> • Program: LEPIEJ POŁĄCZENI. • Program; LUBUSKIE – TU SIĘ MIESZKA
3.	ZAKOTWICZENIE MŁODZIEŻY W LUBUSKICH SPOŁECZNOŚCIACH	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie dla młodzieży atrakcyjnych przestrzeni aktywności rekreacyjnej, kulturalnej, społecznej, edukacyjnej i zawodowej <ul style="list-style-type: none"> • Program: PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH
4.	WZMOCNIENIE MOTYWACJI DO RODZICIELSTWA	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie regionalnych i lokalnych programów wsparcia dla rodziców <ul style="list-style-type: none"> • Program: WIWAT RODZICE! • Lubuski Bon Lokalny - LuBON • Projekt: LUBUSKIE DLA RODZIN
5.	POZYSKIWANIE NOWYCH MIESZKAŃCÓW	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie i wprowadzenie systemu zachęt do osiedlania się i wiązania swojej przyszłości z miejscowościami położonymi w województwie lubuskim <ul style="list-style-type: none"> • Program: NOWOLUBUSCY • Program: LUBUSKIE – TU SIĘ MIESZKA

IV SPOSOBY REALIZACJI PLANU

Plan, zgodnie z przyjętymi założeniami, będzie realizowany wielopoziomowo, wieloetapowo i wieloaspektowo. Dzięki temu zwiększymy szansę podniesienia skuteczności zaplanowanych działań. Sposoby realizacji Planu podzieliśmy na trzy główne kategorie. Zaczynamy od tych działań, które zostały ustalone specjalnie z myślą o kwestiach ludnościowych, a stanowią ofertę dla mieszkańców i gmin. Następnie opisujemy inicjatywy podejmowane przez instytucje regionalne i lokalne, które mają lub mogą mieć istotne znaczenie z punktu widzenia ograniczania skutków depopulacji. Rolą Planu jest wskazanie potrzeby, możliwości i ścieżek łączenia tych inicjatyw, aby wzmocnić oczekiwane efekty. Trzeci wyodrębniony sposób to poszukiwanie i współtworzenie nowych rozwiązań.

Główne sposoby realizacji Lubuskiego Planu Ludnościowego

- **ROZWIJANIE LUBUSKIEJ OFERTY DLA MIESZKAŃCÓW**
- **INTEGRACJA INICJATYW REGIONALNYCH I LOKALNYCH**
- **WSPÓŁTWORZENIE NOWYCH ROZWIĄZAŃ**

4.1. ROZWIJANIE LUBUSKIEJ OFERTY DLA MIESZKAŃCÓW

LUBUSKA OFERTA DLA MIESZKAŃCÓW składa się z pięciu wzajemnie powiązanych programów dedykowanych różnym kategoriom odbiorców. Programy te mają bezpośrednio służyć adaptacji demograficznej w województwie lubuskim. Ich założenia i główne sposoby realizacji zostały uzgodnione w toku współpracy między członkami Zespołu do spraw Lubuskiego Planu Ludnościowego i innymi osobami zaangażowanymi w rozwój Regionu.

Zgodnie z przyjętymi założeniami, Plan określa adresatów poszczególnych programów, ich oczekiwane efekty, a także przewidywane narzędzia ich realizacji. Ostateczny kształt programów zostanie uzgodniony ze wszystkimi interesariuszami tak, aby poszczególne jednostki organizacyjne, zgodnie z zasadą partycypacji, mogły uznać zaplanowane zadania za zrozumiałe i korzystne z punktu widzenia ich celów rozwojowych. Programy są względem siebie komplementarne w tym sensie, że jeden z nich jest adresowany do wszystkich gmin w województwie, drugi do gmin i społeczności najbardziej zagrożonych depopulacją, trzeci i czwarty do osób młodych i ich rodzin, a piąty do potencjalnych i nowych mieszkańców. Prezentowana oferta jest z założenia otwarta. Będzie systematycznie poszerzana i uszczegóławiana wraz z pojawianiem się nowych inicjatyw.

PROGRAMY I OCZEKIWANE EFEKTY

Przyjazne Lubuskie / Tu się mieszka
GMINY ZDOLNE DO ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW LUDNOŚCIOWYCH
GMINY ATRAKCYJNE DZIĘKI OFERCIE MIESZKANIOWEJ

WIWAT RODZICE!

POPRAWA SYTUACJI ŻYCIOWEJ
MŁODYCH RODZICÓW

PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH

IDENTYFIKACJA DZIECI I MŁODZIEŻY
Z MIEJSCEM ZAMIESZKANIA

Nowolubuscy

WZROST LICZBY OSÓB
OSIEDLAJĄCYCH SIĘ W LUBUSKIM

LEPIEJ POŁĄCZEN

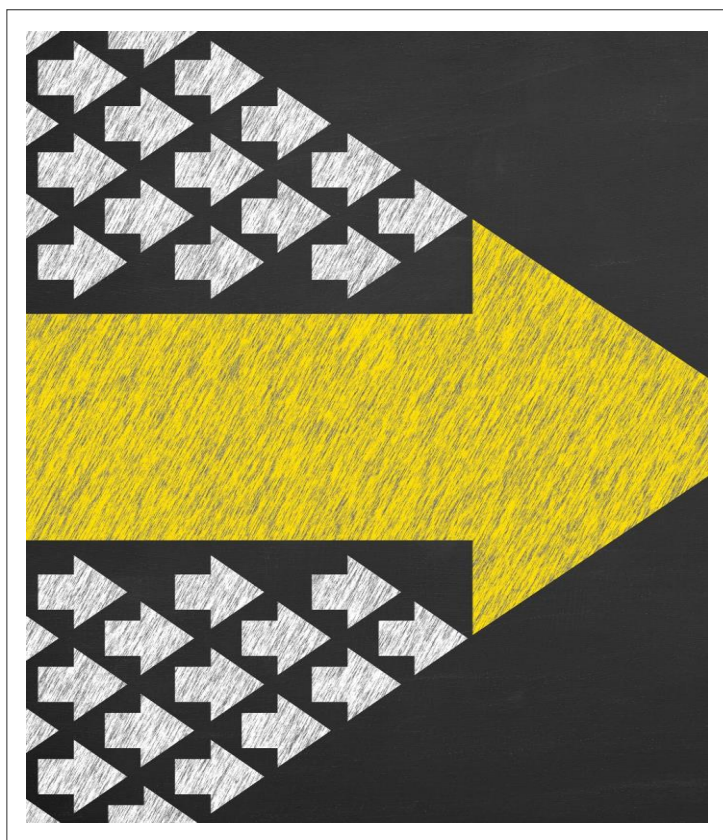
WZMOCNIENIE SPOŁECZNOŚCI
ZAGROŻONYCH WYLUDNIENIEM

Zakładamy, że realizacja programów składających się na LUBUSKĄ OFERTĘ DLA MIESZKAŃCÓW przyczyni się do osiągnięcia celów Planu.

- Dzięki programowi PRZYJAZNE LUBUSKIE wszystkie gminy będą miały szansę wzmocnienia swojej zdolności do rozwiązywania problemów ludnościowych.
- Program LUBUSKIE – TU SIĘ MIESZKA zwiększy atrakcyjność lubuskich gmin z punktu widzenia obecnych i przyszłych mieszkańców.
- Program WIWAT RODZICE! przyczyni się do poprawy sytuacji życiowej młodych rodziców, wzmacniając motywację par do rodzicielstwa i wychowania dzieci oraz tworząc pozytywną atmosferę wokół życia rodzinnego.
- Program PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH poszerzy dzieciom i młodzieży możliwości aktywnego włączania się w życie publiczne rodzimych społeczności, przyczyniając się do wzmocnienia ich identyfikacji z miejscem zamieszkania, a tym samym do zakotwiczenia i zakorzenienia się w lokalnych wspólnotach.
- Program LEPIEJ POŁĄCZENI wzmocni gminy i społeczności najbardziej zagrożone wyludnieniem, dając im szansę lepszej obsługi mieszkańców narażonych na samotność i niesamodzielność.
- Program NOWOLUBUSCY zachęci do osiedlania się w lubuskich społecznościach mieszkańców spoza województwa lubuskiego.

4.1.1. Program: PRZYJAZNE LUBUSKIE

Program promujący aktywne, systemowe podejście do problemu depopulacji we wszystkich gminach lubuskich

Przyjazne Lubuskie

CEL PROGRAMU

**UPOWSZECHNIENIE KOMPLEKSOWYCH
ROZWIĄZAŃ W PRZECIWDZIAŁANIU
DEPOPULACJI WE WSZYSTKICH
LUBUSKICH GMINACH**

OFERTA

**KONKURS DLA GMIN
Przyjazne Lubuskie**

PROGRAM	OPIS
<p>PRZYJAZNE LUBUSKIE</p> <p>Adresaci</p> <p>Wszystkie gminy w województwie lubuskim</p> <p>Cel programu</p> <p>Stworzenie i wdrożenie systemu zachęt i standardów dla gmin służącego przeciwdziałaniu skutkom kryzysu demograficznego, w tym szczególnie wprowadzaniu adekwatnych rozwiązań do regionalnych i lokalnych polityk publicznych.</p>	<p>Program obejmuje obszar całego województwa. Poszczególne rozwiązania będą weryfikowane po każdej edycji konkursu dla gmin.</p> <p>Program polega na organizacji corocznego konkursu dla lubuskich gmin pod hasłem PRZYJAZNE LUBUSKIE. Gminy, które w danym roku wprowadziły najlepsze rozwiązania z punktu widzenia zapobiegania depopulacji mogą otrzymać wyróżnienie symboliczne (statuetka) i finansowe.</p> <p>Regularnie organizowany konkurs, powiązany z analityczną i doradczą pracą kapituły składającej się z odpowiednio dobranych specjalistów, a także z odpowiednią otoczką medialną (gala, transmisje, wywiady, filmiki na temat laureatów) ma szansę przyczynić się do oczekiwanej zmiany społecznej w skali regionu.</p> <p>Wstępna lista rekomendowanych rozwiązań w gminach</p> <ol style="list-style-type: none">1. Budowa i / lub udostępnianie mieszkań dla osób z tzw. luki czynszowej.

2. Innowacyjne programy mieszkaniowe dla osób z luki czynszowej i dla osób o specjalnych potrzebach (np. społeczne agencje najmu, mieszkania treningowe, wspomagane, interwencyjne, kooperatywy mieszkaniowe).
3. Szeroka oferta usług społecznych.
4. Usługi społeczne dedykowane dzieciom, młodzieży, małżeństwom, parom, młodym rodzinom.
5. Centrum usług społecznych.
6. Stanowisko specjalisty ds. potencjalnych i nowych mieszkańców (w dużych miastach)/ lub organizacja, której miasto powierza to zadanie.
7. Uwzględnienie adaptacji demograficznej w Lokalnym Planie Deinstytucjonalizacji lub w innym dokumencie programowym
8. Innowacyjne rozwiązania korzystne dla poszczególnych kategorii mieszkańców (dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, imigranci)

Trzy kategorie nagród

Główna – Gmina Przyjazna dla Mieszkańców

Tematyczna – Gmina Przyjazna dla określonej kategorii mieszkańców (dzieci, młodzież, rodziny, nowo przybyli, seniorzy, z niepełnosprawnościami, bezdomni itp.)

Specjalna

Koncepcja programu wynika z dążenia do tworzenia i wdrażania rozwiązań systemowych.

Systemowość w tym wypadku polega na przyjęciu następujących zasad i założeń:

- (a) objęcie interwencją wszystkich gmin;
- (b) stworzenie listy standardów, które gminy powinny spełniać, by skuteczniej przeciwstawiać się depopulacji;
- (c) klarowne zdefiniowanie standardów w ramach warsztatów partycypacyjnych;
- (c) wypracowanie formuły regionalnego i międzygminnego przepływu informacji i dialogu na temat standardów;
- (d) stworzenie pozytywnych zachęt do podjęcia i rozwoju oczekiwanych inicjatyw w gminach;
- (e) stworzenie systemu monitorowania sytuacji ludnościowej w gminach;
- (d) długotrwałe, planowe, skoordynowane oddziaływanie.

4.1.2. Program: LUBUSKIE – TU SIĘ MIESZKA

Program zwiększający atrakcyjność lubuskich gmin dzięki rozwiązaniom mieszkaniowym

PROGRAM	OPIS
<p>LUBUSKIE Tu się mieszka</p> <p>Adresaci Mieszkańcy – obecni i przyszli</p> <p>Cel programu Zwiększenie atrakcyjności lubuskich gmin dzięki opracowaniu pakietu usług mieszkaniowych dla różnych kategorii mieszkańców (młodzi, seniorzy, osoby z tzw. luki czynszowej, osoby o specjalnych potrzebach) rodziny i rodzicielstwa, promocja relacji partnerskich w rodzinie.</p>	<p>Program będzie rozwijany i udoskonalany poprzez weryfikację w ramach pilotażu w wybranych gminach i / lub powiatach.</p> <p>Główne narzędzia programu</p> <p>Lubuski Bon Lokalny (LuBON) – środki finansowe przekazane do dyspozycji młodych rodziców do wydatkowania w lokalnej społeczności.</p> <p>Lubuska Inicjatywa Mieszkaniowa – oferta mieszkaniowa dopasowana do potrzeb różnych kategorii rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem osób z tzw. luki czynszowej.</p> <p>Samorząd Województwa Lubuskiego opracuje pakiet rozwiązań dopasowanych do potrzeb różnych kategorii mieszkańców, który przetestuje w wybranych gminach i powiatach ramach programu pilotażowego, aby ustalić które rozwiązania dotychczasowi i przyszli mieszkańcy (Nowolubuscy) uznają za najbardziej atrakcyjne.</p> <p>Wydarzenia regionalne i lokalne, komunikaty medialne – promocja rodziny, rodzicielstwa, w tym adopcji i rodzicielstwa zastępczego, promocja pozytywnych, partnerskich relacji w rodzinie.</p>

4.1.3. Program: WIWAT RODZICE!

Program wsparcia dla młodych rodziców i upowszechniania pozytywnego wizerunku rodzicielstwa

WIWAT RODZICE!

CEL PROGRAMU

UPOWSZECHNIENIE POZYTYWNEGO WIZERUNKU RODZICIELSTWA - MACIERZYŃSTWA I OJCOSTWA ORAZ PARTNERSKICH RELACJI W RODZINIE

OFERTA DLA RODZICÓW

LuBON

LUBUSKI BON LOKALNY

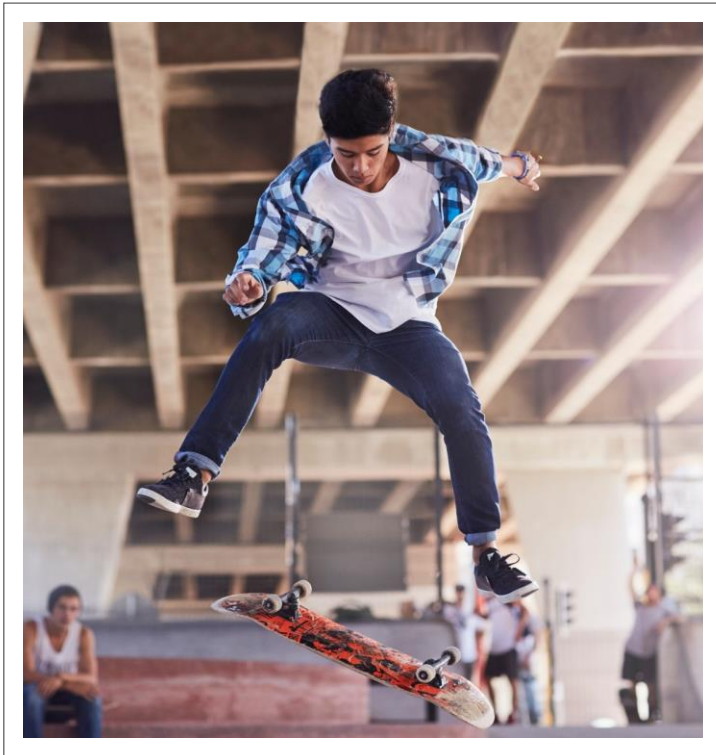
LRM

LUBUSKIE ROZWIĄZANIA MIESZKANIOWE

PROGRAM	OPIS
WIWAT RODZICE!	Program będzie rozwijany i udoskonalany poprzez weryfikację w ramach pilotażu w wybranych gminach i / lub powiatach.
Adresaci Rodzice, pary	Główne narzędzia programu
Cel programu	Lubuski Bon Lokalny (LuBON) – środki finansowe przekazane do dyspozycji młodych rodziców do wydatkowania w lokalnej społeczności. Lubuskie Rozwiązania Mieszkaniowe – oferta mieszkaniowa dopasowana do potrzeb różnych kategorii rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem osób z tzw. luki czynszowej. Wydarzenia regionalne i lokalne, komunikaty medialne – promocja rodziny, rodzicielstwa, w tym adopcji i rodzicielstwa zastępczego, promocja pozytywnych, partnerskich relacji w rodzinie.
Poprawa sytuacji życiowej młodych rodziców, wzmocnienie motywacji par do rodzicielstwa i wychowania dzieci, upowszechnienie pozytywnego wizerunku rodziny i rodzicielstwa, promocja relacji partnerskich w rodzinie.	

4.1.4. Program: PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH

Program zachęcający młode osoby do wiązania swojej przyszłości ze społecznościami lubuskimi

PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH

CEL PROGRAMU

**PODNIESIENIE ATRAKCYJNOŚCI
LUBUSKICH MIEJSCOWOŚCI DLA DZIECI
I MŁODZIEŻY ORAZ ZACHĘCENIE ICH DO
ZWIĄZANIA SVOJEJ PRZYSZŁOŚCI Z
REGIONEM**

OFERTA DLA MŁODYCH

**Lubi-MY – LUBUSKIE
STYPENDIA DLA
MŁODYCH**

RE-WIZJE PRZESTRZENI

PROGRAM	OPIS
PRZESTRZEŃ DLA MŁODYCH	Program będzie rozwijany i udoskonalany poprzez weryfikację w ramach pilotażu w wybranych gminach i / lub powiatach.
Adresaci	Dzieci w wieku przedszkolnym oraz klasy 1-3 ETAP I – Budowa przyjaznej dzieciom przestrzeni publicznej Zwiększenie dostępu do miejsc aktywności fizycznej. Nie tylko place zabaw – chodzi głównie o tereny zieleni, na których dzieci mogą spędzać czas tylko z minimalną opieką dorosłych. Jeśli nie ma w przestrzeni miejskiej rozbudowanego dostępu do takich miejsc, można zastosować instrumenty „okresowego” zamykania ulic.
Dzieci, młodzież, rodziny, pary	
Cel programu	Młodzież szkół podstawowych i ponadpodstawowych ETAP II - Budowanie więzi i relacji oraz poczucia odpowiedzialności za najbliższe otoczenie (społeczność lokalna i regionalna) – przy wsparciu z budżetu województwa oraz środków unijnych (montaż finansowy z budżetami miast i gmin)
Stworzenie i wdrożenie systemowego podejścia na rzecz aktywności życiowej – rodzinnej, edukacyjnej, zawodowej, kulturalnej, społecznej i obywatelskiej młodych ludzi w lokalnych społecznościach oraz na	

rzecz podnoszenia jakości życia dzieci i młodzieży, w tym szczególnie młodych par, małżeństw i rodzin. **Budowanie świadomości obywatelskiej** poprzez realizację projektów unijnych w zakresie edukacji.

- wsparcie procesu powoływania i funkcjonowania młodzieżowych rad miejskich,
- budżet młodzieżowy – wsparcie dla projektów inspirowanych i inicjowanych lub realizowanych przez młodzież,
- system stypendialny dla uczniów utalentowanych z rodzin w trudnej sytuacji w zakresie sportu i sztuki,
- wsparcie rozwoju psychospołecznego ze wsparciem aplikacji (Lubuskie na rzecz rodzin w wersji online) – dostęp do indywidualnych specjalistów (kooperacja m.in. szpitali i innych placówek wojewódzkich) i grupy wsparcia moderowane przez młodzież pod opieką ekspertów (czaty, grupy dyskusyjne etc. – wsparcie młodzieży dla młodzieży)
- miejsca spotkań dla młodzieży (kreowane i tworzone przez nich same),
- utrzymanie funkcjonowania poradni wsparcia jako bezpiecznej przestrzeni dla dzieci i młodzieży,
- projekty i przestrzenie międzypokoleniowe.

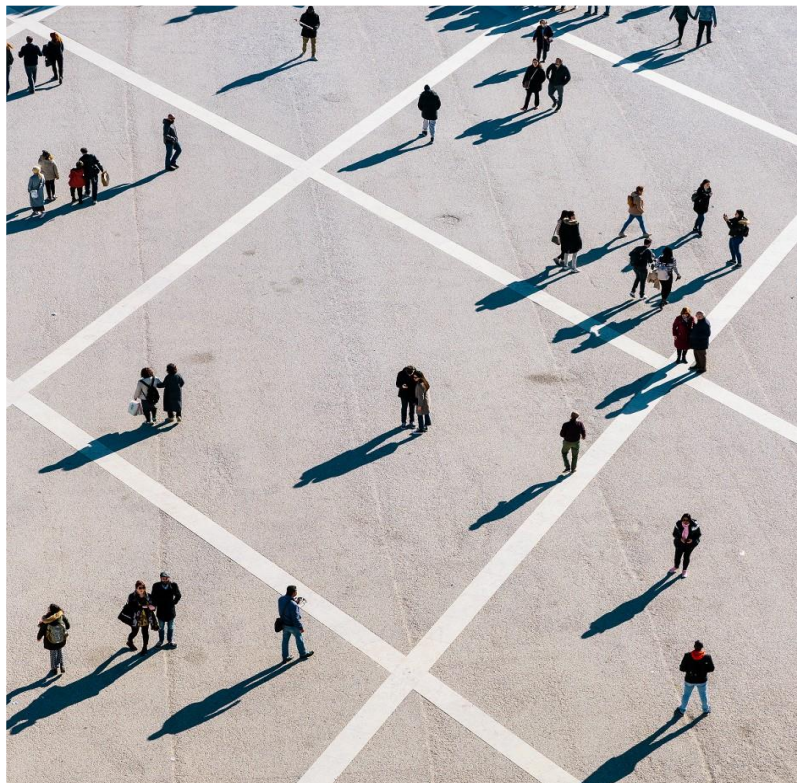
Spółeczność akademicka

ETAP III Budowanie przyszłości w Regionie

- wsparcie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie rozwoju sektora usługowego (gastronomiczny, kulturalny, rozrywkowy) Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.
- rozbudowa sektora turystyczno-historycznego,
- poprawa sieci komunikacyjnej, szczególnie w małych miejscowościach (drogi, połączenia kolejowe i autobusowe),
- wzmocnienie potencjału badawczego i dydaktycznego uczelni oraz wsparcie budowy relacji ze środowiskiem biznesu i sektorem społecznym,
- wsparcie dla studentów kierunków kluczowych z punktu widzenia potrzeb województwa.

4.1.5. Program: LEPIEJ POŁĄCZENI

Program wsparcia dla społeczności najbardziej zagrożonych depopulacją

LEPIEJ POŁĄCZENI

CEL PROGRAMU

**WZMOCNIENIE POTENCJAŁÓW GMIN
NAJBARDZIEJ ZAGROŻONYCH DEPOPULACJĄ
I POPRAWA SYTUACJI ŻYCIOWEJ ICH
MIESZKAŃCÓW**

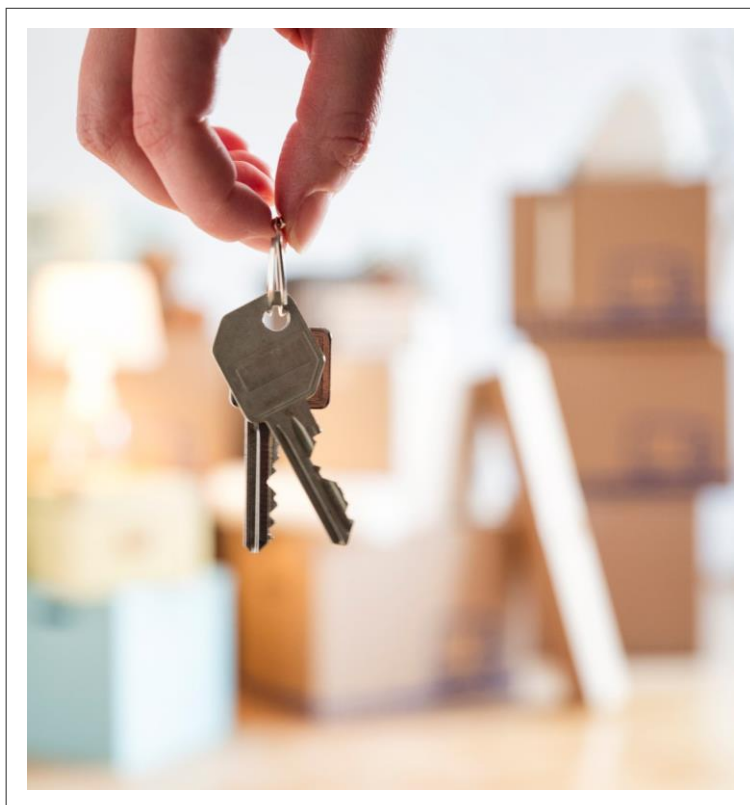
OFERTA

**LuBON
LUBUSKI BON LOKALNY
LUBUSKIE INICJATYWY
MIĘDZYPOKOLENIOWE
MIĘDZYGMINNE USŁUGI
MOBILNE**

PROGRAM	OPIS
<p>LEPIEJ POŁĄCZENI</p> <p>Adresaci Gminy i społeczności najbardziej zagrożone depopulacją i jej skutkami.</p> <p>Cel programu Stworzenie i wdrożenie systemu wzmacniania potencjału społeczności najbardziej zagrożonych depopulacją dzięki narzędziom „konektywnym” (sieciowanie, tworzenie partnerstw, funkcjonalnych powiązań, wykorzystaniu technologii cyfrowych).</p>	<p>Program będzie rozwijany i udoskonalany poprzez weryfikację w ramach pilotażu w wybranych gminach i / lub powiatach.</p> <p>Kilkanaście gmin w ciągu najbliższych dziesięcioleci może stracić 50% mieszkańców. Co więcej, połowa z tych, którzy tam pozostaną to będą seniorzy. Gminy te potrzebują specjalnego wsparcia. Co można zrobić, korzystając z narzędzi którymi dysponuje samorząd województwa?</p> <p>Korzystając z inspiracji włoskich, planuje się przeprowadzenie kilkuletniego pilotażu. Jego celem byłoby sprawdzenie jakiego typu podejścia, rozwiązania, narzędzia najlepiej służą przeciwdziałaniu depopulacji i obniżaniu jakości życia mieszkańców.</p> <p>Podstawą interwencji będzie założenie, że depopulacja wiąże się z osłabieniem wszystkich rodzajów zasobów lokalnych (ludzki, finansowy, materialny, infrastrukturalny, przestrzenny...), a najtańszym sposobem jest odbudowanie lub zbudowanie nowych powiązań funkcjonalnych (łączenie potencjałów). Między innymi chodzi o tworzenie związków międzygminnych na rzecz rozwiązywania poszczególnych problemów, włączanie podmiotów ekonomii społecznej itp.</p> <p>REALIZATOR: Pełnomocnik ds. potencjału społecznego</p>

4.1.6. Program: NOWOLUBUSCY

Program ukierunkowany na pozyskiwanie nowych mieszkańców

Nowolubuscy

CEL PROGRAMU

ZWIĘKSZENIE LICZBY STAŁYCH MIESZKAŃCÓW GMIN LUBUSKICH DZIĘKI SYSTEMOWI ZACHĘT DO OSIEDLANIA SIĘ W WOJEWÓDZTWIE I SYSTEMOWI WSPARCIA DLA OSÓB I RODZIN W PIERWSZYCH MIESIĄCACH PO OSIEDLENIU SIĘ

OFERTA

APLIKACJA: *Nowolubuscy*

PRZEWODNIK DLA *Nowolubuskich*

LUBUSKIE ROZWIĄZANIA MIESZKANIOWE DLA *Nowolubuskich*

PROGRAM	OPIS
<p>NowoLubuscy</p> <p>Adresaci</p> <p>Osoby i rodziny, które rozważają, planują lub znajdują się w wstępnej fazie osiedlania się na stałe w miejscowościach lubuskich</p> <p>Cel programu</p> <p>Zwiększenie liczby stałych mieszkańców gmin lubuskich dzięki systemowi zachęt do osiedlania się w województwie i systemowi wsparcia dla osób i rodzin decydujących się na zamieszkanie w Regionie.</p>	<p>Program będzie rozwijany i udoskonalany poprzez weryfikację w ramach pilotażu w wybranych gminach i / lub powiatach.</p> <p>Przewiduje się zastosowanie następujących, wzajemnie powiązanych narzędzi:</p> <p>Aplikacja <i>Nowolubuscy</i>- narzędzie nawiązania kontaktów i poszerzania sieci osób mieszkających poza województwem, a rozważających osiedlenie się w którejś z gmin lubuskich.</p> <p>Przewodnik dla <i>Nowolubuskich</i> – narzędzie informowania i aktualizowania informacji na temat możliwości osiedlania się w gminach lubuskich, ofert na lokalnym rynku pracy, miejscowych atrakcji.</p> <p>Promocja programu <i>Nowolubuscy</i> w mediach lokalnych i regionalnych.</p> <p>Lubuskie Inicjatywy Mieszkaniowe dla <i>Nowolubuskich</i> – uwzględnienie w zestawieniu ofert mieszkaniowych specyficznych oczekiwań i potrzeb osób przebywających w różnych miejscach, należących do odmiennych kategorii społeczno-ekonomicznych i grup wiekowych.</p>

4.2. INTEGRACJA INICJATYW REGIONALNYCH I LOKALNYCH

W województwie lubuskim, zarówno na poziomie regionalnym jak i lokalnym, podejmowane są liczne inicjatywy, dzięki którym nasze społeczności stają się bardziej przyjazne dla mieszkańców. Rolą Lubuskiego Planu Ludnościowego jest integracja tego typu inicjatyw, polegająca na wzajemnym informowaniu się organizatorów o poszczególnych inicjatywach, wymiana dobrych praktyk, wzajemne wspieranie się w organizowaniu tego typu przedsięwzięć i – jeśli jest taka potrzeba i możliwość – łączenie sił między gminami i sektorami. Poniżej przedstawiamy listę wybranych inicjatyw (programów, projektów, mniej lub bardziej systematycznych działań), które mogą mieć istotne znaczenie z punktu widzenia realizacji celów Planu. Prezentujemy tutaj ogólną charakterystykę każdej inicjatywy, a także wyjaśniamy jaki wpływ może mieć dana inicjatywa na osiągnięcie poszczególnych celów Planu. Inicjatywy te podzieliśmy na kilka kategorii:

1. INICJATYWY PRORODZINNE
2. ROZWÓJ USŁUG SPOŁECZNYCH
3. ROZWÓJ OCHRONY ZDROWIA
4. REWITALIZACJA SPOŁECZNA
5. INICJATYWY EDUKACYJNE
6. INICJATYWY KULTURALNE
7. INICJATYWY MIĘDZYKULTUROWE

Pełnomocnik ds. społecznego potencjału Regionu będzie gromadził informacje na temat realizacji tych inicjatyw, organizował dyskusje w różnych gremiach. Raz do roku, podczas Lubuskiego Forum Polityki Społecznej zostanie przedstawiona i poddana pod dyskusję ocena wymienionych przedsięwzięć z punktu widzenia osiągania celów Lubuskiego Planu Ludnościowego.

4.2.1. INICJATYWY PRORODZINNE

Realizowane i planowane w województwie lubuskim inicjatywy prorodzinne przyczyniają się lub mogą się przyczynić do realizacji celów Planu na kilka sposobów. Przede wszystkim, dzięki oferowanym usługom, wspierają rodziny w realizacji ich kluczowych funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W ten sposób wzmacniają przekonanie o wartości rodzicielstwa i upowszechniają pozytywne wzorce matek i ojców. Można więc oczekiwać, że przedstawione poniżej inicjatywy przyczynią się do realizacji czwartego celu szczegółowego Lubuskiego Planu Ludnościowego, którym jest WZMOCNIENIE MOTYWACJI DO RODZICIELSTWA.

	LUBUSKIE NA RZECZ RODZIN	OPIS DZIAŁAŃ
1.	<p>Realizacja projektu</p> <p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w partnerstwie z Fundacją z rzecz Collegium Polonicum</p> <p>Projekt współfinansowany ze środków EFS+ w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, Działanie 6.14 Aktywizacja społeczna, mieszkalnictwo i wsparcie rodziny</p>	<p>Zakres i formy oddziaływania</p> <p>Usługi wsparcia specjalistycznego</p> <p>Arteterapia</p> <p>Warsztaty dla dzieci i rodziców</p> <p>Nieformalne grupy wsparcia</p> <p>ROPS</p> <p>Sulechów (powiat zielonogórski)</p> <p>Świebodzin (powiat świebodziński)</p> <p>Sulęcín (powiat sulęciński)</p> <p>Słubice (powiat słubicki)</p> <p>Międzyrzecz (powiat międzyrzecki)</p> <p>Gorzów Wlkp. (powiat gorzowski)</p> <p>Drezdenko (powiat strzelecko-drezdenecki)</p> <p>FUNDACJA</p> <p>Krosno Odrzańskie/Radnica (powiat krośnieński)</p> <p>Żary (powiat żarski)</p> <p>Szprotawa (powiat żagański)</p> <p>Wschowa (powiat wschowski)</p> <p>Nowa Sól (powiat nowosolski)</p> <p>Wzmocnienie opiekuńczych funkcji rodziny i wsparcie jej prawidłowego funkcjonowania (FEWL 2021-2027)</p> <p>Wykorzystanie potencjału społeczno-gospodarczego województwa lubuskiego w zakresie wspierania psychospołecznego obszaru funkcjonowania rodziny i jej członków</p> <p>Ewaluacja dotychczasowych działań</p> <p>Zaplanowanie nowych narzędzi i metod oddziaływań</p>

4.2.2. ROZWÓJ USŁUG SPOŁECZNYCH

Dostęp do wysokiej jakości usług oraz szeroka oferta dopasowana do potrzeb różnorodnych grup mieszkańców to jeden z kluczowych warunków podnoszenia jakości życia mieszkańców. Jest to jednocześnie lub może być czynnik wzmacniający poczucie związku mieszkańców ze społecznością. Dlatego inicjatywy na rzecz rozwoju usług społecznych uznajemy za sposób realizacji celu Lubuskiego Planu Ludnościowego, jakim jest zapobieganie negatywnym efektom depopulacji i przystosowanie polityk publicznych do zmieniających się w związku z tym potrzeb. Inicjatywy na rzecz usług społecznych przyczynią się szczególnie do realizacji celu szczegółowego numer jeden UPOWSZECHNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJAZNYCH DLA

MIESZKAŃCÓW i celu szczegółowego numer dwa WZROST DOSTĘPU DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG.

Poszerzanie dostępu do usług społecznych odbywa się zasadniczo dwiema ścieżkami. Pierwsza z nich to rozwijanie oferty dotychczas istniejących instytucji pomocowych, a druga to tworzenie nowych w postaci Centrów Usług Społecznych (CUS). Rok 2025 był rokiem przełomu jeśli chodzi o wykorzystanie drugiej z wymienionych ścieżek. Powstało wówczas siedem CUS, a kolejne gminy zintensyfikowały przygotowania do otwarcia ich na swoim terenie. Ta ścieżka będzie rozwijana ze względu na potwierdzony w badaniach pozytywny wpływ CUS na lokalną społeczność.⁷

	Rozwijanie sieci CENTRÓW USŁUG SPOŁECZNYCH	OPIS DZIAŁAŃ
3.	Rozwijanie sieci CENTRÓW USŁUG SPOŁECZNYCH	<p>Rozwój usług społecznych za pośrednictwem centrów usług społecznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • usługi opiekuńcze; specjalistyczne usługi opiekuńcze; • tworzenie klubów rodzinnych, • tworzenie klubów międzypokoleniowych; • mieszkania treningowe i wspomagane; • zajęcia aktywizujące, terapeutyczne i profilaktyka uzależnień; • usługi rehabilitacyjne, spoza koszyka NFZ (w tym np. wypożyczalnia sprzętu); • usługi terapeutyczne np. Biofeedback; • profilaktyka i edukacja rodzinna (w tym porady specjalistów); • Usługi „złotej rączki” i taksówki społecznej; • Zielone gospodarstwa opiekuńcze. <p>Wsparcie oferowane przez ROPS, to w szczególności doradztwo specjalistyczne w przygotowaniu OPS do przekształcenia bądź utworzenia CUS, w tym m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wsparcie w przygotowaniu lokalnych planów deinstytucjonalizacji oraz rozwoju usług społecznych w tym diagnoz; - spotkania, warsztaty dot. opracowania koncepcji rozwoju usług społecznych; - szkolenia kompetencyjne dla przyszłej kadry CUS; - wizyty studyjne do istniejących CUS-ów w kraju i województwie.
4.	Poszerzanie oferty USŁUG SPOŁECZNYCH DOPASOWANYCH DO POTRZEB MIESZKAŃCÓW	<ul style="list-style-type: none"> • Domy pomocy społecznej- projekt „<i>W partnerstwie różniej - rozwój usług społecznych</i>” - usługi całodobowej opieki wytchnieniowej, usługi w mieszkaniach wspomaganych, usługi opiekuńcze w środowisku lokalnym. • Lokalne Grupy Działania – gospodarstwa opiekuńcze, RLKS, Departament PROW. • Organizacje pozarządowe – środki krajowe i EFS Plus.

⁷ Mariusz Kwiatkowski (2023), W działaniu. Wielkopolskie centra usług społecznych, Warszawa: Oficyna Naukowa; Marcin Józko (2025), CUS – nowa jakość życia mieszkańców, prezentacja wyników badań podczas Forum CUS w Jarocinie.

4.2.3. ROZWÓJ OCHRONY ZDROWIA

Poprawa zdrowia kobiet w wieku rozrodczym oraz noworodków i niemowląt, poprawa opieki perinatalnej oraz poprawa zdrowia dzieci i młodzieży to cele, które zostały sformułowane i są realizowane w ramach Lubuskiego Programu Ochrony Zdrowia. Osiągnięcie tych celów jest niezbędnym warunkiem podniesienia poczucia bezpieczeństwa potencjalnych i przyszłych rodziców związanych z ich planami. Im większe poczucie bezpieczeństwa, tym większe prawdopodobieństwo podjęcia roli rodziców i opiekunów. Zarówno ta kluczowa wojewódzka inicjatywa, jak i inne podobne zdecydowanie mogą się przyczynić do realizacji wszystkich celów Planu, ze szczególnym uwzględnieniem celu numer cztery - WZMOCNIENIE MOTYWACJI DO RODZICIELSTWA, a także celu piątego - POZYSKIWANIE NOWYCH MIESZKAŃCÓW

LUBUSKI PROGRAM OCHRONY ZDROWIA	
Realizator: Departament Ochrony Zdrowia, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	
Cel nadrzędny: Poprawa dobrostanu zdrowotnego mieszkańców województwa lubuskiego poprzez wzmocnienie usług diagnostycznych, leczniczych i profilaktyki w regionie.	
Cel strategiczny 1: Dostosowanie opieki zdrowotnej do długookresowych trendów demograficznych i epidemiologicznych:	<p>Cel operacyjny 1.1: Poprawa zdrowia kobiet w wieku rozrodczym oraz noworodków i niemowląt: Działanie 3: Zwiększenie profilaktyki i promocji zdrowia w stosunku do dziewcząt i kobiet ciężarnych, w tym wykonywanie badań oraz uświadamianie zagrożeń, które mogą mieć wpływ na wystąpienie porodu przedwczesnego.</p> <p>Cel operacyjny 1.2: Poprawa opieki perinatalnej: Działanie 1: Edukacja w okresie przedkoncepcyjnym, ciąży oraz porodu.</p> <p>Cel operacyjny 1.3: Poprawa zdrowia dzieci i młodzieży: Działanie 6: Profilaktyka zdrowotna dzieci i młodzieży w kierunku ryzykownych zachowań seksualnych, chorób przenoszonych drogą płciową, przedwczesnych ciąż i dostosowanej do wieku edukacji seksualnej.</p>
Cel strategiczny 3: Wzmocnienie zasobów ochrony zdrowia w zakresie zapobiegania chorobom zakaźnym oraz zdrowia środowiskowego:	<p>Cel operacyjny 3.1: Zapobieganie, przeciwdziałanie i zwalczanie epidemii COVID 19 i innych chorób zakaźnych: Działanie 5: Profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową poprzez edukację seksualną.</p> <p>Cel strategiczny 4: Promocja zdrowia i kształtowanie prozdrowotnych postaw mieszkańców województwa lubuskiego: Cel operacyjny 4.1: Profilaktyka zdrowotna: Działanie 5: Edukacja seksualna.</p>
Zadania Departamentu Ochrony Zdrowia	Lubuskie Rodzinne Pikniki Zdrowia; Promocja Oddziałów Ginekologiczno-Położniczych (Szpital Zielona Góra i Gorzów Wlkp.):

	<p>Promocja Programu Badań Prenatalnych, możliwość zapoznania się z Blokiem Porodowym Centrum Zdrowia Matki i Dziecka oraz oddziałem dla matek z dziećmi – rooming-in., Promocja Szkół Rodzenia; Promocja Poradni Ginekologicznej dla Dzieci w CZMiD Promocja zdrowia i profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową</p>
<p>Promocja zdrowia, rodzicielstwa i dobrych relacji rodzinnych</p>	<p>Kampania społeczna promująca Lubuskie jako region przyjazny do życia, rozwoju, bezpiecznego rodzicielstwa. W skład kampanii wchodzi pokazywanie ciekawych osób, które tworzą, rozwijają się w regionie, są jego ambasadorami w Lubuskim Centrum Informacyjnym i w materiałach realizowanych przez LCI. Promocja działań samorządu województwa lubuskiego na rzecz rodzin i jego jednostek podległych. Cykl podcastów z ekspertami, którzy przybliżą tematy zainicjowane podczas Lubuskiego Forum Polityki Społecznej. O zjawiskach związanych z demografią, w każdej dziedzinie życia. Rozmowy o przyczynach i próby znalezienia rozwiązań na to, by uczynić region przyjaznym dla rodzin.</p> <p>W cyklu podcastów przybliżamy zainteresowanym główne zagrożenia wynikające z postępującej demografii, ale także rozmawiamy o dobrych przykładach. CUS-y, samorządy, które budują mieszkania, region przyjazny dzieciom, dostępność do profilaktyki, do znieczuleń okołoporodowych, region przyjazny mamom itp. Nawiązujemy do absolutnie podstawowych wartości, próbujemy odpowiedzieć na pytanie, jak stworzyć politykę dla młodych, by bycie w związku było czymś naturalnym i pożądanym, nie jedną z opcji, towarem na półce. Nie będziemy się bać także tematów kontrowersyjnych, jak temat nauk przedmażeńskich, czy rozwoju kobiet, co ma wpływ z niższą dzietnością i późnym macierzyństwem. Audycje będą dostępne za darmo w naszych środkach przekazu oraz antenach regionalnych.</p>
<p>Program polityki zdrowotnej wczesnej diagnostyki zaburzeń neurorozwojowych w populacji dzieci w wieku 0-7 lat w pieczy zastępczej w województwie lubuskim</p>	<p>25 marca 2025 r. Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął „Program polityki zdrowotnej wczesnej diagnostyki zaburzeń neurorozwojowych w populacji dzieci w wieku 0-7 lat w pieczy zastępczej w województwie lubuskim”.</p> <p>Cel główny tego programu to uzyskanie poprawy lub utrzymanie na tym samym poziomie stanu funkcjonowania u co najmniej 40% dzieci z zaburzeniami nieprorozwojowymi uczestniczących w programie w latach 2025-2027.</p> <p>CELE SZCZEGÓŁOWE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie dostępności do wczesnej i kompleksowej diagnostyki wad neurorozwojowych dzieci w wieku 0-7 lat z pieczy zastępczej z woj. lubuskiego poprzez wdrożenie interwencji kompleksowej diagnostyki u co najmniej 60% dzieci z pieczy zastępczej z woj. lubuskiego w wieku 0-7 lat. 2. Zwiększenie o co najmniej 40% liczby zdiagnozowanych dzieci w wieku od 0-7 lat, przebywających w pieczy zastępczej na terenie województwa lubuskiego objętych Programem, dla których opracowano zindywidualizowane ścieżki dalszego postępowania/lечения w ramach NFZ. 3. Uzyskanie poprawy stanu zdrowia dzieci w wieku od 0-7 lat przebywających w pieczy zastępczej na terenie województwa lubuskiego poprzez postawienie diagnozy wśród co najmniej 40% uczestników Programu. 4. Uzyskanie wysokiego poziomu wiedzy (min. 60% poprawnych odpowiedzi) w zakresie rozpoznania potrzeb dziecka wynikających z diagnozy wśród co najmniej 40% opiekunów prawnych dzieci uczestniczących w Programie.

4.2.4. REWITALIZACJA SPOŁECZNA

Gminne programy rewitalizacji, upowszechniane w lubuskich gminach, wprowadzają kompleksowe rozwiązania korzystne z punktu widzenia jakości życia mieszkańców. Prowadzone są one zarówno w przestrzeni miast jak i wsi. Polegają przede wszystkim na ograniczaniu negatywnych zjawisk na obszarach dotkniętych degradacją. Gminy, które decydują się na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych zgodnie z ustalonymi zasadami – dzięki uzyskaniu wsparcia finansowego oferowanego przez Urząd Marszałkowski – przyczyniają się przede wszystkim do realizacji celu szczegółowego numer jeden UPOWSZECHNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJAZNYCH DLA MIESZKAŃCÓW, ale także niosą ze sobą szansę na rozwój usług i pozyskiwanie nowych mieszkańców.

REWITALIZACJA WSPARCIE TERYTORIALNE OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH

Proces rewitalizacji lubuskich gmin przebiega wielotorowo i prowadzony jest od dłuższego czasu. Obecnie rewitalizacja obejmuje:

1. Dofinansowanie projektów w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego na lata 2021-2027; (DFR)
2. Udział Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w projekcie. Regiony Rewitalizacji Edycja 3.0; (DGR)
3. Weryfikację Gminnych Programów Rewitalizacji oraz prowadzenie Wykazu programów rewitalizacji gmin województwa lubuskiego (międzydepartamentowy Zespół ds. Rewitalizacji na czas określony perspektywą 2021-2027)

OBSZARY MIEJSKIE

Wysokość alokacji UE 26 774 641,00 EUR (łącznie ok. 113 mln zł)

- rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich,
- projekty muszą mieć charakter zintegrowany (kompleksowy),
- projekty z zakresu rewitalizacji, aby ubiegać się o dofinansowanie muszą być uwzględnione w GPR, który znajduje się w Wykazie GPR i zostać pozytywnie zaopiniowane przez IZ.

Typ projektu możliwy do realizacji:

- ograniczanie negatywnych zjawisk społecznych, uporządkowanie przestrzeni publicznej, dostosowanie obiektów i przestrzeni do potrzeb mieszkańców.

Inwestycje dotyczące:

- **infrastruktury komunalnej, w tym systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego (do 25% całkowitych kosztów projektu);**
- **termomodernizacja budynków (tylko do 25% całkowitych kosztów projektu);**
- **wsparcia budowy nowych dróg rowerowych, ciągów pieszych lub pieszo-rowerowych (do 15% kosztów kwalifikowalnych projektu).**

Dofinansowywane będą tylko tereny/obiekty/pomieszczenia ogólnodostępne.

- nie ma jednak możliwości wspierania projektów związanych z mieszkalnictwem (budynkami mieszkalnymi). Możliwe jest tylko wspieranie otwartych przestrzeni przy/wokół tych budynków.

- wsparcie tylko istniejących **elementów infrastruktury drogowej** (w tym parkingów), które nie zwiększają pojemności lub przepustowości infrastruktury drogowej i natężenia ruchu samochodowego (czyli inwestycja może dotyczyć jedynie odbudowy/odtworzenia istniejącej infrastruktury w tym samym miejscu i z zachowaniem pierwotnej wielkości, kształtu i układu funkcjonalnego). Dofinansowanie jest wówczas możliwe **do wysokości 15% kwalifikowalnych kosztów projektu** i gdy stanowi jego nieodłączny element.

OBSZARY WIEJSKIE

Działanie FELB.08.03 Wsparcie terytorialne obszarów innych niż miejskie (wiejskie)

Wysokość alokacji UE 5 013 822,00 EUR (łącznie ok. 21 mln zł)

- realizowane będą inwestycje dotyczące rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejsko-wiejskich oraz wiejskich.

Projekty muszą być uwzględnione w GPR, który znajduje się w Wykazie GPR i zostać pozytywnie zaopiniowane przez IZ.

Typ projektu możliwy do realizacji:

Rewitalizacja obszarów miejsko-wiejskich i wiejskich skierowana na ograniczanie negatywnych zjawisk społecznych, uporządkowanie przestrzeni publicznej, dostosowanie obiektów i przestrzeni do potrzeb mieszkańców.

Inwestycje dotyczące:

- **infrastruktury komunalnej, w tym systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego (do 25% całkowitych kosztów projektu);**

- **termomodernizacja budynków (do 25% całkowitych kosztów projektu);**

- **wsparcia budowy nowych dróg rowerowych, ciągów pieszych lub pieszo-rowerowych (do 15% kosztów kwalifikowalnych projektu), mogą stanowić element projektu.**

Dofinansowywane będą tylko tereny/obiekty/pomieszczenia ogólnodostępne.

- nie ma jednak możliwości wspierania projektów związanych z mieszkalnictwem (budynkami mieszkalnymi). Możliwe jest tylko wspieranie otwartych przestrzeni przy/wokół tych budynków.

- W ramach działania nie będą wspierane inwestycje w **elementy infrastruktury drogowej** (w tym w parkingi), chyba że stanowią one nieodłączny element projektu, **a ich koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowalnych projektu.**

4.2.5. INICJATYWY EDUKACYJNE

Wysokiej jakości edukacja dopasowana do zmieniających się potrzeb dzieci, młodzieży i dorosłych to istotny warunek rozwoju lokalnego, wysokiej jakości życia i wzmocnienia poczucia związku młodych ze społecznością i regionem. Im lepsza lokalna edukacja, tym większa szansa na realizację celu szczegółowego numer trzy – ZAKOTWICZENIE MŁODZIEŻY W LUBUSKICH SPOŁECZNOŚCIACH. Cel ten obejmuje wszystkie etapy edukacji ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego i szkolnictwa wyższego. Jakość i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb, a także rozwój systemów stypendialnych i oferty mieszkaniowej dla studentów może mieć istotny wpływ na ich decyzje o związaniu swojej przyszłości ze społecznościami lubuskimi.

Projekt: UMIEJĘTNOŚCI TWORZĄ MOŻLIWOŚCI

Finansowanie w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności

Okres realizacji: **1.01.2024-30.06.2026 r.**

Lider projektu: **Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze**

Partnerzy projektu: **Uniwersytet Zielonogórski oraz Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli**

Wartość projektu: **21 281 000,00 zł.**

Głównym celem projektu jest zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania działań w województwie lubuskim zorientowanych na wsparcie uczenia się przez całe życie, w tym kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się osób dorosłych.

ROZWÓJ SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Rozwój szkolnictwa wyższego w Regionie został zaplanowany w dokumencie „Kierunki rozwoju szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim do roku 2030”, opracowanym wspólnie przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, lubuskie uczelnie wyższe, przedstawicieli otoczenia społeczno-gospodarczego i samorządy miast akademickich (Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry).

Plan działań na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego jest opracowany na każdy kolejny rok kalendarzowy. Plan sporządzany jest w ramach prac Lubuskiego Zespołu ds. Szkolnictwa Wyższego, powołanego przez Marszałka Województwa Lubuskiego.

Zadania przewidziane w Planie działań na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego korespondują z celami Lubuskiego Planu Ludnościowego, ponieważ są ukierunkowane na zwiększenie atrakcyjności kształcenia na tym poziomie i wspieranie aktywności studentów i ich związków z Regionem.

Karty zadań w ramach kierunków rozwoju szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim przewidzianych do realizacji na rok 2025:

Kierunek 1. Atrakcyjne kształcenie czyli koncentracja na tworzeniu atrakcyjnej oferty dydaktycznej i wsparcie dla studiujących.

1.1. Udzielanie dotacji samorządowych na profilowanie kształcenia w uczelniach, ze szczególnym uwzględnieniem kierunków o znaczeniu strategicznym dla regionu, w obszarze nauk ścisłych, przyrodniczych, technicznych i ekonomicznych. Ograniczenie wewnętrznej konkurencji i dublowania kierunków studiów. 1.2. Wdrażanie programów stypendialnych dla studentów oferowanych przez samorząd województwa i samorządy lokalne. 1.3. Realizacja programów płatnych staży i praktyk dla studentów w lubuskich firmach i instytucjach publicznych. 1.4. Wdrażanie systemu samorządowych dotacji dla studenckich i szkolnych grup, kół zainteresowań na działania aktywizujące i rozwijające, udział w prestiżowych konkursach, przeglądach. 1.5. Przygotowanie specjalnej oferty dla uczniów i studentów – kreowanie regionu lubuskiego, a szczególnie ośrodków akademickich jako atrakcyjnych i przyjaznych miejsc życia i nauki studenta. 1.6. Promowanie studiowania na lubuskich uczelniach, kreowanie atrakcyjnego wizerunku uczelni wewnątrz oraz poza regionem, w tym zagranicą. Szczególnie ważne jest wsparcie rekrutacji na studia wyższe poprzez tworzenie więzi młodzieży ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych z regionalnymi uczelniami z uwzględnieniem włączenia uczelni w proces dydaktyczny, doradztwa zawodowego, zajęć pozalekcyjnych, kursów przygotowawczych, wizyt studyjnych i prezentacji działalności uczelni. 1.7. Tworzenie atrakcyjnych warunków studiowania przez uczelnie, m.in. wzmocnienie praktycznego aspektu programów studiów, stosowanie metod aktywizujących studenta, rozpowszechnianie nowoczesnych technologii w procesie dydaktycznym, zwiększanie dostępu do nowoczesnej infrastruktury m.in. laboratoriów. 1.8. Popularyzowanie podejścia do uczenia się przez całe życie i stałego podnoszenia kompetencji.

4.2.6. INICJATYWY KULTURALNE

Związek mieszkańców z własną miejscowością lub regionem jest w województwie lubuskim wzmocniany dzięki rozwijanej tutaj ofercie kulturalnej. Ma ona zróżnicowany charakter, kierowana jest do wszystkich kategorii wiekowych. Województwo systematycznie poszerza tego typu inicjatywy, przyczyniając się w ten sposób do realizacji celu szczegółowego numer jeden - **UPOWSZECHNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJAZNYCH DLA MIESZKAŃCÓW**

Realizacja INICJATYW SPOŁECZNO-KULTURALNYCH

DEPARTAMENT INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ
Wraz z jednostkami podległymi

Departament Infrastruktury społecznej UMWL realizuje inicjatywy wspierających finansowo Uczniów:

- Dwa projekty stypendialne realizowane w cyklach rocznych finansowanych ze środków FEWL 21-27 **Talenty i Zawodowcy**
- Od sierpnia 2025 planowany jest kolejny projekt unijny w obszarze edukacji, tym razem zawodowej/branżowej pod nazwą **Lubuska Szkoła Przyszłości** - finansowany ze środków FEWL 21-27, wartość 30 mln zł

Samorząd Województwa Lubuskiego w ramach środków własnych rok do roku wspiera również **Uczniów i Studentów**- Stypendia dla studentów oraz stypendia naukowe, twórcze, artystyczne

Lubuskie Centrum Produktu Regionalnego

Centrum promuje i zrzesza Lubuskich Producentów Regionalnych oraz Turystykę Kulinarną Regionu. Jednostka wspaniale promuje Lubuskie wśród mieszkańców oraz poza granicami naszego Regionu i Kraju

Celem działań jest wzrost świadomości kulturowej poprzez poznawanie produktów regionalnych z Lubuskim Centrum Produktu Regionalnego w Zielonej Górze

Działania

- Lubuskie trendy na regionalne weekendy!
- Rarytas Lubuski w podróży – szlaki turystyczno-kulinarne
- Nawigator Lubuski
- Promocja miejsc sprzedaży
- Organizacja stref produktu regionalnego
- Wspomaganie inicjatyw gospodarczych oraz prowadzenie szeroko rozumianego doradztwa w zakresie działalności związanej z promocją produktów regionalnych i lokalnych oraz technologią produkcji .

Lista inicjatyw kulturalnych Regionalnego Centrum Animacji Kultury

- Rodzinne weekendy w Lubuskiem - propozycja
- Raz w miesiącu spotkania dla rodzin z dziećmi w RCAK'u,

Realizowane

- Lato z RCAK'iem:
- Warsztaty Taneczne z Lubuskim Zespołem Pieśni i Tańca im. Ludwika Figasa
- Warsztaty Bębniarskie
- Warsztaty Kuglarskie
- Warsztaty dla dzieci „Małe formy tkackie”
- Warsztaty „Twoje wakacyjne zwierzątko: meduza”
- Lekcja rakiętowa
- Warsztaty fotograficzne ŚWIATŁO CIENIA
- Warsztaty malarskie z sekcją malarską
- Lato z RCAK'iem dla dorosłych: propozycja

- Zajęcia taneczne dla par - dla dorosłych
- Profilaktyka zdrowotna poprzez taniec
- Niebanalne spotkanie autorskie z Natalią Dziadurą „Przebudź słowa obrazem”
- Muzyka we krwi
- Środowe koncerty
- Współpraca z GOK-ami w celu implementacji „Rodzinnych Weekendów”

4.2.7. INICJATYWY MIĘDZYKULTUROWE

Biorąc pod uwagę, że w ostatnim dziesięcioleciu w województwie lubuskim szuka dla siebie miejsca coraz więcej osób z zagranicy, w tym szczególnie z Ukrainy, niezbędne jest podejmowanie inicjatyw międzykulturowych ukierunkowanych na integrację społeczną. Integracja polegająca na nauce języka polskiego, poznawaniu polskiej kultury i tradycji, włączeniu do aktywności zawodowej, nawiązywaniu pozytywnych relacji między ludnością osiedlającą się, a dotychczasowymi mieszkańcami to niezbędny warunek spójności społecznej – harmonijnego funkcjonowania lubuskich społeczności. Co więcej, tego typu inicjatywy przyczyniają się do ograniczenia negatywnych konsekwencji depopulacji i do realizacji celów Planu, w tym szczególnie celu numer jeden UPOWSZECHNIENIE ROZWIĄZAŃ PRZYJAZNYCH DLA MIESZKAŃCÓW i celu numer pięć POZYYSKIWANIE NOWYCH MIESZKAŃCÓW.

<p align="center">Realizacja projektów służących INTEGRACJI CUDZOZIEMCÓW I ROZWOJU EDUKACJI ZAWODOWEJ</p> <p align="center">Realizator: Wojewódzki Urząd Pracy</p>		
6.1.	Projekt „Akcja – Migracja. Lubuskie Centrum Integracji Cudzoziemców”	Okres realizacji: 1.04.2025-30.06.2029 r. Lider projektu: Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze Partnerzy projektu: LUW oraz Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej. Wartość projektu: 17 907 777,78 zł, w tym dofinansowanie z FAMI: 16 117 000,00 zł. Grupa docelowa: cudzoziemcy, obywatele państw trzecich legalnie przebywający na terenie woj. lubuskiego
	Kluczowe zadanie: utworzenie Centrum Integracji Cudzoziemców na terenie Gorzowa Wlkp.	W ramach projektu planowane są następujące formy wsparcia: <ul style="list-style-type: none"> – wsparcie informacyjno-doradcze, – kursy nauki języka polskiego jako obcego, – opieka psychologiczna dla dzieci; – wsparcie w zakresie legalizacji pobytu, – wsparcie prawne w zakresie zatrudnienia i praw pracowniczych, – kursy adaptacyjno/orientacyjne, – działania mające na celu przeciwdziałanie przemocy domowej i handlowi ludźmi, – szkolenia dla pracowników oświaty, administracji publicznej oraz personelu projektu z zakresu integracji i pracy ze społeczeństwem wielokulturowym,

		<ul style="list-style-type: none"> – działania mające na celu wsparcie współpracy organów administracji publicznej świadczących usługi i wsparcie dla obywateli państw trzecich, – działania promocyjno-informacyjne poprzez stronę internetową i konta w mediach społecznościowych informujące o działaniach projektowych CIC i promujące wsparcie, służące rekrutacji na poszczególne wydarzenia
6.2.	Projekt „Twój los w Twoich rękach – wsparcie społeczne i zawodowe cudzoziemców”	<p>W ramach Programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021 – 2027</p> <p>Okres realizacji: 1.01.2024-31.12.2025 r. Lider projektu: Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze Wartość projektu: 7 085 349,15 zł., w tym dofinansowanie z EFS+: 6 022 546,78 zł. Grupa docelowa: cudzoziemcy, obywatele państw trzecich legalnie przebywających na terenie woj. lubuskiego</p>
	Kluczowe zadanie to utworzenie Centrum Integracji Cudzoziemców na terenie Zielonej Góry. Siedziba CIC: Plac Matejki 19/5a	<p>W ramach projektu planowane są następujące formy wsparcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wsparcie asystenta pierwszego kontaktu, – kursy nauki języka polskiego jako obcego, – opieka psychologiczna; – wsparcie w zakresie legalizacji pobytu, – wsparcie prawne, – kursy adaptacyjno/orientacyjne, – wsparcie doradcy zawodowego, – kursy i szkolenia zawodowe – staże zawodowe – refundacja kosztów egzaminów języka polskiego

Przedstawiony powyżej przegląd inicjatyw regionalnych i lokalnych pod kątem ich zgodności z celami Lubuskiego Planu Ludnościowego miał na celu pokazanie potencjału, który istnieje w województwie lubuskim. Aby zwiększyć skuteczność tych inicjatyw, Plan przewiduje szereg działań, które mają przyczynić się do wzmocnienia współpracy między podmiotami odpowiedzialnymi za ich realizację. Głównym sposobem integrowania tego typu inicjatyw będą systematyczne spotkania Zespołu ds. Lubuskiego Planu Ludnościowego i Migracji. W kolejnym rozdziale w sposób szczegółowy przedstawiamy sposoby integrowania i rozwijania nowych inicjatyw.

4.3. WSPÓŁTWORZENIE NOWYCH ROZWIĄZAŃ

Trzecim, obok oferty dedykowanej mieszkańcom oraz integracji inicjatyw regionalnych i lokalnych sposobem realizacji celów Planu, jest współtworzenie nowych rozwiązań. Plan, zgodnie z przyjętymi założeniami, ma być dokumentem żywym, otwartym, uzupełnianym i rozwijanym systematycznie, dzięki różnorodnym formom współpracy międzysektorowej, międzyinstytucjonalnej i międzydepartamentowej. Główne podmioty i formy działania, które inicjują i realizują zasadę współtworzenia nowych rozwiązań to Pełnomocnik Marszałka ds. Społecznego Potencjału Regionu, Zespół ds. Lubuskiego Planu Ludnościowego i Migracji, Społeczny Panel Ekspercki oraz Lubuskie Forum Polityki Społecznej.

4.3.1. PEŁNOMOCNIK MARSZAŁKA DS. SPOŁECZNEGO POTENCJAŁU REGIONU

Rola pełnomocnika ds. społecznego potencjału Regionu została zdefiniowana w styczniu 2025 roku przez Marszałka Województwa Lubuskiego, który na podstawie konsultacji z przedstawicielami poszczególnych departamentów UMWL i instytucji z nim współpracujących, uznał, że istnieje potrzeba koordynacji inicjatyw na rzecz przeciwdziałania skutkom depopulacji. Kluczowym zadaniem, za które odpowiada pełnomocnik jest redagowanie, realizacja, monitorowanie i aktualizacja Lubuskiego Planu Ludnościowego.

PEŁNOMOCNIK MARSZAŁKA DS. SPOŁECZNEGO POTENCJAŁU REGIONU

Odpowiada za realizację, monitorowanie i aktualizację Lubuskiego Planu Ludnościowego

- 1) Współpracuje w tym zakresie z jednostkami organizacyjnymi UMWL.
- 2) Gromadzi i opracowuje dane służące pogłębieniu wiedzy i aktualizacji Planu.
- 3) Inicjuje i rozwija współpracę z JST służącą realizacji Planu.
- 4) Przeprowadza przegląd regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych i programowych pod kątem uwzględnienia problematyki depopulacji, rozwoju usług i podnoszenia jakości życia.
- 5) Włącza do realizacji Planu interesariuszy z Regionu, Kraju i zagranicy.
- 6) Wspiera JST, JOPS, organizacje społeczne i podmioty ekonomii społecznej w rozwijaniu oferty usług społecznych dopasowanych do zmieniających się potrzeb.
- 7) Identyfikuje i generuje - we współpracy z interesariuszami - innowacyjne rozwiązania służące realizacji Planu oraz inspiruje ich upowszechnianie.
- 8) Organizuje wydarzenia regionalne i lokalne oraz sieci współpracy służące realizacji poszczególnych celów Planu (konferencje, seminaria, warsztaty, wizyty studyjne).
- 9) Odpowiada za komunikację społeczną w zakresie polityki ludnościowej województwa.

4.3.2. ZESPÓŁ DS. LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO I MIGRACJI

Zespół ds. Lubuskiego Planu Ludnościowego i Migracji wspiera merytorycznie Marszałka Województwa Lubuskiego oraz pełnomocnika w realizacji Lubuskiego Planu Ludnościowego oraz integracji cudzoziemców. Jego skład sprzyja łączeniu potencjałów we współpracy międzysektorowej i międzydepartamentowej. Zakłada się organizowanie regularnych spotkań Zespołu, co najmniej sześć razy w roku.

ZESPÓŁ DS. LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO I MIGRACJI

ORGANIZACYJNE I MERYTORYCZNE WSPARCIE W REALIZACJI LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO ORAZ INTEGRACJI CUDZOZIEMCÓW

Zespół został powołany przez Marszałka Województwa Lubuskiego w celu wzmocnienia organizacyjnego i merytorycznego wszystkich zadań podejmowanych w związku z realizacją Lubuskiego Planu Ludnościowego, a także innych zadań służących przewyższaniu negatywnych skutków kryzysu demograficznego, w tym szczególnie działań na rzecz integracji cudzoziemców.

Do zadań zespołu ds. planu ludnościowego i migracyjnego województwa lubuskiego, należy m.in.:

- 1) współpraca z jednostkami organizacyjnymi Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze;
- 2) gromadzenie i opracowywanie danych służących pogłębieniu wiedzy i aktualizacji Planu;
- 3) inicjowanie i rozwijanie współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego służącej realizacji Planu;
- 4) przeprowadzanie przeglądów regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych i programowych pod kątem uwzględnienia problematyki depopulacji, rozwoju usług i podnoszenia jakości życia;
- 5) włączanie do realizacji Planu interesariuszy z Regionu, Kraju i zagranicy;
- 6) wspieranie jednostek samorządu terytorialnego, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organizacji społecznych i podmiotów ekonomii społecznej w rozwijaniu oferty usług społecznych dopasowanych do zmieniających się potrzeb;
- 7) identyfikowanie i generowanie – we współpracy z interesariuszami – innowacyjnych rozwiązań służących realizacji Planu oraz inspirowania ich upowszechniania;
- 8) organizowanie wydarzeń regionalnych i lokalnych oraz sieci współpracy służących realizacji poszczególnych celów Planu (konferencje, seminaria, warsztaty, wizyty studyjne);
- 9) odpowiedzialność za komunikację społeczną w zakresie polityki ludnościowej województwa oraz polityki imigracyjnej;
- 10) przygotowanie propozycji dotyczących modyfikacji dotychczasowych kompetencji w zakresie problematyki migracji;
- 11) wymiana informacji oraz monitorowanie prac prowadzonych w UE w zakresie problematyki migracji;
- 12) współpraca z organami administracji samorządowej oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie problematyki migracji;
- 13) aktywny udział w spotkaniach roboczych zespołu.

- W toku wykonywania swoich zadań zespół współdziała z organami samorządu terytorialnego oraz zainteresowanymi organizacjami społecznymi.

- Zespół współpracuje z instytucjami i środowiskami naukowymi oraz organizacjami społecznymi w zakresie nawiązania współpracy w obszarze badań i ocen zagadnień związanych z problematyką migracji.
- Przewodniczący może zapraszać do udziału w pracach zespołu, w celu realizacji określonych przedsięwzięć, przedstawicieli organizacji społecznych, stowarzyszeń oraz środowisk naukowych.
- Członkowie zespołu pełnią swoje funkcje społecznie. Za pracę w zespole nie przysługuje wynagrodzenie.

Wykonanie zarządzenia powierza się Pełnomocnikowi ds. potencjału społecznego Regionu.

4.3.3. SPOŁECZNY PANEL EKSPERCKI

Społeczny Panel Eksperski uzupełnia działania Zespołu w sposób oddolny, gromadząc reprezentantów wszystkich sektorów życia społecznego (obywatelski, publiczny, gospodarczy). Jest to rodzaj regionalnego think-tanku z licznym udziałem badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe. Panel działa społecznie na rzecz wzmocnienia i łączenia potencjałów w obliczu różnorodnych wyzwań, w tym zagrożeń związanych z depopulacją.

SPOŁECZNY PANEL EKSPERCKI

ZADANIE PEŁNOMOCNIKA DS. POTENCJAŁU REGIONU

Społeczny Panel Eksperski (SPEs) to zespół osób, które dwa lub trzy razy w roku odnoszą się do problemów województwa lubuskiego i do planowanych i wprowadzanych przez Plan rozwiązań.

Głównym narzędziem współpracy w ramach Panelu będzie ankieta elektroniczna opracowana przez pełnomocnika ds. potencjału Regionu. Materiał zgromadzony w wyniku poszczególnych edycji SPEs będzie prezentowany podczas spotkań Zespołu ds. planu ludnościowego i migracyjnego województwa lubuskiego jako punkt odniesienia w podejmowaniu decyzji związanych z realizacją i poszerzaniem Lubuskiego Planu Ludnościowego.

4.3.4. WYDARZENIA CYKLICZNE

Aby zapewnić mieszkańcom podmiotowy udział w kształtowaniu polityki ludnościowej w Regionie i w poszczególnych powiatach i miejscowościach, Plan przewiduje organizację cyklicznych wydarzeń z szerokim udziałem zainteresowanych osób. Są to, między innymi, LUBUSKIE DEBATY LUDNOŚCIOWE organizowane kilka razy w roku, LUBUSKIE FORUM POLITYKI SPOŁECZNEJ odbywające się corocznie oraz LUBUSKI KONGRES LUDNOŚCIOWY, organizowany raz na trzy lata.

LUBUSKIE DEBATY LUDNOŚCIOWE

Organizator – Pełnomocnik ds. potencjału społecznego Regionu we współpracy z Zespołem ds. planu ludnościowego i migracyjnego województwa lubuskiego

Lubuskie Debaty Ludnościowe to formuła organizacyjna polegająca na włączaniu możliwie szerokiej reprezentacji mieszkańców lubuskiej społeczności do dyskusji na temat przyszłości, warunków życia i wypracowywania rozwiązań korzystnych z punktu widzenia jakości życia poszczególnych kategorii i grup społecznych: jednostek, rodzin, młodych, dorosłych, seniorów, osób o specjalnych potrzebach, przybyszach spoza Regionu. Celem jest wzmocnienie partycypacji społecznej, a więc poszerzenie możliwości współkształtowania przyszłości społeczności Regionu przez wszystkich zainteresowanych.

Pierwsza debata z tego cyklu będzie dotyczyła Lubuskiego Planu Ludnościowego. Uczestnicy zostaną poproszeni o odniesienie się do dokumentu jako całości i do jego poszczególnych aspektów.

LUBUSKIE FORUM POLITYKI SPOŁECZNEJ

Wydarzenie, którego głównym organizatorem jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej we współpracy z innymi jednostkami organizacyjnymi Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. Głównym celem Forum w 2025 roku jest poinformowanie opinii publicznej o strategicznej decyzji Marszałka i Zarządu Województwa Lubuskiego dotyczącej podjęcia strategicznych działań przeciwdziałających konsekwencjom kryzysu demograficznego. Równie istotnym celem jest zaproszenie do współpracy w rozwijaniu i realizacji Lubuskiego Planu Ludnościowego władarzy gmin lubuskich, parlamentarzystów, przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych i podmiotów ekonomii społecznej.

LUBUSKI KONGRES LUDNOŚCIOWY

Cele kongresu

- 1) Nadanie problematyce ludnościowej najwyższej rangi.
- 2) Przedstawienie i dyskusja Lubuskiego Planu Ludnościowego jako przejawu zwrotu w politykach publicznych województwa.
- 3) Włączenie do debaty ekspertów spoza Regionu i spoza kraju.
- 4) Zintegrowanie działań poszczególnych środowisk, instytucji i organizacji działających w tym obszarze.
- 5) Uzgodnienie inicjatyw i narzędzi poszerzających pierwszą wersję Planu.
- 6) Podmiotowe włączenie do wdrażania Planu szerokiej reprezentacji różnorodnych środowisk.

4.3.4. LUBUSKI PLAN LUDNOŚCIOWY JAKO ŻYWY DOKUMENT

Lubuski Plan Ludnościowy powstał w odpowiedzi na kryzys demograficzny i powiązane z nim zjawiska, niekorzystne z punktu widzenia sytuacji mieszkańców, województwa i poszczególnych gmin. Opisuje cele, wypracowane podejście, kluczowe rozwiązania, zadania i działania, dzięki realizacji których walka ze skutkami kryzysu demograficznego przyniesie oczekiwane korzyści dla mieszkańców. Plan odnosi się do trzech perspektyw czasowych – krótkoterminowej, średniookresowej oraz długoterminowej.

Tworzenie dokumentów regionalnych odnoszących się do kryzysu demograficznego nie jest obligatoryjnym zadaniem samorządu wojewódzkiego. Co więcej, jest to przedsięwzięcie, dla którego redaktorzy Lubuskiego Planu Ludnościowego nie znaleźli precedensu. Nie ma więc formalnych przepisów regulujących sposób tworzenia, redagowania i procedowania Planu. Marszałek i Zarząd Województwa Lubuskiego, podejmując decyzję o wszczęciu prac nad stworzeniem niniejszego dokumentu brali pod uwagę przesłanki formalne i rekomendacje wynikające z dokumentów strategicznych różnego szczebla. Zaczynamy od poziomu regionalnego, by następnie odnieść się do dokumentów krajowych i rekomendacji Unii Europejskiej.

Poziom regionalny

Lubuski Plan Ludnościowy odnosi się przede wszystkim do problemów zdefiniowanych w **Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030** (SRWL 2030). Dotyczy to głównie wyzwań związanych z przeciwdziałaniem niekorzystnym trendom demograficznym. Strategia wymienia następujące działania, które odnoszą się do wyzwań demograficznych: Działania na rzecz zwiększenia dzietności, skuteczna polityka prorodzinna; Rozwój polityki młodzieżowej, ukierunkowanej na zwiększenie atrakcyjności województwa dla tej grupy wiekowej; Aktywizacja osób starszych na rynku pracy i w życiu społecznym; Przeciwdziałanie emigracji z regionu, w szczególności powstrzymanie odpływu młodzieży; Efektywna polityka imigracyjna.⁸ Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 jest także istotnym punktem odniesienia dla niniejszego Planu w innych kwestiach, takich jak wysokiej jakości usługi publiczne i włączenie społeczne, aktywność mieszkańców, w tym szczególnie istotne zadanie jakim jest wzmocnienie i wzrost kapitału społecznego czy kreowanie silnych więzi wspólnoty regionalnej, budowanie poczucia tożsamości lubuskiej i zaufania do instytucji publicznych.⁹

W podobny sposób kwestie demograficzne ujmuje **Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030**. Jej misją jest zapewnienie mieszkańcom dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, dopasowanych do zmieniających się potrzeb, a także rozwój skutecznych, zindywidualizowanych form wsparcia dla osób o specjalnych potrzebach, osoby niepełnosprawne, zależne, ubogie oraz dzieci i młodzież.

Strategia poprzedzona została wnikliwą diagnozą społeczną, która pozwoliła wyodrębnić najistotniejsze problemy społeczne regionu i ich adresatów:

- Starzenie się populacji – Seniorzy,
- Problemy psychospołeczne – Dzieci i Młodzież,
- Problemy z wykonywaniem funkcji opiekuńczo-wychowawczej – Rodzina,
- Niepełnosprawność jako problem w wymiarze indywidualnym i społecznym – osoby z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi,
- Osoby w kryzysie bezdomności.

W Strategii przyjęto następujące cele strategiczne:

1. Poprawa jakości życia seniorów.

⁸ Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, s. 7.

⁹ Tamże.

2. Doskonalenie systemu wsparcia dzieci i młodzieży.
3. Aktywna polityka prorodzinna.
4. Poprawa jakości życia osób z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi.
5. Rozwój systemu wsparcia osób zależnych, w tym bezdomnych, opuszczających zakłady karne lub innych będących w kryzysie.
6. Doskonalenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej.
7. Wzmocnienie ekonomii społecznej jako czynnika aktywizacji mieszkańców oraz zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnych.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030 dokumentuje zobowiązania wielu instytucji publicznych wobec osób i środowisk najbardziej narażonych na negatywny wpływ różnorodnych czynników. To właśnie ich potrzeby strategia uznaje za kluczowy aspekt polityki społecznej.

Istotnymi punktami odniesienia w tworzeniu i rozwijaniu Lubuskiego Planu Ludnościowego są również inne dokumenty regionalne, takie jak **Lubuski Plan Równościowy**, **Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubuskiego na lata 2023 – 2026**, **Lubuski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2021-2023**. We wszystkich wymienionych dokumentach za priorytet uznaje się działania na rzecz podnoszenia jakości życia mieszkańców dzięki zapewnieniu im dostępu do usług zgodnymi z ich potrzebami, świadczonymi lokalnie, w miejscu zamieszkania.

Poziom krajowy

Strategia Nowej Równowagi – projekt średniookresowej strategii rozwoju Kraju.

Jednym z celów Strategii Nowej Równowagi – zgodnie z jej projektem dostępnym w maju 2025 roku – jest łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich. Cel ten ma być osiągnięty dzięki uwzględnieniu pięciu priorytetów: (1) Zwiększenie dostępności mieszkań; (2) Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu; (3) Odpowiedzialna polityka migracyjna; (4) Rynek pracy włączający różne grupy społeczne; (5) Dobre zdrowie obywateli. Wymienione priorytety zostały uwzględnione w Lubuskim Planie Ludnościowym, zarówno w procesie formułowania celu głównego i celów szczegółowych jak i innych elementów planu (działania, narzędzia, rozwiązania)

Poziom Unii Europejskiej

Podejście Unii Europejskiej do kryzysu demograficznego i sposobów reagowania na jego przyczyny, przejawy i konsekwencje zostało wypracowane, między innymi, dzięki badaniom empirycznym. Istotne znaczenie miały wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu ADAPT2DC.¹⁰ Badaniami objęto, między

¹⁰ ADAPT2DC (2014). *Policy framework to support adaptation to demographic change*. Office for National Economic Planning. <https://calvez.github.io/adapt2dc/html/policy.html>

innymi, europejskie i regionalne dokumenty strategiczne dotyczące zmian demograficznych. Dzięki temu projektowi zostały wypracowane ogólne wytyczne dotyczące działań lokalnych i regionalnych mające na celu dostosowanie się do zmian demograficznych.

Województwo lubuskie skorzystało z tych wytycznych, tworząc niniejszy Plan i planując poszczególne zadania i działania. Ogólna rekomendacja dotyczy konieczności uwzględnienia w dokumentach strategicznych kontekstu regionalnego, czyli struktury odpowiedzialności, finansowania i lokalnych przepisów (ADAPT2DC 2014). Lubuski Plan Ludnościowy spełnia ten warunek dzięki przeprowadzeniu diagnozy, konsultacji, uwzględnieniu specyfiki regionalnych i lokalnych potrzeb i potencjałów. Poza tym uwzględniono w nim szczegółowe wytyczne opublikowane w raporcie podsumowującym wyniki projektu ADAPT2DC.

Wytyczne dotyczące planowania działań lokalnych i regionalnych w celu dostosowania się do zmian demograficznych:

1. **Uznanie rzeczywistości „kurczenia się”** - koncepcje polityczne powinny być dostosowane do rzeczywistości kurczenia się, ponieważ „ślepy” wzrost nie jest już pożądany, choćby ze względu na nadmierną eksploatację zasobów naturalnych.
2. **Myślenie długoterminowe** – wyzwania stawiane przez zmiany demograficzne są złożone, a działania naprawcze mogą być skuteczne dopiero w dłuższym okresie.
3. **Podejście pilotażowe** – pozwala identyfikować rozwiązania w oparciu o lokalne zasoby i umożliwia przetestowanie innowacji politycznych przed ich szerszym zastosowaniem.
4. **Rewizja norm i przepisów** – wiele z nich dostosowanych jest do miast o dużej gęstości zaludnienia, np. przyznawanie dotacji często jest ustalane na podstawie liczby ludności - uelastycznienie przepisów dałoby szansę na innowacje kurczącym się regionom.
5. **Kompromis między myśleniem holistycznym a rzeczywistością** – idealnym rozwiązaniem byłoby wzięcie pod uwagę wszystkich obszarów polityki, które mają związek z demografią, jednak w praktyce zaleca się rozpoczęcie od identyfikacji najważniejszych problemów i obszarów polityki.
6. **Podejście wielopoziomowe** – skoordynowane działania na wszystkich szczeblach od pojedynczego obywatela po rząd krajowy.
7. **Współpraca i koordynacja przestrzenna** – współpraca i koordynacja zmarginalizowanych obszarów przynosi większe korzyści niż konkutowanie.
8. **Podejście wielopodmiotowe** – skuteczne odpowiedzi na zmiany demograficzne wymagają różnego rodzaju zasobów – należy uwzględnić w planowaniu wszystkie potencjalne podmioty istotne dla danego problemu.
9. **Podejście partycypacyjne** – umożliwia wykorzystanie lokalnej wiedzy, zasobów, uwrażliwia opinię publiczną na kwestie zmian demograficznych, inicjuje proces motywowania i uczenia się z lokalnymi interesariuszami, wzmacnia zaangażowanie interesariuszy. Ważne jest zaangażowanie interesariuszy od samego początku procesu planowania.
10. **Specyfika regionu** – należy wdrożyć planowanie oparte na miejscu – wieloaspektowe i wielopoziomowe.
11. **Długoterminowa wykonalność pod względem ekonomicznym** – opłacalność należy rozpatrywać w perspektywie długoterminowej – szacunki kosztów i korzyści są trudne do określenia, niemniej należy je przedstawić.

12. **Innowacyjne finanse** – przy mniejszym finansowaniu należy sięgać po innowacyjne rozwiązania – nowe modele partycypacyjne, inwestowanie społecznościowe, łączenie różnych źródeł finansowania.
13. **Zmiana paradygmatyczna polityki rozwoju regionalnego UE** – w programie na lata 2014-2020 położono nacisk na weryfikację potrzeb i długoterminowe korzyści projektów (ADAPT2DC 2014).

Tab. 1. Funkcje Lubuskiego Planu Ludnościowego

Horyzont czasowy	Funkcja Lubuskiego Planu Ludnościowego
Perspektywa Krótkoterminowa	ZWROT W POLITYKACH PUBLICZNYCH POLEGAJĄCY NA UZNANIU ADAPTACJI DEMOGRAFICZNEJ ZA PRIORYTET
Perspektywa Średniookresowa	ZINTEGROWANIE DOTYCHCZASOWYCH INICJATYW ORAZ TWORZENIE I WDRAŻANIE NOWYCH ROZWIĄZAŃ
Perspektywa Długoterminowa	REALNA ZMIANA SPOŁECZNA W POSTACI WZROSTU JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW ORAZ REALIZACJI ROZWIĄZAŃ SYSTEMOWYCH

Krótkoterminową funkcją Planu jest uznanie przez jednostki samorządu terytorialnego, liderów lokalnych i mieszkańców realizacji zawartych w Planie celów, zadań i działań za priorytet rozwojowy. W dalszej perspektywie jest nią doprowadzenie do zwrotu w regionalnych i lokalnych politykach publicznych, polegającego na zaplanowaniu, podjęciu i realizacji intensywnych i zintegrowanych działań ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju usług społecznych dopasowanych do zróżnicowanych i zmieniających się potrzeb. W efekcie realizacja Planu ma doprowadzić do realnej zmiany społecznej w postaci wzrostu jakości życia społeczności Regionu i ograniczenia negatywnych konsekwencji procesu depopulacji.

Plan powstał z inicjatywy Marszałka i Zarządu Województwa Lubuskiego, jednak powodzenie jego realizacji zależy od zaangażowania wszystkich sił społecznych, które mają wpływ na kształtowanie warunków życia w Regionie. Biorąc to pod uwagę, Plan będzie realizowany, rozwijany i uzupełniany zgodnie z podejściem partycypacyjnym, którego istotą jest włączanie wszystkich zainteresowanych do wprowadzania oczekiwanej zmiany społecznej.

4.3.5. ZASADA ŁĄCZENIA POTENCJAŁÓW I JEJ REALIZACJA

Zasada łączenia potencjałów jako naczelną zasadą w opracowaniu, realizacji i rozwijaniu Lubuskiego Planu Ludnościowego obejmuje między innymi narzędzia diagnostyczno-rozwojowe, z których będą mogły skorzystać zainteresowane gminy. Plan przewiduje wsparcie w postaci przeglądu polityk regionalnych i lokalnych pod kątem ich dopasowania do sytuacji depopulacji, mobilnej diagnozy lokalnej oraz warsztatów diagnostyczno-strategicznych. Wsparcie dotyczy szczególnie małych,

peryferyjnie położonych gmin, które nie są w stanie samodzielnie odpowiedzieć na wyzwania depopulacji.

PRZEGLĄD POLITYK REGIONALNYCH I LOKALNYCH	
Przeгляд polityk regionalnych i lokalnych ZADANIE PEŁNOMOCNIKA DS. POTENCJAŁU REGIONU	Biorąc pod uwagę, że kryzys demograficzny – zjawisko wyludniania się i starzenia się lokalnych społeczności – tworzy nowy kontekst aktywności jednostek samorządu terytorialnego, należy dokonać przeglądu dotychczasowych polityk regionalnych i lokalnych pod kątem ich dopasowania do nowej sytuacji. Pełnomocnik ds. potencjału społecznego Regionu przeprowadzi odpowiednią analizę wybranych dokumentów strategicznych i programowych, a raport przedstawi Zespołowi ds. planu ludnościowego i migracyjnego województwa lubuskiego.

MOBILNA DIAGNOZA SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH	
Mobilna diagnoza – „Potencjał przyjaznej społeczności”. ZADANIE PEŁNOMOCNIKA DS. POTENCJAŁU REGIONU	Na podstawie zgromadzonych danych ilościowych zostaną zidentyfikowane trzy kategorie społeczności (a) o najwyższym zagrożeniu depopulacją, (b) przeciętnym, (c) relatywnie najmniejszym. W wybranych społecznościach zostanie przeprowadzona diagnoza mobilna (spacery badawcze, wizyty studyjne, job shadowing w terenie), której celem będzie ustalenie lokalnych, specyficznych czynników zapobiegania negatywnym konsekwencjom depopulacji i rozwiązań sprzyjających realizacji celów Lubuskiego Planu Ludnościowego.

WARSZTATY DIAGNOSTYCZNO-STRATEGICZNE	
Warsztaty diagnostyczno-strategiczne: „Nasz potencjał w działaniu”. ZADANIE PEŁNOMOCNIKA DS. POTENCJAŁU REGIONU	Społeczności, w których zostanie przeprowadzona diagnoza mobilna otrzymają propozycję przeprowadzenia warsztatów diagnostyczno-strategicznych pod nazwą „Nasz potencjał w działaniu”. Warsztaty te zostaną przeprowadzone z udziałem reprezentantów wszystkich środowisk zainteresowanych rozwojem lokalnym. Podczas warsztatów, w ramach wprowadzenia, zostanie zaprezentowany raport z diagnozy mobilnej.

Kryzys demograficzny i jego negatywne konsekwencje – jak pokazują prezentowane w tym dokumencie dane – dotyczą wszystkich sfer życia jednostek i społeczności. Jest to zjawisko relatywnie nowe, dlatego brakuje sprawdzonych, pewnych, a tym bardziej uniwersalnych rozwiązań.

Przeгляд najnowszej literatury pokazuje pewne ścieżki, które warto sprawdzić. Bierzemy je tutaj pod uwagę. Uwzględniamy też doświadczenia i wspólny dorobek lubuskich badaczy i praktyków działających w sferze statystyki publicznej, demografii, kapitału społecznego, ekonomii społecznej, rewitalizacji i usług społecznych. Jest on dla nas istotnym punktem odniesienia. Jednak sytuacja gwałtownego kurczenia się społeczności i starzenia się populacji jest na tyle istotną zmianą, że wymaga poszukiwania rozwiązań, które będą wykraczały poza nasz

dotychczasowy horyzont wiedzy i doświadczeń. Musimy podjąć wysiłek w poszukiwaniu nowych koncepcji, podejść, rozwiązań, metod i narzędzi działania. Potrzebujemy więc nowego modelu rozwoju, czyli odmiennego od dotychczasowych całościowego ujęcia splotu zagadnień demograficznych, ekonomicznych, technologicznych, środowiskowych, społecznych i kulturowych.

Życie w społecznościach, które stopniowo, a niekiedy wręcz gwałtownie tracą swoich mieszkańców wydaje się przekraczać naszą wyobraźnię. Jednak musimy ją uruchomić, by znaleźć odpowiednie podejście, dzięki któremu znajdziemy wspólną odpowiedź na wyzwania depopulacji. Nasze podejście, proponowany model, ze względu na jego atrybuty nazwaliśmy relacyjnym. Poniżej wyjaśniamy jego genezę, istotę i uzasadniamy wybór.

OD MODELU „SILOSOWEGO” DO PODEJŚCIA RELACYJNEGO

Istotną barierą w rozwiązywaniu problemów społecznych i w prowadzeniu polityk publicznych jest brak odpowiednich powiązań między rozproszonymi działaniami oddolnymi, odgórnymi oraz różnorodnymi inicjatywami organizowanymi przez poszczególne instytucje i organizacje. Inicjatorzy i realizatorzy tych działań nie tylko nie współpracują ze sobą, ale niekiedy nie wiedzą nawzajem o swoich działaniach. Dochodzi w ten sposób do marnowania społecznej energii, zasobów organizacyjnych i finansowych. Opisany model działania, ze względu na atrybut jakim jest oddzielenie od innych został nazwany „silosowym”. Trudno sobie wyobrazić, by skuteczna reakcja na problemy wywołane przez kryzys demograficzny mogła być przeprowadzona bez zmiany tego modelu.

Dlatego proponujemy podjęcie decyzji organizacyjnych i strategicznych, dzięki którym lubuskie podejście do problemu wyludniania się i starzenia społeczności stanie się przeciwieństwem podejścia silosowego. Nazywamy je tutaj podejściem relacyjnym, czyli takim, którego istotną właściwością jest zdolność łączenia inicjatyw, środowisk, grup społecznych, organizacji i instytucji podejmujących działania w tym zakresie. Podejście to jest widoczne w dalszych częściach Planu, gdzie omawiamy kluczowe rozwiązania, potencjał zmian w Regionie, a następnie trzy kategorie zadań (organizacyjne, interwencyjne i strategiczne). Wszystkie one są ujmowane z perspektywy łączenia potencjałów i inicjatyw.

GŁÓWNE NARZĘDZIA LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO

Prezentowany w następnej części Planu zestaw zadań i związanych z nimi działań jest bardzo szeroki. W tym miejscu chcemy podkreślić, że istotnym elementem lubuskiego podejścia do kryzysu demograficznego jest wyeksponowanie trzech rodzajów narzędzi, które inicjatorzy Planu uznają za niezbędne z punktu widzenia osiągnięcia oczekiwanych efektów: (a) usługi społeczne; (b) rozwiązania mieszkaniowe; (c) sieci współpracy.

GŁÓWNE NARZĘDZIA LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO

A. POSZERZANIE OFERTY USŁUG SPOŁECZNYCH DOPASOWANYCH DO POTRZEB

B. WDRAŻANIE KRAJOWYCH, REGIONALNYCH I LOKALNYCH ROZWIĄZAŃ MIESZKANIOWYCH

C. WZMACNIANIE SIECI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ, MIĘDZYSEKTOROWEJ, LOKALNEJ I SĄSIEDZKIEJ

POTENCJAŁ ZMIAN W REGIONIE

Misją Lubuskiego Planu Ludnościowego – jak już wyżej podkreślano – jest przeprowadzenie zwrotu w politykach publicznych dzięki uznaniu działań odnoszących się do problemów demograficznych za priorytetowe. Proces tworzenia koncepcji niniejszego Planu wykazał, że Region dysponuje kilkoma istotnymi potencjałami, korzystnymi z punktu widzenia realizacji jego założeń i celów. Po pierwsze, jest to **potencjał determinacji**, który wykazuje Samorząd Województwa Lubuskiego, a także dyrektorzy i kadra regionalnych i lokalnych samorządowych jednostek organizacyjnych. Po drugie, jest to **potencjał partycypacji**, który ujawnia się w regionie w związku z różnorodnymi działaniami na rzecz dobra wspólnego. W województwie lubuskim istnieje szereg środowisk zaangażowanych w sprawy publiczne. Powiązanie inicjatyw, w których uczestniczą, może przynieść istotny efekt rozwoju. Po trzecie, województwo lubuskie, dzięki niewielkiej liczbie mieszkańców dysponuje **potencjałem skali**, który działa na jego korzyść. Przy determinacji władz regionu i zaangażowaniu obywateli osiągnięcie oczekiwanej zmiany będzie łatwiejsze niż w liczenniejszych i bardziej rozległych regionach kraju.

V DIAGNOZA. ZMIANY DEMOGRAFICZNE I ICH KONSEKWENCJE

Celem prezentowanych tutaj danych i ich interpretacji jest podkreślenie powagi sytuacji, w której znajdują się lokalne społeczności dotknięte kryzysem demograficznym, a także próba wyjaśnienia natury, kierunku i konsekwencji obserwowanych zmian. Przede wszystkim jednak prezentowana diagnoza służy ustaleniu adekwatnych sposobów reagowania na kryzys demograficzny w skali województwa lubuskiego. Wnioski z diagnozy stanowią podstawę publicznej interwencji z udziałem jednostek samorządu terytorialnego i innych interesariuszy.

Zaczynamy od przedstawienia danych dotyczących tendencji globalnych, następnie przechodzimy do kontekstu europejskiego i krajowego, by na tym tle pokazać sytuację w województwie lubuskim.

5.1. WSPÓŁCZESNE PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE

Sytuację demograficzną w województwie lubuskim rozpatrujemy w szerokim kontekście procesów, które zachodzą na niemal wszystkich kontynentach i w większości krajów, a więc także w Europie i w Polsce. Jest to o tyle ważny element diagnozy, że daje szansę spojrzenia na Region w perspektywie porównawczej. Chodzi przede wszystkim o ustalenie na ile zmiany występujące na badanym obszarze są typowe, a pod jakim względem są odmienne od tych obserwowanych w innych krajach i regionach.

XXI WIEK JAKO ERA DEPOPULACJI

Ekspertki coraz częściej nazywają XXI wiek „erą depopulacji”.¹¹ Syntetyczne przedstawienie danych przez Nicholasa Eberstadta, do którego analiz tutaj się odwołujemy potwierdza tę tezę.¹² Według niektórych prognoz – jak podaje Eberstadt - do 2050 r. ponad 130 krajów na całym świecie znajdzie się w strefie rosnącej śmiertelności netto — obszarze obejmującym około pięciu ósmych prognozowanej populacji świata. Najwyraźniej jest to widoczne w krajach Azji Wschodniej. W 2023 roku poziom dzietności w Japonii był o 40% niższy od wskaźnika zastępowalności, w Chinach ponad 50%, na Tajwanie prawie 60%, a w Korei Południowej aż o 65%. Co więcej, płodność poniżej poziomu zastępowalności dotarła nawet do Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, gdzie demografowie od dawna uznawali Islam za

¹¹ Najnowsze opracowanie z 2025 roku przedstawia dane, które nie pozostawiają wątpliwości co do kierunku obserwowanych zmian w skali globalnej: Dean Spears, Michael Geruso (2025). *After the Spike: Population, Progress, and the Case for People*. Simon & Schuster. Kindle Edition.

¹² Eberstadt, Nicholas (2024). The age of depopulation: Surviving a world gone gray. *Foreign Affairs*, 103, 42.

„bastion” przeciwko gwałtownym spadkom płodności. Pomimo pronatalistycznej ideologii teokratycznych władców, w Iranie od około ćwierćwiecza poziom dzietności jest niższy od wskaźnika zastępowalności. Za ostatni region, w którym utrzymuje się zastępowalność pokoleń uznawana jest Afryka Subsaharyjska z prognozowanym przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju średnim współczynnikiem dzietności wynoszącym 4,3 urodzeń na kobietę. Jednak, jak podkreślają komentatorzy, również tam wskaźniki ulegają obniżeniu. W Europie w 2023 odnotowano szereg przemawiających do wyobraźni danych, jak na przykład najniższy wskaźnik urodzeń we Włoszech od czasu zjednoczenia kraju w 1861 roku.

Eksperci, którzy podejmują się wyjaśnienia opisywanej wyżej tendencji od dawna odwołują się do takich czynników jak *modernizacja*, której przejawem jest urbanizacja, aktywność kobiet na rynku pracy, edukacja, dostęp do antykoncepcji. Przyjmuje się więc, że w sytuacji, kiedy społeczeństwo staje się bogatsze, zdrowsze, bardziej wykształcone wskaźniki urodzeń spadają, a rośnie długość życia. Ten związek przyczynowo – skutkowy został już dobrze opisany w literaturze przedmiotu. Warto jednak zwrócić uwagę na nowe tendencje, które zdają się wskazywać na inny ważny mechanizm. Posługując się przykładem ubogich społeczeństw, takich jak na przykład Nepal czy Mjanma, można stwierdzić, że zmiany demograficzne zachodzą tutaj mimo braku procesów modernizacyjnych. Eberstadt uważa, że wyjaśnień należy szukać w *teorii mimetycznej*, która uznaje, że naśladownictwo może napędzać decyzje, podkreślając rolę woli i uczenia się społecznego w ludzkich układach. *Wiele kobiet (i mężczyzn) może być mniej chętnych do posiadania dzieci, ponieważ tak wiele innych ludzi ma ich mniej.*¹³ To jest bardzo ważna hipoteza, którą bierzemy pod uwagę w niniejszym Planie. Można ją ująć jeszcze inaczej, co jest szerzej przedstawione w podrozdziale 5.3, że czynnikiem, który odgrywa coraz istotniejszą rolę i który bierzemy pod uwagę w niniejszym Planie, jest *wola kobiet*, ich *podmiotowość* w procesie podejmowania decyzji prokreacyjnych. Interpretacja powinna więc wykraczać poza proste wyjaśnienia ekonomiczne. A tym samym proponowane rozwiązania powinny uwzględniać szeroką gamę czynników pozaekonomicznych.

PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Raport na temat gospodarczej, społecznej i terytorialnej spójności w krajach Unii Europejskiej z 2024 roku obejmuje problematykę zmian demograficznych.¹⁴ Poniżej przedstawiamy najważniejsze ustalenia w nim zawarte.

- **Po dekadach wzrostu, populacja UE zaczyna się kurczyć**

Populacja UE rosła znacząco od 1960 r. do 1992 r., a od 1992 r. wciąż rosła, ale bardziej przyczyniała się do tego imigracja niż przyrost naturalny. W 2020 r. z powodu pandemii doszło po raz pierwszy do zmniejszenia liczby ludności, pomimo

¹³ Tamże.

¹⁴ Martijn Brons (2024). The demographic transition. In Laguna, Jorge D. (Ed.), *Ninth report on economic, social and territorial cohesion*. Publications Office of the European Union.

dużego wskaźnika imigracji. Prognozuje się, że w skali UE liczba ludności będzie spadać od 2026 roku.

- **Różnice między miastem a wsią**

W latach 2010-2021 na miejskich obszarach północno-zachodniej Europy zwiększała się liczba ludności, a na południu i wschodzie następowało jej zmniejszenie. Na obszarach wiejskich położonych w promieniu 45 minut od centrum miasta, spadek liczby ludności został częściowo zrównoważony przez imigrację. Migracja z regionów oddalonych od UE wynika z jednej strony z braku dostępu do podstawowych usług, a z drugiej, w przypadku regionów najbardziej oddalonych – ze znacznej presji migracyjnej spoza UE. W 2022 r., 42% ludności UE mieszkało w kurczącym się regionie, z czego 75% w regionach miejsko-wiejskich i wiejskich. Do 2040 r., prognozowany jest wzrost odsetka osób mieszkających w kurczących się regionach o 18 punktów procentowych w porównaniu do roku 2020.¹⁵

- **Różnice między grupami wiekowymi w krajach UE**

W 2022 r. UE zamieszkiwało 139 milionów osób w wieku 0-29 lat i 183 miliony w wieku 30-59. Różnica na korzyść starszej grupy wiekowej występuje w prawie wszystkich regionach UE. Stosunkowo duży udział młodszej populacji mają północno-zachodnie państwa członkowskie (z wyjątkiem Austrii i Niemiec), a południowe – mniejszy. Wynika to z różnic w emigracji młodych pracowników, ale również z polityki rodzinnej i dostępności usług wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, które są dobrze rozwinięte np. we Francji.¹⁶

- **Rośnie populacja osób starszych, a inne grupy wiekowe się kurczą**

- a) 20-64 lat - spadek o 2,5%, w większym stopniu we wschodnich i południowych państwach członkowskich; spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być złagodzony przez wzrost odsetka osób aktywnych zawodowo,
- b) 0-19 lat – spadek o 1,2% – większy w południowo-wschodniej części UE; prognozowany jest spadek o 9% do 2040 r.
- c) >65 lat – wzrost odsetka w większości regionów UE – **największy w Polsce**, w Słowacji, Irlandii i na Cyprze – ponad 25%; w całej UE przewidywany jest wzrost do 2040 r. o 40%.¹⁷

- **W regionach wiejskich populacja osób starszych jest większa**

Odsetek osób powyżej 65 r.ż. w UE wynosił w 2022 r. 21%. W regionach wiejskich, szczególnie oddalonych od miast, jest on wyższy. Wyzwania związane ze zmianami demograficznymi zależą również od odsetka osób zatrudnionych. W latach 2014-2021 wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 60-64 lata wzrósł z 35% do 49%.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

- **Zmiany demograficzne a szkolnictwo**

Szkoły na obszarach wiejskich są zwykle mniejsze i mają wyższe średnie koszty na dziecko niż te w miastach. Koszty utrzymania szkół będą rosły. Geograficzna dostępność szkół będzie się zmniejszać, co wpływa na rynek pracy, ze względu na decyzje rodziców dotyczące podjęcia pracy ze względu na dojazdy do szkół.

- **Zmiany demograficzne a opieka zdrowotna i długoterminowa**

Niedobory kadrowe w sektorze opieki długoterminowej będą się pogłębiać, szczególnie na obszarach wiejskich. Ze względu na konieczność pokonywania dużych odległości do specjalistycznych ośrodków opieki zdrowotnej, zalecane jest wzmocnienie podstawowej opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich.

- **Wykorzystanie talentów w celu rozwiązania zmian demograficznych**

W niektórych regionach UE występuje znacznie mniejszy od średniej udział osób z wykształceniem wyższym. Te regiony nie będą w stanie zrekompensować malejącej populacji osób w wieku roboczym przez posiadanie wykwalifikowanej siły roboczej. W związku z tym ważne jest tworzenie możliwości gospodarczych, bazując na mocnych stronach danego regionu. Wschodnia Polska znalazła się na liście obszarów, którym grozi wpadnięcie w „pułapkę rozwoju talentów”. Regiony te mają niższe PKB, niższe wskaźniki zatrudnienia i niższe płace, co napędza migrację ludności w wieku 15-39 lat. Niższe wskaźniki zatrudnienia dotyczą głównie osób z podstawowym i średnim wykształceniem. Większość populacji tych regionów mieszka na obszarach wiejskich. Obszary te charakteryzuje niższa jakość zarządzania, mniejsza zdolność do innowacji i gorszy transport.¹⁸

KRYZYS DEMOGRAFICZNY W POLSCE

W Polsce, która od dawna podlega procesom modernizacyjnym, a tym samym w poszczególnych województwach, obserwujemy intensywne przemiany demograficzne przejawiające się **niską dzietnością, spadającą śmiertelnością oraz wydłużaniem się trwania życia**. Przemiany te spotęgowane jednocześnie **licznymi migracjami**, w tym w szczególności ludzi młodych, w konsekwencji przekładają się na silną tendencję do starzenia się społeczeństwa oraz systematycznego spadku liczby ludności ogółem.

Próba określenia zróżnicowania terytorialnego procesów demograficznych, z uwzględnieniem specyfiki województwa lubuskiego, może stać się punktem wyjścia do dalszych pogłębionych badań w tym zakresie, które w konsekwencji będą

¹⁸ Tamże.

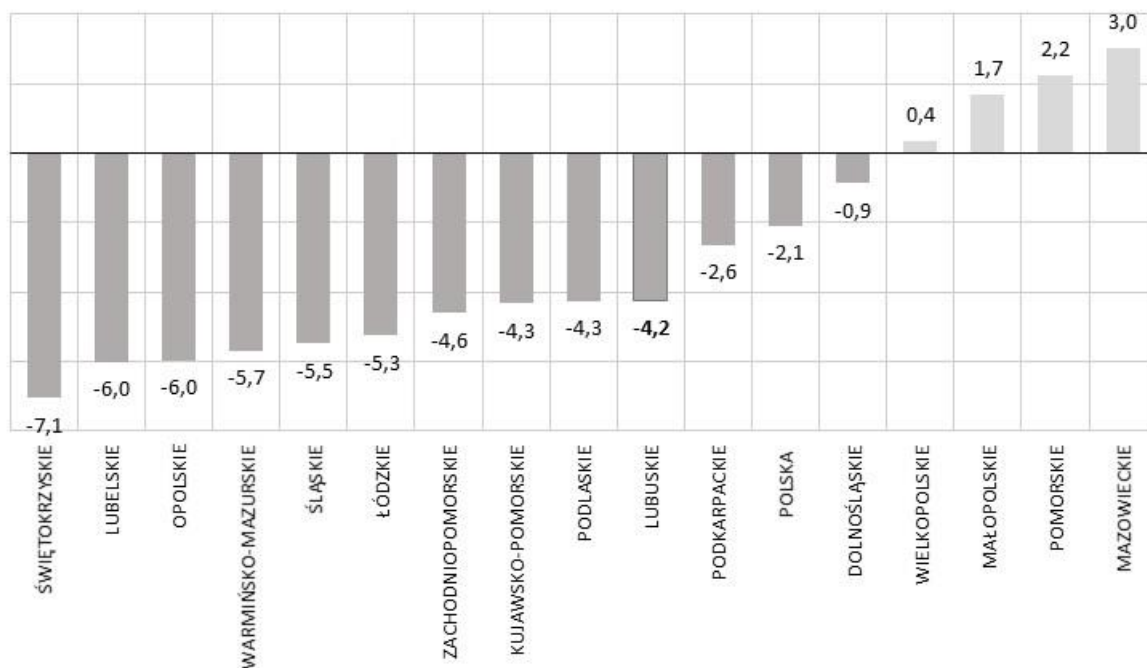
służyły za empiryczny materiał badawczy, wspomagający regionalne ośrodki władzy w podejmowaniu decyzji m.in. w zakresie zabezpieczeń społecznych, polityki edukacyjnej, zdrowotnej, prorodzinnej, czyli obszarów przekładających się na szeroko rozumiany rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

W 2023 r. liczba ludności Polski wyniosła 37 637,0 tys. osób i zmniejszyła się w porównaniu z 2015 r. o 800,7 tys. Ubytek rzeczywisty ludności utrzymuje się od 2012 r., a największe jego tempo odnotowano w 2020 r., kiedy to na każde 10 tys. mieszkańców Polski ubyło 77 osób. W latach 2020 i 2021 obserwowano pogłębienie niekorzystnych trendów demograficznych, obserwowanych na przestrzeni minionych 10 lat na co znaczący wpływ miała pandemia COVID-19.

W stosunku do 2015 r. spadek rzeczywisty ludności odnotowano w 12 województwach, w tym największy (w ujęciu względnym) w województwach: świętokrzyskim 7,1%; lubelskim i opolskim po 6,0% oraz w nieznacznie mniejszym stopniu w województwach: warmińsko-mazurskim śląskim i łódzkim.

Lubuskie należało do grona województw, gdzie odnotowano spadek liczby ludności. W województwie odnotowano ubytek ludności o ponad 43,1 tys. osób, tj. o 4,2%.

Wykres 1. Zmiana liczby ludności w województwach w 2023 r w stosunku do 2015 r. (w %)

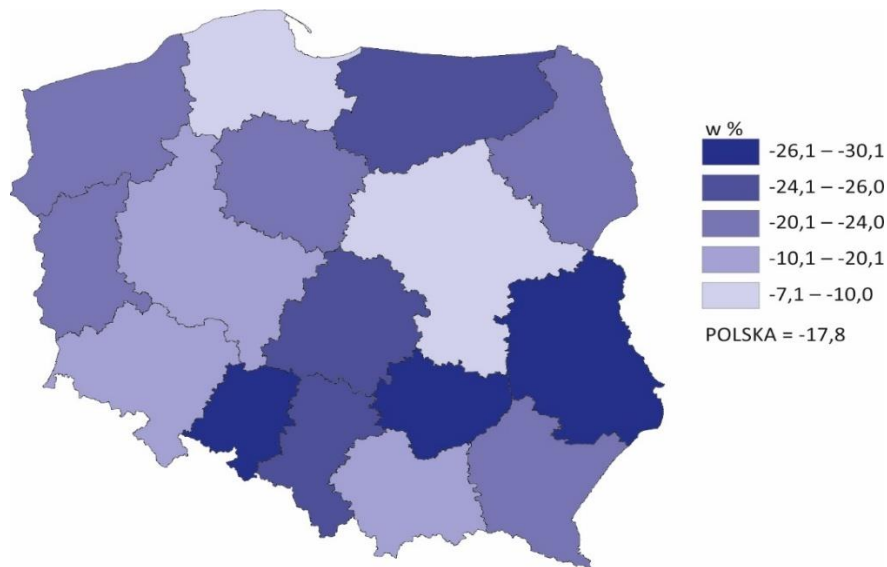

Wyniki prognozy demograficznej opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny nie pozostawiają złudzeń co do odwrócenia trendu związanego z ubytkiem ludności w najbliższych dekadach. Zgodnie z przewidywaniami w perspektywie do 2060 r. we wszystkich województwach nastąpi spadek liczby ludności.

Pomiędzy rokiem 2023 a 2060 ludność Polski zmniejszy się o 17,8% (o ponad 6,7 mln osób), przy czym w poszczególnych regionach kraju występować będzie bardzo duże zróżnicowanie co do tempa zachodzących zmian.

Prognozuje się, że w województwie świętokrzyskim ubytek ludności wyniesie 30,1%. W dziesięciu województwach ludność zmniejszy się o ponad 20% (od 26,4% w województwie lubelskim do 21,1% w podkarpackim). W kolejnych 3 województwach liczba ludności zmniejszy się w przedziale od 14,2% do 11,1% (dolnośląskie, wielkopolskie i małopolskie). W najmniejszym stopniu ubytek ludności będzie dotyczył województw: pomorskiego i mazowieckiego (spadek odpowiednio o 7,5% i 7,1%).

Mapa 1. Prognozowana zmiana liczby ludności (w %) w województwach do 2060 r. w odniesieniu do 2023 r.

5.2. KURCZENIE SIĘ SPOŁECZNOŚCI W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Zgodnie z prognozą w 2060 r. liczba ludności województwa lubuskiego wyniesie 761,2 tys. osób. W porównaniu ze stanem w 2023 r. oznacza to zmniejszenie liczby ludności o 213,8 tys., tj. o 21,9%.

W całym prognozowanym okresie liczba ludności województwa będzie się systematycznie zmniejszać. W pierwszych latach prognozowane roczne ubytki będą wynosić po kilka tysięcy osób. Jednak już między 2030 a 2035 rokiem liczba ludności zmniejszy się o prawie 27 tys., tj. o ok. 3%, zaś w kolejnych okresach będziemy obserwować sukcesywne przyspieszenie tempa zmian. Po 2035 r. każde pięcioletnie prognozowanego okresu, zaznaczy się spadkiem liczebności populacji o ponad 30 tys. W końcu 2060 r. województwo lubuskie będzie liczyć nieco ponad 761 tys. mieszkańców, co stanowi 78% stanu z 2023 r. Mniejszy ubytek rzeczywisty ludności, w omawianym okresie, wystąpi jedynie w sześciu województwach.

Co istotne, w analizowanym okresie udział mieszkańców województwa lubuskiego w populacji kraju pozostanie na podobnym poziomie jak w 2023 r. i wyniesie 2,5%.

Ludność w miastach liczących 100 tys. i więcej mieszkańców i zjawisko suburbanizacji

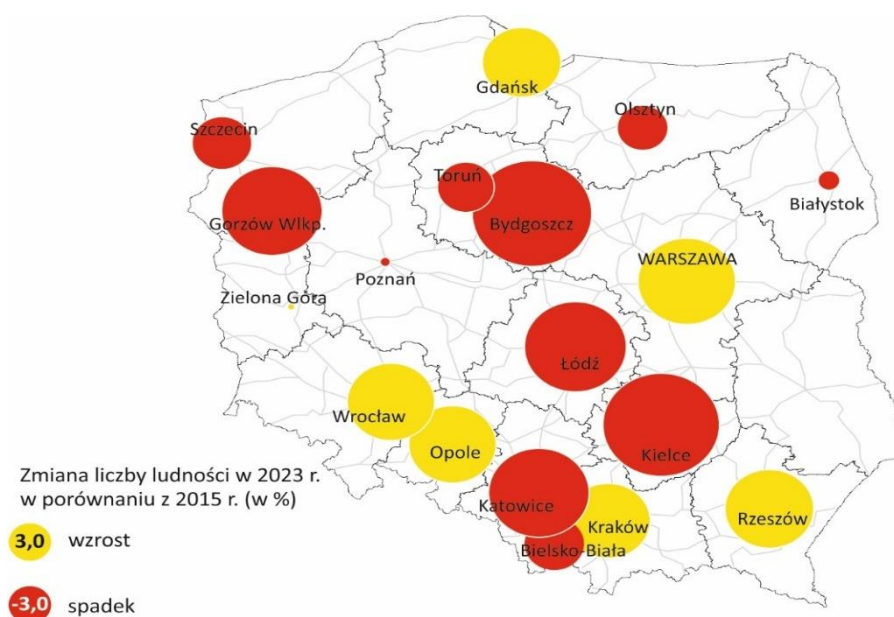
Miasta, a w szczególności duże miasta, są istotnymi siłami napędowymi gospodarki, będąc miejscami spotkań, kreatywności i innowacji oraz ośrodkami usług świadczonych na rzecz otaczających je obszarów. Należy jednak podkreślić, że granice administracyjne nie odzwierciedlają już fizycznych, społecznych, gospodarczych, kulturalnych ani środowiskowych warunków rozwoju miast. Na taki stan rzeczy wpływają również zmiany demograficzne, które prowadzą do powstania szeregu wyzwań związanych z jednej strony z kurczeniem się miast, a z drugiej gwałtownym rozrastaniem się ich tzw. obszarów funkcjonalnych, co wiąże się ze zjawiskiem suburbanizacji i przestrzennymi zmianami rozmieszczenia ludności.

W 2023 r. w Polsce było 37 miast liczących powyżej 100 tys. mieszkańców, w których mieszkało łącznie 10,5 mln osób, tj. 27,8% populacji kraju. W stosunku do 2015 r. liczba miast liczących 100 tys. i więcej mieszkańców zmniejszyła się o dwa miasta. Status miasta stutysięcznego utraciła Legnica oraz Kalisz.

W miastach, które utrzymały status miast stutysięcznych liczba ludności zmniejszyła się łącznie o ponad 163 tys. osób (o 1,5%). Ubytek ludności wystąpił w 30 miastach, w tym w ujęciu względnym największy w Bytomiu (o 13,5%), Wałbrzychu (o 13,1%), Zabrze (o 12,8%), Włocławku (o 10,8%), Sosnowcu (o 9,8%) i Częstochowie (o 9,7%)

Spośród miast, które są stolicami województw, znaczący spadek liczby ludności odnotowano w Bydgoszczy (8,2%), Łodzi (7,0%), Katowicach i Gorzowie Wlkp. (po 6,9%).

Mapa 2. Zmian liczby ludności w wybranych miastach liczących 100 tys. i więcej mieszkańców w 2023 r. w stosunku do 2015 r. (w %)

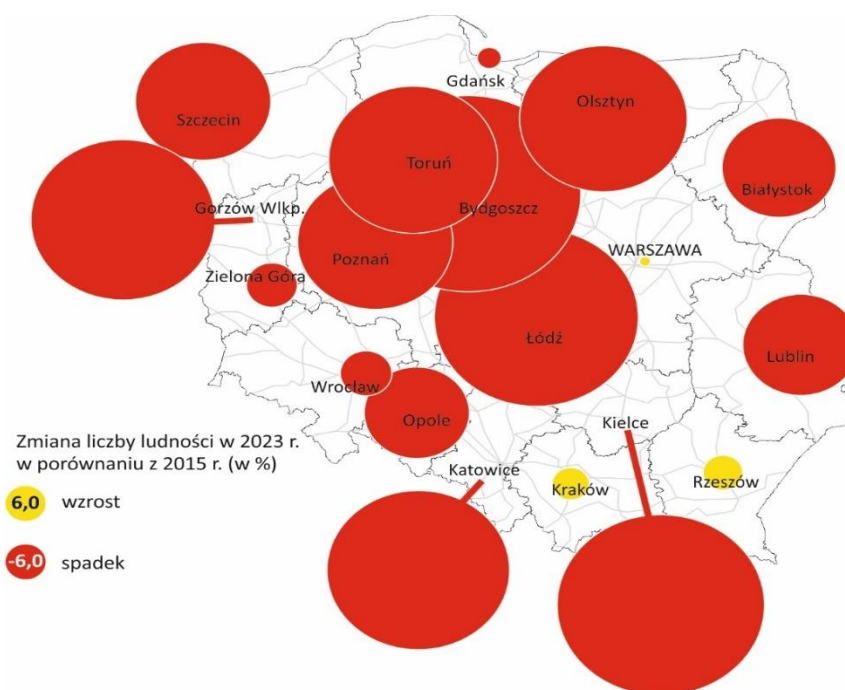

W omawianym okresie wzrost liczby ludności dotyczył zaledwie siedmiu miast, w tym największy w mieście stołecznym Warszawa o 6,7%. Wzrost liczby mieszkańców odnotowano również w Rzeszowie (o 6,1%), Opolu i Wrocławiu (po 6,0%), Krakowie (o 5,9%), Gdańsku (o 5,4%) i Zielonej Górze (o 0,2%). Mieszkańców przybyło w miastach największych i najbardziej atrakcyjnych z punktu widzenia rynku pracy, tj. w Warszawie i Krakowie, we Wrocławiu, w stolicach regionów relatywnie młodych demograficznie (Gdańsk), jak również w stolicach wojewódzkich, w których wzrost ludności jest głównie wynikiem rozszerzenia granic administracyjnych o sąsiadujące z miastem sołectwa (Opole, Rzeszów), czy włączeniem całej gminy wiejskiej w granice administracyjne miasta (Zielona Góra).

Powiększenie obszaru Zielonej Góry o blisko 220 km² i wzrost liczby mieszkańców o blisko 20 tys., (w 2015 r. w stosunku do 2014 r.), w założeniu inicjatorów połączenia, miało przyczynić się do wzrostu przestrzennego i demograficznego potencjału miasta oraz powstania silnego aglomeracyjnego ośrodka oddziałującego na całe województwo. Z perspektywy ośmiu lat od połączenia miasta Zielona Góra z gminą wiejską Zielona Góra można stwierdzić, że udało się wyhamować częściowo exodus mieszkańców miasta związany z osiedlaniem się ich na terenach gmin sąsiadujących z miastem.

Do 2060 r. w polskich miastach liczących w 2023 r. powyżej 100 tys. osób ubędzie blisko 1,8 mln mieszkańców, 14 miast straci status miasta stutysięcznego, w tym jedno miasto wojewódzkie **Gorzów Wlkp.**, w którym liczba ludności zmniejszy się w porównaniu z 2023 r. o 26,8% i wyniesie 84,4 tys. osób. W 13 miastach ludność zmniejszy się o ponad 30%, w tym w najbardziej w Wałbrzychu o ponad 40%. Z miast wojewódzkich największy ubytek ludności w ujęciu procentowym będzie dotyczył Łodzi, gdzie prognozuje się zmniejszenie liczby ludności o 29,7%.

Mapa 3. Prognozowana zmiana liczby ludności w wybranych miastach liczących 100 tys. i więcej mieszkańców do 2060 r. w odniesieniu do 2023 r. (w %)

Zielona Góra znajdzie się również w gronie miast, w których prognozuje się spadek liczby ludności w perspektywie do 2060 r. **Projekcja przewiduje, że ludność Zielonej Góry zmniejszy się o 10,2 tys. osób w porównaniu z 2023 r. (7,4%) i będzie wynosiła 128,7 tys. mieszkańców.**

Wyjątkiem wśród dużych miast w Polsce będą trzy miasta, które mogą liczyć na wzrost liczby mieszkańców w 2060 r., w odniesieniu do 2023 r. W Rzeszowie liczba mieszkańców wzrośnie o 2,9%, Kraków powiększy się o ponad 21 tys. osób o 2,7%, a Warszawa może liczyć na wzrost liczby ludności o 0,8%, tj. o blisko 15 tys. mieszkańców.

Zjawisko kurczenia się miast jest w dużej mierze spowodowane rozwojem ośrodków podmiejskich i procesem intensywnej suburbanizacji.

W 2023 r. w porównaniu z 2015 r. spośród 314 powiatów ziemskich spadek liczby ludności odnotowano w 264, w tym w 20 powiatach spadek ludności wyniósł więcej niż 10%. W 50 powiatach w analizowanym okresie odnotowano wzrost liczby ludności. Największe wzrosty odnotowano w powiatach sąsiadujących lub znajdujących się w niewielkiej odległości dużych miast. W województwie dolnośląskim liczba mieszkańców powiatu wrocławskiego wzrosła o 39,5%, a średzkiego o 11,8%. W województwie wielkopolskim powiat poznański odnotował wzrost liczby ludności o 22,6% , a powiat grodziski o 16,6%. W województwie pomorskim powiat gdański notował wzrost liczby ludności o 20,4%, a powiat kartuski 19,3%. Natomiast powiaty sąsiadujące z miastem stołecznym Warszawa: piaseczyński, warszawski zachodni, wołomiński, legionowski i pruszkowski notowały wzrost ludności od 21,5% do 11,7%.

Zgodnie z prognozą demograficzną w 2060 r. zaledwie 21 powiatów może liczyć na przyrost liczby mieszkańców. Powiat wrocławski może liczyć na blisko 48% wzrost liczby mieszkańców w porównaniu z 2023 r. Ludność powiatu kartuskiego wzrośnie o 34,4%, poznańskiego o blisko 26%, a gdańskiego o blisko 20%.

Taki stan rzeczy może powodować napięcia między włodarzami największych miast oraz samorządów okalających te miasta, powodowane „walką” o mieszkańców. Na obszarach przylegających do dużych miast i dobrze skomunikowanych z tym miastami osiedlają się osoby chcące podnieść swoją jakość życia, mające zdolność kupienia nieruchomości czyli potencjalni płatnicy podatków. Tym samym zwiększają dochody gmin, w których się osiedlają, przyczyniając się do zwiększenia możliwości inwestycyjnych gminy. Jednocześnie potencjalnie uszczuplają przychody budżetów miast i ich potencjału rozwojowego.

Przestrzenne zróżnicowanie potencjału demograficznego w województwie lubuskim – stan obecny i prognoza do 2060 r.

Jak już wspomniano, w latach 2015 - 2023 liczba ludności województwa lubuskiego zmniejszyła się o 43 052 osoby.

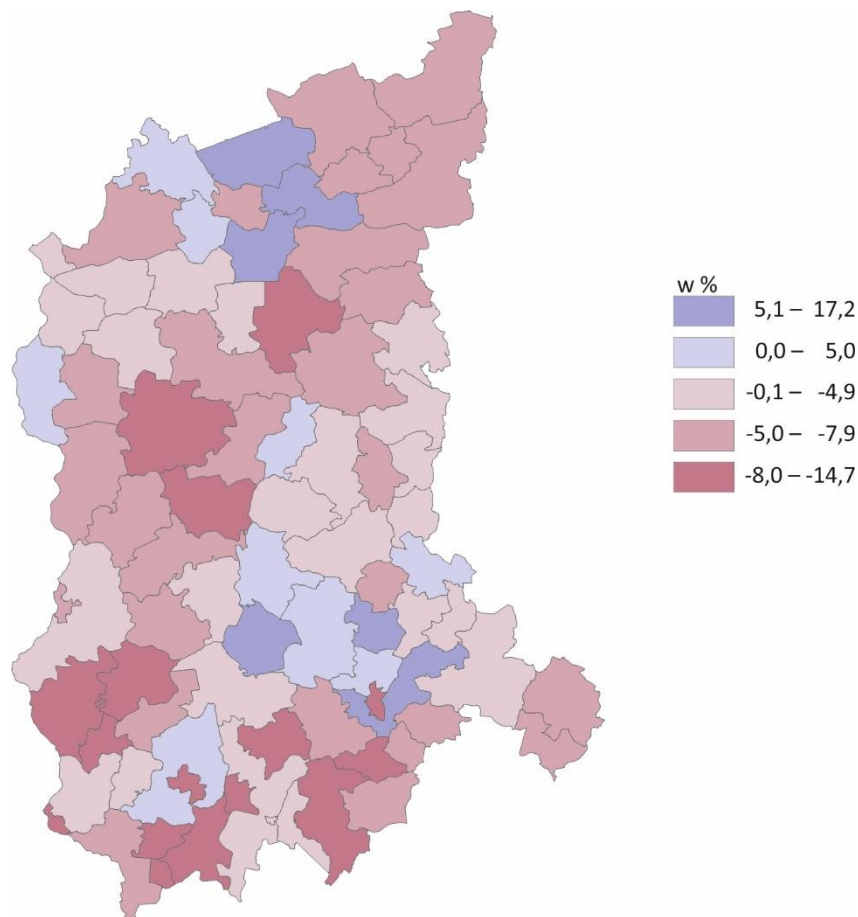
Spośród 14 powiatów województwa lubuskiego (w tym dwa miasta na prawach powiatu) w 12 powiatach odnotowano ubytek liczby ludności w 2023 r. w porównaniu z 2015 r. W czterech powiatach spadek liczby ludności wyniósł więcej niż 5000 osób. W mieście na prawach powiatu Gorzów Wlkp. liczba ludności zmniejszyła się o ponad 8,5 tys. (o 6,9%), w powiecie żagańskim o blisko 7,4 tys. (o 9,1%), w powiecie żarskim o blisko 7,0 tys. osób (spadek o 7,1%) oraz w powiecie nowosolskim o ponad 5,1 tys. osób czyli o 5,8%. W pozostałych powiatach, w których notowano ubytek ludności, spadek liczby mieszkańców kształtował się od ponad 3,6 tys. osób w powiecie międzyrzeckim do 142 osób w powiecie zielonogórskim. W dwóch jednostkach odnotowano wzrost liczby mieszkańców stosunku do 2015 r. W powiecie gorzowskim liczba mieszkańców wzrosła o blisko 3 tys. osób (4,2%) oraz w mieście na prawach powiatu Zielona Góra o 221 osób (o 0,2%).

Prognozowany do 2060 r. spadek liczby ludności województwa o ok. 214 tys. jest następstwem spodziewanego przebiegu procesów demograficznych w powiatach. W końcowym roku prognozy procentowe ubytki liczby mieszkańców w powiatach w porównaniu z 2023 r. będą wynosić w przybliżeniu od 7% do 32%. Jednocześnie spadek liczby ludności będzie dotyczył wszystkich powiatów województwa lubuskiego. Warto podkreślić, że jedynie powiat gorzowski i miasto na prawach powiatu Zielona Góra w początkowym prognozowanym okresie będą notować nieznacznie wyższe stany ludności niż w 2023 r. W pozostałych powiatach przewiduje się stały systematyczny spadek liczby ludności w całym okresie objętym prognozą, najwyższy w powiecie strzelecko-drezdeneckim (o 32,0%), kolejno w żagańskim, żarskim, krośnieńskim, międzyrzeckim i wschowskim (po ok. 30%).

W ujęciu liczbowym w największym stopniu zmniejszy się liczba mieszkańców miasta na prawach powiatu Gorzów Wlkp. O blisko 31 tys. mieszkańców, następnie w kolejności powiatu żarskiego o ponad 27 tys. osób, powiatu żagańskiego o blisko 23 tys. i powiatu nowosolskiego 20,5 tys. osób. W trzech powiatach prognozuje się, że liczba ludności zmniejszy się o mniej niż 10 tys. osób, tj.: w powiecie sulęcińskim i słubickim po około 8 tys. osób oraz w powiecie gorzowskim o niepełna 5,5 tys. osób.

W 2023 r w stosunku do 2015 r., w grupie 82 gmin województwa lubuskiego spadek liczby mieszkańców nastąpił w 67 jednostkach (w 81,7% gmin województwa), a 15 gminach wystąpił wzrost liczby mieszkańców.

Mapa 4. Zmiana liczby ludności w gminach województwa lubuskiego w 2023 r. w stosunku do 2015 r. (w %)

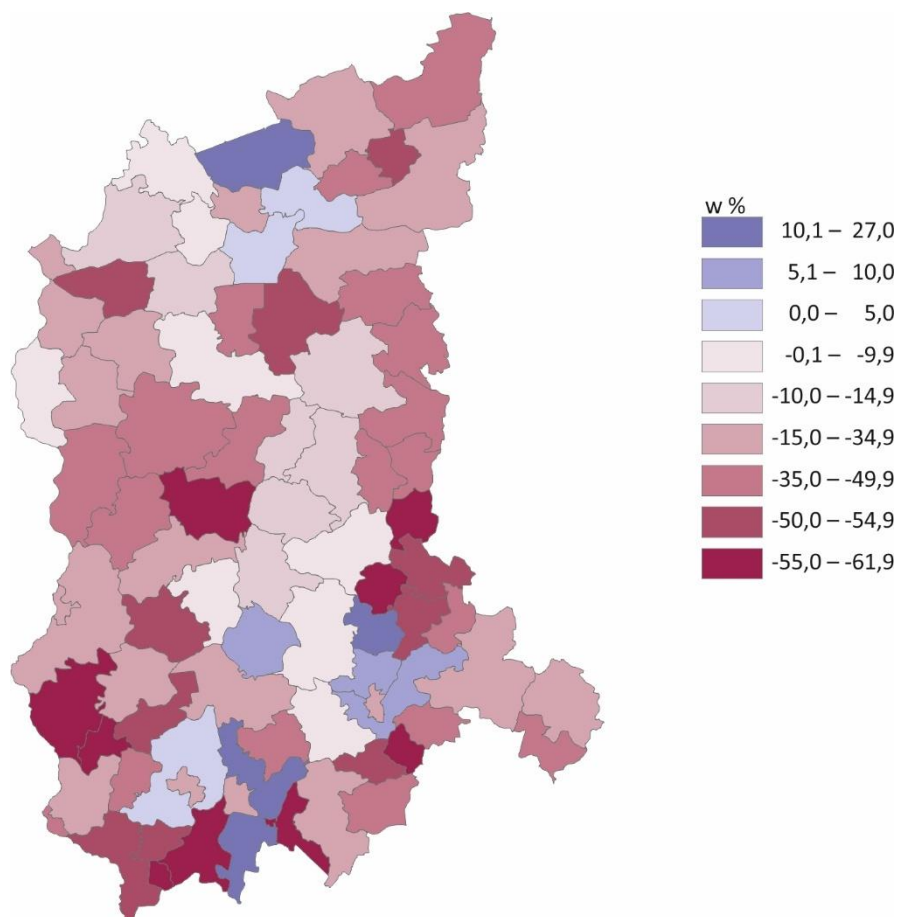

W ujęciu procentowym w ośmiu gminach ubytek ludności był równy lub przekroczył 10%. W gronie tym najliczniej reprezentowane są gminy powiatu żagańskiego: gmina miejska Gozdnicza spadek ludności o 14,7%, gmina wiejska Wygniarki o 11,8%, gmina miejsko-wiejska Szprotawa o 11,1% i gmina miejska Żagań o 10,6%. W powiecie międzyrzeckim w gminie wiejskiej Bledzew odnotowano spadek ludności o 12,8%, a w gminie miejsko-wiejskiej Torzym o 10%. Pozostałe gminy, w których ubytek ludności w analizowanym okresie był największy to gmina miejska Łęknica - spadek o 11,6% (powiat żarski) oraz gmina wiejska Bytnica o 10,1% (powiat krośnieński).

Szczególną uwagę zwraca fakt, że na 43 miasta funkcjonujące w województwie lubuskim (jako gminy miejskie oraz części miejskie w gminach miejsko-wiejskich), w 39 odnotowano ubytek liczby mieszkańców, w tym w 12 miastach ubytek wyniósł więcej niż 1000 osób. Oprócz wspomnianego wyżej Gorzowa Wlkp. największy spadek ludności odnotowano w Nowej Soli i Żarach, po około 3,5 tys. mieszkańców w porównaniu z 2015 r. W Żaganiu liczba mieszkańców zmniejszyła się o około 2,8 tys. osób. Natomiast w miastach Sulechów, Szprotawa, Międzyrzecz, Lubsko, Wschowa, Gubin, Świebodzin i Krosno Odrzańskie spadek liczby ludności mieścił się w przedziale od 1079 osób do 1104 osoby.

Na drugim biegunie mamy 15 gmin w których odnotowano wzrost liczby ludności w stosunku do 2015 r.

Mapa 5. Prognozowana zmiana liczby ludności w gminach województwa lubuskiego do 2060 r. w odniesieniu do 2023 r. (w %)

Wśród gmin w których odnotowano największy wzrost ludności znalazły się gminy okalające największe miasta województwa lubuskiego. Na północy województwa odnotowano dynamiczny wzrost ludności w gminach wiejskich okalających Gorzów Wlkp. W odniesieniu do 2015 r. ludność gminy **Deszczno** wzrosła o 16,9%, gminy **Santok** o 16,5%, gminy **Kłodawa** o 12,5%, gminy **Lubiszyn** o 3,8% oraz gminy **Bogdaniec** o 1,3%.

Na południu województwa to gminy sąsiadujące z Zieloną Górą – gmina **Zabór** wzrost o 17,2% oraz gmina **Świdnica** 6,9% i gmina **Czerwieńsk** wzrost o 1,7%, jak również gminy graniczące zarówno z Zieloną Górą oraz trzecim co do wielkości miastem województwa czyli Nową Solą. **Gmina wiejska Nowa Sól** odnotowała 7% wzrost, a w gminie miejsko-wiejskiej **Otyń** liczba mieszkańców wzrosła o 2,3%.

W gronie gmin, w których odnotowano wzrost liczby ludności znalazły się także gmina wiejska Lubrza, miejsko-wiejska Kargowa, wiejska Żary, wspomniane już miasto Zielona Góra oraz gmina miejsko-wiejska Słubice, przy czym wzrosty ludności w wymienianych gminach kształtowały się od 1,2% do 0,1%.

Analizując obszary na których odnotowano wzrost liczby ludności w porównaniu z 2015 r. warto spojrzeć również na obszary wiejskie części gmin miejsko-wiejskich. W 6 obszarach gmin miejsko-wiejskich odnotowano przyrost ludności w analizowanym okresie, w tym znaczący na obszarze wiejskim gminy Słubice (wzrost ludności o 22,4% przy spadku liczby ludności w mieście o 3,9%) oraz

na obszarze wiejskim gminy Sulechów (wzrost o 13,3% przy spadku liczby ludności w mieście o 9,9%).

Taki stan rzeczy jest między innym konsekwencją **wzrostu zainteresowania mieszkańców miast osiedlaniem się na terenach wiejskich, przy czym dotyczy w głównej mierze obszarów wiejskich w okolicach znaczących w wymiarze regionalnym lub lokalnym ośrodków miejskich.**

Prognoza demograficzna dla gmin nie daje nadziei na zahamowanie procesu depopulacji, przewidując systematyczny spadek ludności dla zdecydowanej większości jednostek samorządu terytorialnego województwa lubuskiego.

W perspektywie do 2060 r. w 73 gminach prognozuje się spadek liczby ludności w porównaniu z 2023 r. W 19 gminach liczba ludności zmniejszy się o ponad połowę w stosunku do 2023 r.

Największe procentowe spadki ludności prognozuje się dla gmin miejsko-wiejskich **Babimost** oraz **Iłowa** (odpowiednio o 61,6% i 60,6%). W gronie gmin, w których ubytek ludności przekroczy 50% w stosunku do 2023 r. znajdują się 4 gminy powiatu żagańskiego. Oprócz wymienionej gminy Iłowa, będzie to gmina miejska **Gozdnicza** – spadek 59,3%, gmina miejsko-wiejska **Małomice** - 58,0%, gmina wiejska **Wymiarki** – o 53,6%. Równie licznie reprezentowany będzie powiat zielonogórski gdzie oprócz wspomnianej gminy Babimost o ponad 50% zmniejszy się liczba mieszkańców gmin wiejskich **Trzebiechów** i **Bojadła** oraz gminy miejsko-wiejskiej **Kargowa**. W powiecie żarskim w gronie o największym prognozowanym spadku ludności znajdują się trzy gminy wiejskie (**Tuplice**, **Brody**, **Przewóz**) oraz gmina miejsko-wiejska **Jasień**. Ponad połowę stanu ludności w porównaniu z 2023 r. utracą również dwie gminy miejsko-wiejskie powiatu nowosolskiego (**Bytom Odrzański** i **Nowe Miasteczko**), dwie gminy wiejskie powiatu krośnieńskiego (**Bytnica** i **Bobrowice**) oraz po jednej gminie wiejskiej: w powiecie międzyrzeckim (gmina **Bledzew**), strzelecko-drezdeneckim (**Stare Kurowo**) i sulęcińskim (**Słońsk**).

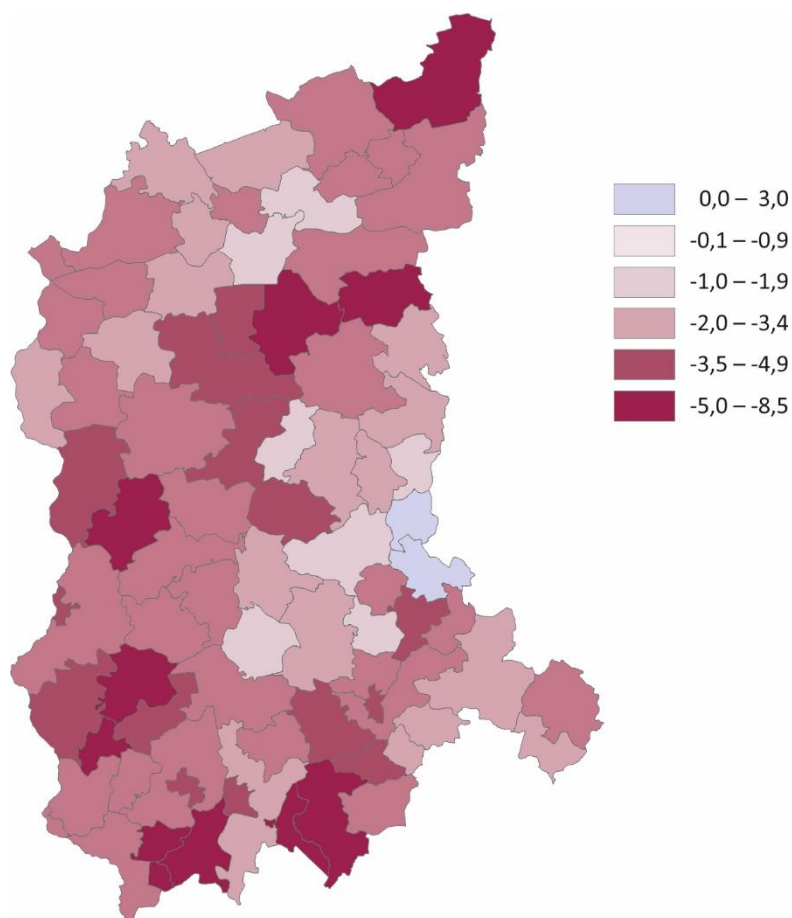
Prognoza demograficzna przewiduje, że jedynie dziewięć gmin województwa lubuskiego może liczyć na wzrost liczby ludności w odniesieniu do 2023 r. Na wzrost liczby ludności nadal będą mogły liczyć gminy wiejskie sąsiadujące z największymi ośrodkami miejskimi województwa lubuskiego. Ludność sąsiadującej z Zieloną Górą gminy **Zabór** wzrośnie o 27,0% w stosunku do 2023 r., **Świdnicy** o 7,3%. Projekcja przewiduje wzrost liczby ludności gmin okalających Gorzów Wlkp. (gmina **Kłodawa** może liczyć na wzrost liczby mieszkańców o 13,8%, gminy **Santok** o 4,2% i **Deszczno** o 4,0%). Prognozuje się, że gmina wiejska Nowa Sól odnotuje wzrost ludności o 7,0%, a gmina **Otyń** (jedyna gmina miejsko-wiejska w zestawieniu) o 7,4%. Wyraźny wzrost ludności prognozuje się dla gminy **wiejskiej Żagań** o 10,7% oraz nieznaczny dla gminy **wiejskiej Żary** o 0,5%.

Przyczyny spadku liczby ludności

Za ruch rzeczywisty ludności odpowiadają jego dwa główne elementy składowe: **przyrost naturalny** oraz **saldo migracji**. W ruchu naturalnym analizie poddano współczynnik przyrostu naturalnego na 1000 osób, wynikający bezpośrednio z liczby urodzeń i liczby zgonów w analizowanym okresie.

W 2013 r. po raz pierwszy w województwie lubuskim odnotowano **ujemny przyrost naturalny**, w roku tym liczba zgonów była o 309 wyższa niż liczba urodzeń żywych. Od tego czasu w województwie odnotowano tylko dwa razy dodatni przyrost naturalny, a mianowicie w 2014 r. kiedy to liczba urodzeń żywych było wyższa o 163 nad zgonami i w roku 2017 o 15 urodzeń więcej niż zgonów.

Mapa 10. Średnioroczny przyrost naturalny ludności na 1000 mieszkańców w latach 2015-2023

Najwyższą przewagę zgonów nad urodzeniami odnotowano w województwie lubuskim w 2021 r. 5906 zgonów więcej niż urodzeń, a w 2023 r. przewaga zgonów nad urodzeniami wyniosła 4241.

W 2023 r. zarejestrowano ok. 6499 urodzeń żywych i była to najniższa liczba urodzeń zanotowana od momentu powstania województwa lubuskiego. W 2023 r. we wszystkich województwach wystąpił ubytek naturalny ludności. Najwyższy względny poziom **ubytku naturalnego ludności odnotowano w województwach: świętokrzyskim (-6,1 na 1000 mieszkańców), łódzkim (-5,9) oraz śląskim (-6,6)**. W województwie lubuskim w 2023 r. na każde 1000 mieszkańców **ubyło 4,3 osoby**.

Najniższy ubytek ludności z tytułu ujemnego przyrostu naturalnego odnotowano w województwie małopolskim (-1,3 na 1000 mieszkańców) oraz województwie pomorskim (-1,6).

W ujęciu średniorocznym dla okresu 2015–2023 ubytek naturalny ludności odnotowano w 14 województwach, w tym największy w łódzkim (-4,8 osób średniorocznie na 1000 mieszkańców). W województwie lubuskim przyrost naturalny kształtował się na poziomie -2,6. W dwóch województwach notowano dodatni średnioroczny przyrost naturalny w omawianym okresie w województwie małopolski ukształtował się na poziomie 0,2 na 1000 mieszkańców, a w województwie pomorskim wyniósł 0,4.

Zmiany rzeczywistej liczby ludności w skali gmin województwa lubuskiego w ujęciu średniorocznym dla lat 2015-2023 pokazują, że w **80 gminach województwa odnotowano rzeczywisty ubytek ludności, tzn., że więcej osób umierało średniorocznie w analizowanym okresie niż się rodziło.**

Największy naturalny ubytek ludności występował w gminach położonych „obrzeźnie” i „peryferyjnie”, w szczególności dotyczył gmin powiatu żagańskiego: w gminie miejskiej **Gozdnicza** (-8,5 osób średniorocznie na 1000 mieszkańców), w gminach wiejskich **Wymiarki** (-8,2 osób średniorocznie na 1000 mieszkańców) i **Tuplice** (-5,3) oraz gminach miejsko-wiejskich **Ĺłowa** (-6,3) i **Szprotawa** (-5,4). Wysokim ubytkiem naturalnym ludności charakteryzowały się również gminy: miejsko-wiejskie **Lubsko** i **Małomice** z powiatu żarskiego (odpowiednio -6,2 osób i -5,5 osób), gmina miejsko-wiejska **Dobiegniew** z powiatu strzelecko-drezdeneckiego (-5,9) i gmina wiejska **Maszewo** (-5,6) zlokalizowana w powiecie krośnieńskim.

Jedyną gminą w województwie lubuskim, w której odnotowano średnioroczny przyrost naturalny była gmina miejsko-wiejska Kargowa, w której na każde 1000 osób przybyło z tego tytułu 0,7 osoby. W gminie Deszczno średniorocznie w latach 2015 – 2023 odnotowano zerowy przyrost naturalny ludności tzn., że w analizowanym okresie liczba zgonów była równa liczbie urodzeń.

Kolejnym elementem istotnie wpływającym na stan oraz strukturę ludności są migracje. Zjawisko migracji dotyczy w szczególności ludzi młodych, co w konsekwencji prowadzi do pozytywnych zmian dla obszarów imigracyjnych, przejawiających się stopniowym odmładzaniem ludności, natomiast negatywnie oddziałuje na obszary emigracyjne, przyspieszając zarówno proces depopulacji, jak i starzenia się ludności.

Wyróżnić można dwa rodzaje depopulacji ludności: tradycyjny, w ramach którego głównym czynnikiem sprawczym spadku zaludnienia jest ujemne saldo migracji oraz nowy, oznaczający, że dominującym czynnikiem wyludnienia są ubytki naturalne – ujemny przyrost naturalny.

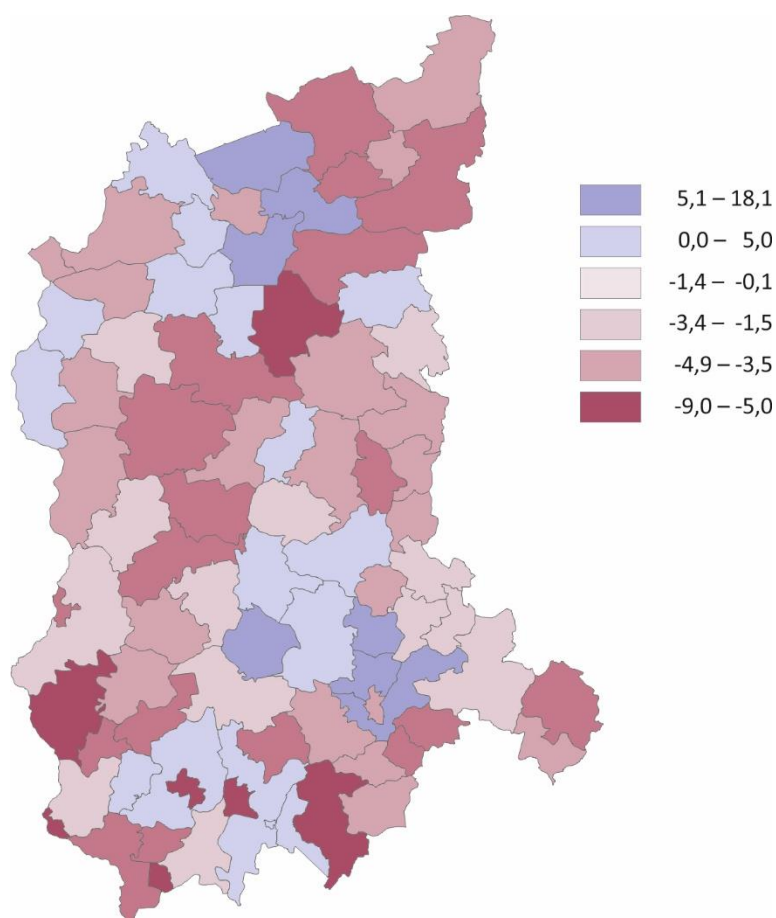
Dane dotyczące rejestrowanych migracji wewnętrznych pozwalają, w pewnej mierze, zidentyfikować główne kierunki przemieszczeń ludności, ale nie rzeczywiste rozmiary tego zjawiska.

W ujęciu średniorocznym dla lat 2015-2023 w Polsce tylko pięć województw odnotowało przyrost ludności z tytułu dodatniego salda migracji. W województwie mazowieckim na każde 1000 mieszkańców przybyło z tego tytułu 2,5 osób, w województwie pomorskim niespełna 2 osoby, małopolskim 1,4, dolnośląskim 1,3 i wielkopolskim 0,4 osoby.

W pozostałych województwach notowano ujemne średnioroczne saldo migracji w tym najwyższe w województwie lubelskim (-2,3 osób na 1000 mieszkańców), w województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim (po -2,0 osoby na 1000 mieszkańców).

W województwie lubuskim od początku jego istnienia notowano ujemne saldo migracji, a w analizowanym okresie średnioroczny ubytek ludności z tytułu migracji wyniósł -0,9 osoby na 1000 mieszkańców.

Mapa 11. Średnioroczne saldo migracji na 1000 ludności w latach 2015-2023

Od 2018 r. ubytek ludności z tytułu migracji wzmocniony został ubytkiem ludności wynikającym z ujemnego przyrostu naturalnego.

W ujęciu średniorocznym w latach 2016-2023 dodatnie saldo migracji odnotowano w 20 gminach. Największe w gminie Deszczno 18,1 osób na każde 1000 mieszkańców, w gminie Santok 16,0, Zabór ponad 15 i Kłodawa ponad 13 osób na 1000 mieszkańców. Wysokim dodatnim saldem migracji charakteryzowały się

również gminy: miejsko-wiejska Otyń blisko 7 osób na 1000 ludności, oraz wiejskie Nowa Sól i Świdnica po około 6 osób na 1000 mieszkańców. Są to gminy sąsiadujące z największymi miastami województw lubuskiego oraz z obszarami charakteryzującymi się wysoką aktywnością gospodarczą.

Najintensywniej ludność odpływała z gmin przygranicznych powiatu żarskiego i żagańskiego, w gminie miejskiej Łęknica średniorocznie na każde 1000 mieszkańców ubywało z tego tytułu ponad dziewięć osób, w gminie miejskiej Gozdnicza blisko 7 osób. W miastach Żagań i Żary ubytek ludności z tytułu ujemnego salda migracji wyniósł w analizowanym okresie po ponad pięć osób na 1000 mieszkańców. Ujemnym wysokim saldem migracji charakteryzowały się również gminy Brody, Szprotawa i Przewóz po około 5 osób na 1000 mieszkańców. W gronie obszarów o najwyższym ujemnym saldzie migracji znalazła się również gmina Bledzew (powiat międzyrzecki).

Starzenie się ludności wyzwaniem XXI w.

Pierwszoplanowym wyzwaniem zarówno demograficznym, jak i społecznym, ekonomicznym i politycznym odciskającym swe piętno na przyszłości Polski i poszczególnych województw, jest pogłębiający się dynamicznie proces starzenia się ludności, tj. wzrost udziału osób starszych w populacji ogółem. Proces starzenia się ludności jest z jednej strony skutkiem wydłużania się trwania życia ludzkiego, na co wpływ wywierają pozytywne zmiany cywilizacyjne oraz poprawa jakości życia, w tym zmiana nawyków żywieniowych oraz stylu życia, wzrost dostępności i poprawa usług medycznych, poprawa warunków mieszkaniowych oraz otoczenia zewnętrznego (środowisko, bezpieczeństwo). Z drugiej strony, jest konsekwencją obniżania się poziomu urodzeń, spadku umieralności w najstarszych grupach wiekowych, a także ruchów migracyjnych. Warto zaznaczyć, iż znaczący wpływ na starzenie się ludności wywiera spadek liczby urodzeń, który w konsekwencji prowadzi do zachwiania proporcji udziału w społeczeństwie osób najmłodszych i najstarszych.

Zaawansowanie procesu starzenia się ludności oraz jego zróżnicowanie przestrzenne i powiązanie z sytuacją społeczno-ekonomiczną, powoduje konieczność posługiwania się w analizowaniu tego zjawiska szeroką gamą miar i wskaźników tak aby precyzyjnie przedstawić zjawisko i dostarczyć informacji diagnostycznych wspierających podejmowanie decyzji, które w założeniu powinny niwelować negatywne skutki związane z wyzwaniem, jakim jest proces starzenia się ludności oraz stwarzać warunki do podnoszenia jakości życia osób w wieku starszym.

Na potrzeby niniejszej analizy przyjęto dwie miary statystyczne obrazujące proces starzenia się ludności. Współczynnik starości demograficznej, będący w sensie statystycznym wskaźnikiem struktury, pokazującym relację liczby osób w **starszym wieku 65 lat** i więcej do ogólnej liczby ludności oraz współczynnik **sędziwej starości**, będący ilorazem liczby osób powyżej granicy wieku właściwej dla tej grupy (w analizie **80+**) do liczebności całej populacji.

W województwie lubuskim udział osób w wieku 65 lat i więcej w ludności ogółem w 2023 r. wyniósł **20,4%**. Województwo lubuskie znalazło się w gronie 9 województw, w których udział tej grupy wiekowej w populacji ogółem przekroczył 20%. Niższy odsetek osób starszych w populacji ogółem odnotowano w 8 województwach, w tym najniższy w województwach: małopolskim (18,3%), pomorskim (18,6%) i wielkopolskim (18,7%). Najwyższy udział osób starszych notowano w województwie świętokrzyskim (22,5%), łódzkim (22,4%) oraz zachodniopomorskim (21,4%).

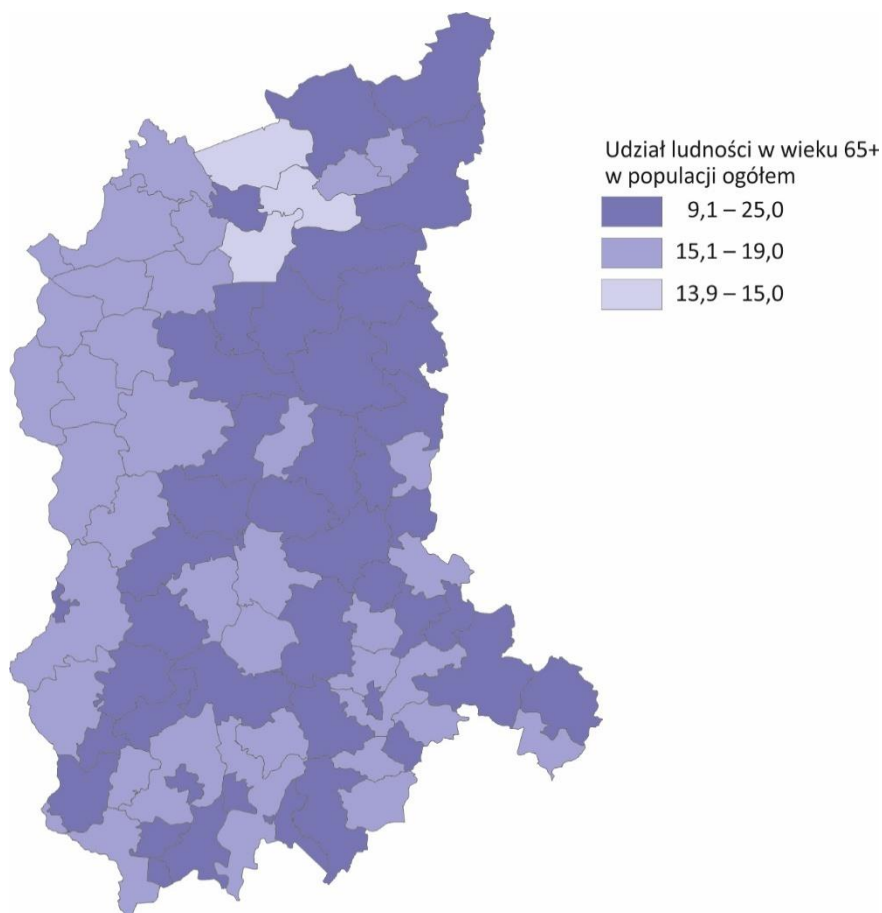
Jednocześnie województwo lubuskie należało do grona województw, w którym udział tej grupy ludności **wzrósł najdynamiczniej w stosunku do 2015 r.** (o 5,6 p. proc.). Wyższy notowano jedynie w województwie zachodniopomorskim o 6,0 p. proc. Stosunkowo niewielki wzrost udziału osób w wieku 65+ w ludności ogółem odnotowano w województwie małopolskim i mazowiecki – po 3,0 p. proc.

W perspektywie do 2060 r. udział ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem tylko w jednym województwie nie przekroczy 30% (w województwie pomorskim udział osób 65+ wyniesie 29,9%). W pozostałych województwach odsetek osób w tym wieku w populacji ogółem przekroczy 30%.

W perspektywie do 2060 r. największy udział tej grupy wiekowej w ludności ogółem prognozuje się w województwie świętokrzyskim 36,4%. **W województwie lubuskim udział osób w tym wieku wyniesie 34,0% i wzrośnie w stosunku do 2023 r. o 13,6 p. proc.**

W 2015 r. współczynnik starości demograficznej w gminach województwa lubuskiego kształtował się od 9,5% w gminie wiejskiej Kłodawa do 17,4% w gminie miejskiej Nowa Sól. Proces starzenia się mieszkańców województwa na przestrzeni ostatnich 8 lat przebiegał dynamicznie, co w efekcie przełożyło się na znaczny wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej w ludności ogółem, w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego regionu. W 26 gminach województwa udział ludności w wieku 65 lat i więcej przekroczył 20%. Na samym szczycie zestawienia znalazły się gminy miejskie Nowa Sól (24,5%), Gozdnicza (24,0%), Żagań (23,5%), Gorzów Wlkp. (23,3%), Żary (23,0%), Zielona Góra (21,7%), czyli w znacznej większości miasta największe, które jednocześnie notują ubytek ludności na rzecz sąsiadujących z nimi gmin.

Mapa 6. Udział ludności w wieku 65+ w populacji ogółem w 2023 r.

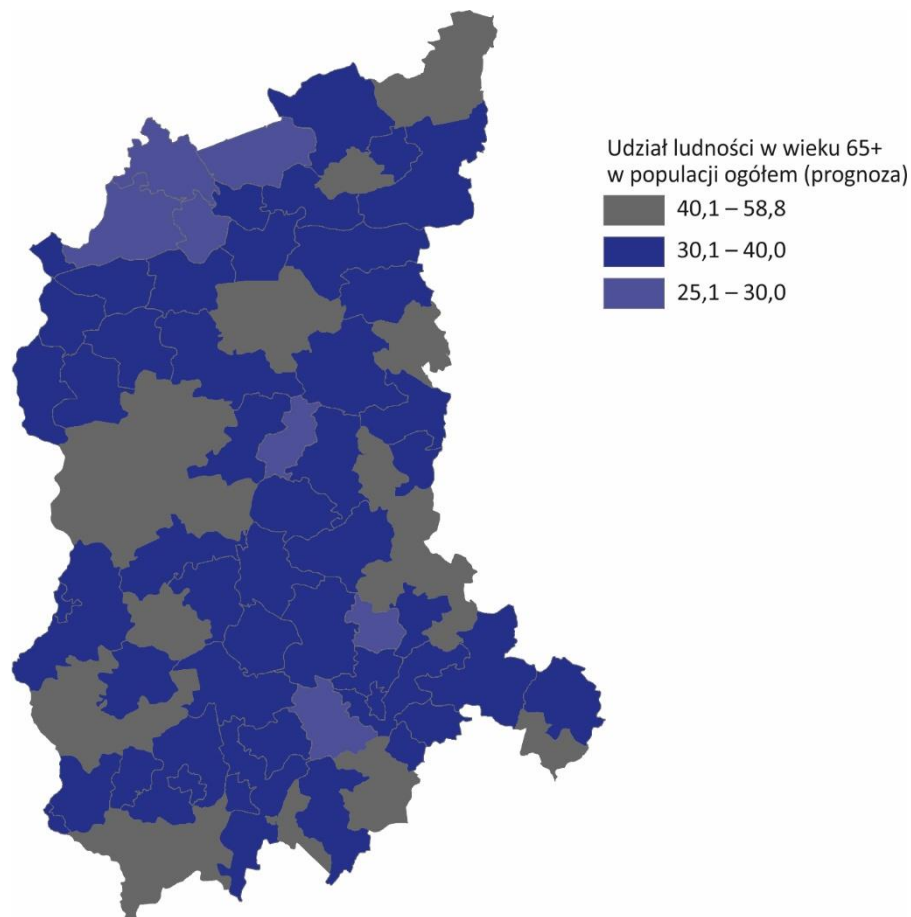
W siedmiu gminach regionu, udział osób starszych w populacji ogółem nie przekroczył 16%. W gminach wiejskich powiatu gorzowskiego Deszcznie, Santoku i Kłodawie kształtował się od 13,9% do 14,8%. W gminie Zabór wyniósł 15,4%, a w gminach wiejskich Słońsk, Lipinki Łużyckie i Żary ukształtował się na poziomie nieznacznie niższym niż 16%.

W perspektywie do 2060 r. dla wszystkich gmin prognozowany jest wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej. W trzech gminach udział osób w tym wieku w populacji ogółem przekroczy 50%. W gminie wiejskiej Bobrowice wyniesie w 2060 r. 58,8%, w gminie wiejskiej Wymiarki 57% oraz w gminie wiejskiej Bytnica 52,9%.

Warto podkreślić, że będą to gminy znajdujące się w gronie jednostek, w których ludność zmniejszy się o ponad 50% w porównaniu z 2023 r. W kolejnych 24 jednostkach samorządu terytorialnego udział osób starszych w ludności ogółem, będzie się kształtował od 49,2% w gminie Gozdnicza do 40,0% w gminie wiejskiej Brzeźnica i miejsko-wiejskiej Nowe Miasteczko.

W siedmiu gminach regionu udział osób starszych w populacji ogółem nie przekroczy 30,0%. W gminach powiatu gorzowskiego, wiejskich: Bogdaniec (28,3%), Lubiszyn (28,8%), i Kłodawa (29,9%) i miejsko-wiejskiej Witnica (29,3%). W powiecie świebodzińskim w gminie wiejskiej Lubrza (28,4%), w powiecie nowosolskim w gminie miejsko-wiejskiej Kozuchów i w powiecie zielonogórskim w gminie wiejskiej Zabór (29,1%).

Mapa 7. Prognozowany udział ludności w wieku 65+ w populacji ogółem w 2060 r.

Analiza procesu starzenia się ludności w oparciu o dane dotyczące ludności w wieku 65 lat i więcej nie pokazuje w pełni wyzwań, jakie łączą się na poziomie gminnym ze zjawiskiem starości demograficznej.

Z punktu widzenia jednostki samorządu terytorialnego, która stanie przed koniecznością zapewnienia usług opiekuńczo-pielęgniacyjnych czy dostępu do usług leczniczych dla osób starszych, zdecydowanie ważniejszy jest efekt podwójnego starzenia się ludności, prowadzący do szybkiego wzrostu udziału osób najstarszych w populacji ogółem danej gminy.

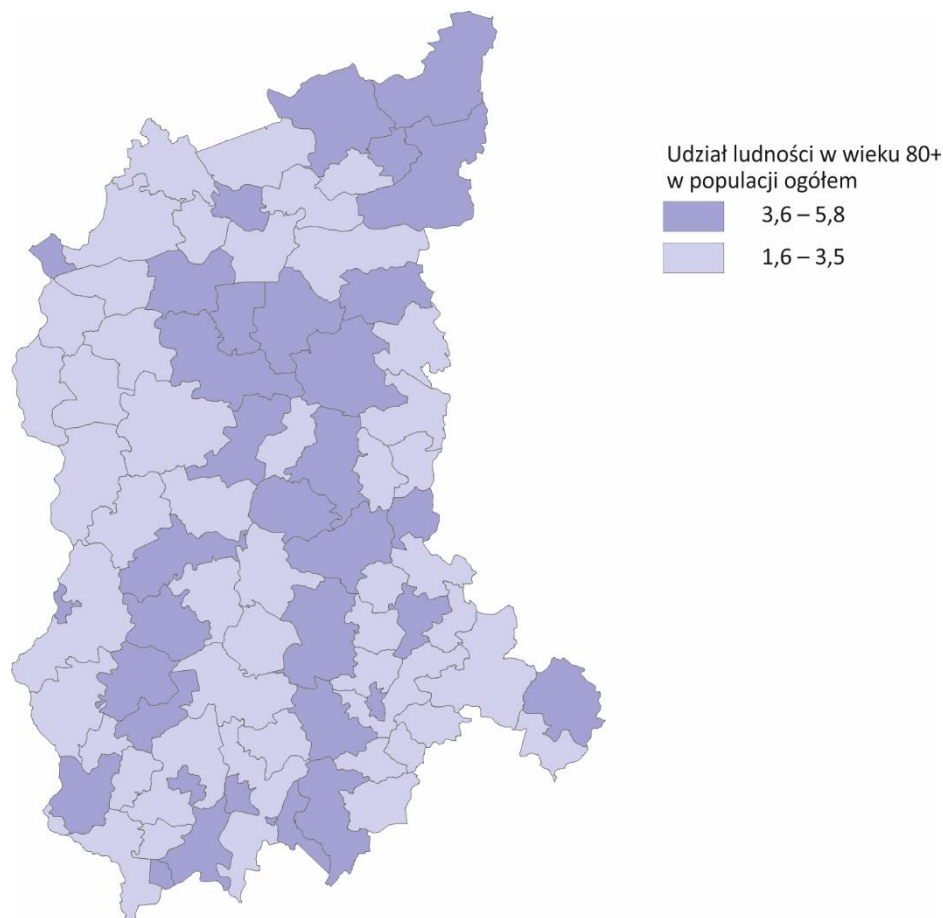
Na potrzeby niniejszej analizy zróżnicowania przestrzennego późnej starości przyjęto udział osób w wieku 80 lat i więcej w populacji poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego.

W skali województwa lubuskiego udział mieszkańców w wieku 80 lat i więcej w 2023 r. wynosi 3,7%, a niższy udział osób najstarszych w populacji ogółem notowano jedynie w województwie wielkopolskim (3,6%). Najwyższy udział osób w wieku 80 lat i więcej odnotowano w województwie podlaskim (4,9% ogółu mieszkańców) oraz w województwach świętokrzyskim i opolskim po 4,8%.

W 16 gminach województwa lubuskiego udział osób w wieku 80+ w ludności ogółem przekroczył średnią wojewódzką. Najwyższym udziałem osób w tej grupie wiekowej charakteryzowały się miasta: Gozdnicza - 5,8%, Nowa Sól - 4,8%, Zielona Góra - 4,5%, Żagań - 4,4%, Gorzów Wlkp. 4,3%, Żary - 4,2%. Wśród jednostek

o najwyższym poziomie demograficznie zaawansowanej starości znajdują się także peryferyjnie położone obszary wiejskie (np. gminy wiejskie Skąpe, Bledzew, Bobrowice, Przytoczna, Bojadła – w których udział osób najstarszych w ludności ogółem kształtował się na poziomie od 4,3% do 3,8%).

Mapa 8. Udział ludności w wieku 80+ w populacji ogółem w 2023 r.

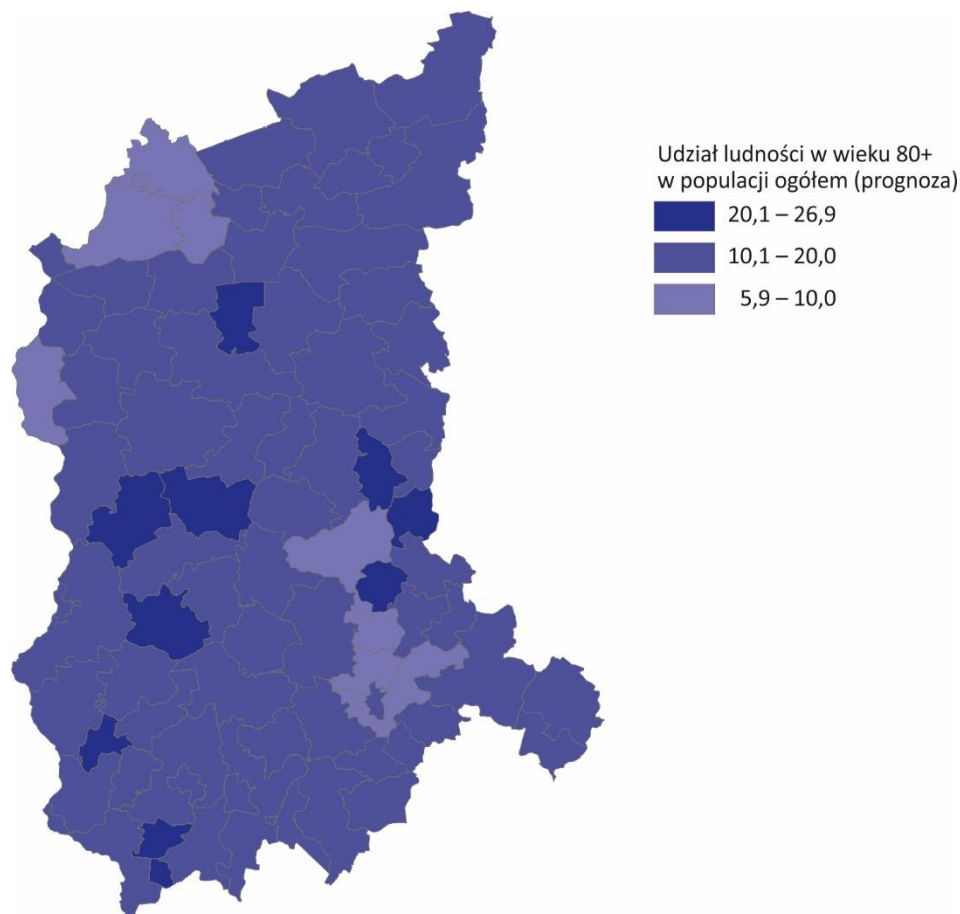

Najniższym udziałem osób w wieku 80+ charakteryzują się co do zasady jednostki samorządu terytorialnego, w których systematycznie wzrasta liczba ludności, czyli gminy usytuowane w sąsiedztwie największych miast wojewódzkich. W gminie wiejskiej Kłodawa liczba tej grupy osób w populacji ogółem wyniosła 1,6%, w gminie Santok 2,0% a w gminach Deszczno i Zabór po 2,1%.

W perspektywie do 2060 r. prognozuje się, że udział ludności w najstarszych grupach wiekowych w populacji ogółem wzrośnie w województwie lubuskim do poziomu 12,4%. W 7 województwach w Polsce będzie wyższy niż w Lubuskiem, najwyższy w województwach: świętokrzyskim (13,8%), opolskim (13,3%) i łódzkim (12,9%). Najniższymi udziałami osób w wieku 80+ charakteryzować się będą województwa: pomorskie (10,2%) oraz małopolskie i mazowieckie (po 10,4%).

W 2060 r. w 10 gminach województwa lubuskiego współczynnik sędziwej starości przekroczy 20%.

Mapa 9. Prognozowany udział ludności w wieku 80+ w populacji ogółem w 2060 r.

W większości będą to gminy wiejskie, położone peryferyjnie w stosunku do największych ośrodków miejskich województwa lubuskiego. W gminie wiejskiej **Wymiarki udział osób w wieku 80+ wyniesie 26,9%, w gminie Bytnica 26,8%, w gminie Bobrowice 24,2%**. W gronie gmin o najwyższym udziale osób najstarszy znajdują się również gminy wiejskie: Maszewo, Tuplice, Szczaniec, Trzebiechów, gminy miejsko-wiejskie Lubniewice i Babimost oraz gmina miejska Gozdnicza.

W siedmiu gminach regionu w 2060 r. udział osób najstarszych nie przekroczy 10%. W gronie tym znajdują się gminy wiejskie: Lubiszyn, Bogdaniec, Nowa Sól, Zabór oraz gminy miejsko-wiejskie: Sulechów, Słubice Witnica. W gminach tych udział osób w wieku 80 lat i więcej w ludności ogółem będzie kształtował się w przedziale od 9,4% (gmina Lubiszyn) do 9,8% (gmina Zabór i wymienione gminy miejsko-wiejskie).

Analiza najważniejszych trendów demograficznych, jakim podlegają i będą podlegać poszczególne gminy województwa lubuskiego, w ciągu kilku najbliższych dekad, **uwidacznia szereg niepożądanych zjawisk prowadzących do pogłębienia procesów depopulacyjnych, problemów reprodukcyjnych oraz niekorzystnych zmian struktury wieku ludności.**

Współczesne procesy demograficzne zachodzące w województwie lubuskim mają charakter polaryzacyjny. Z jednej strony, następuje lokalna koncentracja ludności w otoczeniu największych ośrodków miejskich, co związane jest z procesem suburbanizacji, które przyjmują postać rozlewania się miast na sąsiadujące z miastem jednostki terytorialne. Z drugiej strony, następuje depopulacja na obszarach

peryferyjnych zarówno pod względem przestrzennym, jak i społeczno-ekonomicznym. Związane jest to zarówno z odpływem migracyjnym, jak i w coraz większym stopniu z procesami starzenia się ludności i ubytkiem naturalnym ludności.

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA NA BRANDENBURSKO-LUBUSKIM OBSZARZE POWIĄZAŃ

Przygraniczne położenie województwa lubuskiego powoduje, że na procesy społeczno-demograficzne, które tutaj mają miejsce, wpływ ma także sytuacja po drugiej stronie granicy. Diagnoza terytorialna brandenbursko-lubuskiego obszaru powiązań (BB-L) uwzględnia również zagadnienia demograficzne.¹⁹ W jej podsumowaniu znajdujemy następujące konkluzje dotyczące potencjałów i barier rozwojowych:

Potencjały rozwojowe

- Relatywnie stabilna sytuacja ludnościowa największych miast oraz rozwój ludnościowy stref funkcjonalnych stolic województwa lubuskiego.
- Korzystne trendy migracji wewnętrznych dla Brandenburgii Wschodniej (szansa na częściowe równoważenie ujemnego przyrostu naturalnego) oraz obszarów funkcjonalnych miast w województwie lubuskim (z ryzykiem wyczerpywania się możliwości rozwojowych tych ośrodków).

Bariery rozwojowe

- Względnie niska gęstość zaludnienia, szczególnie w centralnej części BB-L OP (powiat krośnieński, pogranicze powiatów Odeer-Spree i Spree-Nieße), co skutkuje niską efektywnością dostępu mieszkańców do usług publicznych wysokiej jakości. Jednocześnie wyraźna dysproporcja pomiędzy brandenburską a lubuską częścią obszaru.
- Depopulacyjne trendy na obszarach poza funkcjonalnymi strefami dużych ośrodków miejskich, pogłębianie się wyludniania się obszarów peryferyjnych w stosunku do tych miast. Odpływ ludności z miast lubuskich (rdzenie obszarów funkcjonalnych oraz średnie i małe miasta).
- Duże różnice w strukturze płciowej ludności w kilku problemowych gminach brandenburskich.
- Zdeformowana (Brandenburgia Wschodnia) i deformująca się (lubuskie) struktura wieku ludności. Spadki liczebności i udziału ekonomicznych grup ludności przedprodukcyjnej (lubuskie) oraz produkcyjnej przy wzrostach grupy poprodukcyjnej na całym obszarze. Lubuskie wydaje się być na wcześniejszym etapie zmian strukturalnych w stosunku do Brandenburgii Wschodniej. Skrajnie trudna sytuacja w powiecie Spree-Nieße.

¹⁹ *Diagnoza terytorialna brandenbursko-lubuskiego obszaru powiązań*, Zielona Góra – Cottbus 2025.

- Powszechnie występujący i pogłębiający się trend ujemnego przyrostu naturalnego.
- Niekorzystna sytuacja w zakresie migracji wewnętrznych dla obszaru województwa lubuskiego znajdującego się poza obszarami funkcjonalnymi stolic - przewaga wyprowadzania się ludności.
- Duży dualizm BB-L OP w zakresie migracji zagranicznych. Wysoki napływ ludności spoza UE do Brandenburgii Wschodniej od 2015 roku z problemami absorpcji napływu uchodźców w postaci konieczności zbiorowego kwaterowania (czasochłonność procedur legalizujących pobyt). Skala i punktowość migracji powoduje duże zaburzenia lokalnych trendów demograficznych.
- Starzenie się społeczeństwa i zmiana modelu prokreacyjnego – postępujące procesy będące odzwierciedleniem procesów ogólnonarodowych. Tutaj również wydaje się, że lubuskie jest wcześniej niż Brandenburgia Wschodnia na osi strukturalnych procesów demograficznych.

5.3. KONSEKWENCJE DEPOPULACJI

Procesy wyludniania i starzenia się społeczności obserwowane w ostatnich latach w województwie lubuskim i przewidywane w kolejnych dekadach przez demografów rozpoczęły się w niektórych miejscach na Świecie wiele lat wcześniej. Zostały opisane w literaturze przedmiotu, dzięki czemu możemy korzystać z dorobku autorów, którzy prowadzili badania w takich krajach jak Japonia czy Korea Południowa. Lista prezentowanych niżej konsekwencji została opracowana przez amerykańskiego badacza Alana Mallacha i zaprezentowana w jednej z jego książek.²⁰ Przedstawiamy ją tutaj w nieco zmienionej wersji, dopasowanej do polskich warunków jako punkt odniesienia dla zadań i działań opisanych w niniejszym Planie. Mallach wyróżnia konsekwencje demograficzne, gospodarcze, konsekwencje z punktu widzenia równości ekonomicznej, rynku mieszkaniowego, podatkowe i budżetowe oraz społeczno-polityczne. Wartością tej koncepcji jest wyeksponowanie konsekwencji z perspektywy lokalnej.

A. KONSEKWENCJE DEMOGRAFICZNE

PROBLEMY W SKALI KRAJU	PROBLEMY LOKALNE
Wzrost liczby seniorów	Wzrost zapotrzebowania na usługi i udogodnienia dla seniorów
Wzrost liczby jednoosobowych gospodarstw domowych	Niedopasowanie podaży mieszkań do popytu
Mniejsza i starsza populacja osób pracujących	Brak wykwalifikowanej siły roboczej, drenaż mózgów
Zmniejszenie liczby dzieci	Zmniejszenie zapotrzebowania na szkoły i inne placówki dla dzieci

²⁰ Alan Mallach. 2023. *Smaller Cities in a Shrinking World: Learning to Thrive Without Growth*. Island Press. Kindle Edition.

B. KONSEKWENCJE GOSPODARCZE

PROBLEMY W SKALI KRAJU	PROBLEMY LOKALNE
Wpływ na konsumpcję	Zmniejszona aktywność handlowa
	Zmniejszony popyt na powierzchnię handlową
	Zmniejszone przychody z podatku od sprzedaży
Wpływ na produktywność i innowacyjność	Ograniczenie rozwoju przemysłu
	Brak wykwalifikowanej siły roboczej i drenaż mózgów
Wpływ na inwestycje i rynek kapitałowy	Ograniczenie inwestycji w istniejący zasób budowlany
	Trudności w pozyskiwaniu kapitału na rozwój i działalność gospodarczą

C. KONSEKWENCJE DLA RÓWNOŚCI EKONOMICZNEJ

PROBLEMY W SKALI KRAJU	PROBLEMY LOKALNE
Zwiększenie regionalnych dysproporcji ekonomicznych	Przyspieszony upadek miast peryferyjnych
Zwiększenie nierówności ekonomicznych	Mniejsze szanse dla stygmatyzowanych i marginalizowanych grup społecznych
Negatywna perspektywa na przyszłość	Zwiększona migracja zewnętrzna (emigracja)

D. KONSEKWENCJE PODATKOWE I BUDŻETOWE

PROBLEMY W SKALI KRAJU	PROBLEMY LOKALNE
Zmniejszone dochody publiczne	Zmniejszenie dochodów gmin
	Obniżenie jakości usług lokalnych
Zwiększone zapotrzebowanie na wydatki na emerytury i usługi społeczne	Zwiększone zapotrzebowanie na wydatki socjalne
Nadmiar obiektów publicznych i infrastruktury	Degradacja obiektów publicznych i infrastruktury

E.KONSEKWENCJE DLA RYNKU MIESZKANIOWEGO

PROBLEMY W SKALI KRAJU	PROBLEMY LOKALNE
Niedopasowanie podaży mieszkań do popytu	Wzrost liczby pustostanów
	Przestrzenna rekonfiguracja populacji wokół centrów miast i przemieść
Stagnacja lub spadek wartości nieruchomości	Zmniejszone inwestycje mieszkaniowe
	Pogorszenie warunków mieszkaniowych

F.KONSEKWENCJE SPOŁECZNO-POLITYCZNE

PROBLEMY W SKALI KRAJU	PROBLEMY LOKALNE
Polaryzacja i wycofanie się z życia publicznego	Malejące zaangażowanie obywatelskie
	Zwiększone poparcie dla ruchów populistycznych i nacjonalistycznych

5.4. IMIGRACJA A PRZECIWDZIAŁANIE DEPOPULACJI

Podjmując kwestię imigracji w kontekście zagrożenia depopulacją, Lubuski Plan Ludnościowy, uwzględnia zarówno dane pochodzące z badań międzynarodowych jak i dane regionalne. Przegląd badań międzynarodowych przeprowadzony przez współautorów książki „Good economics” wykazał, że mobilność jest najważniejszym kanałem służącym wyrównywaniu standardów życia w poszczególnych regionach i krajach oraz łagodzeniu regionalnych wahań gospodarczych. Szczególnie ważne z punktu widzenia regionalnych polityk publicznych jest ustalenie pozytywnego wpływu imigracji na lokalne rynki pracy.²¹ Badania wykazują także silną motywację imigrantów do podejmowania pracy zawodowej, również poniżej kwalifikacji. Istotne w tym kontekście jest wzmocnienie koordynacji działań na rzecz dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb i potencjałów imigrantów na poziomie regionu. Taka rekomendacja została sformułowana w raporcie opracowanym przez Instytut Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego.²² Istotne znaczenie z punktu widzenia uwzględnienia imigracji jako czynnika łagodzącego skutki depopulacji

²¹ Duflo Esther, Banerjee Abhijit V. (2022). *Good economics. Nowe rozwiązania globalnych problemów*. Wydawnictwo Agora.

²² Frątczak-Müller Joanna, Mielczarek-Żejmo Anna (2024), Raport z badania – Diagnoza rozwiązań dotyczących kształcenia zawodowego, wyższego i life-long learning dedykowanych cudzoziemcom (w tym szczególnie migrantom przymusowym i uchodźcom), NASI CUDZOZIEMCY, Zielona Góra.

mają dane dotyczące wkładu cudzoziemców do zasobów regionu. Poniżej prezentujemy raport opracowany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Wkład cudzoziemców do zasobów Regionu w świetle danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych²³

Na terenie województwa lubuskiego działają dwa Oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, których teren obejmuje część północną – Gorzów Wielkopolski i południową – Zielona Góra. Dlatego dane poniższe obrazują liczbę cudzoziemców ogółem oraz z uwzględnieniem podziału terytorialnego.

- 1) Oddział w Zielonej Górze powiaty: zielonogórski, żarski, żagański, nowosolski, wschowski, krośnieński, świebodziński;
- 2) Oddział w Gorzowie Wielkopolskim powiaty: gorzowski, międzyrzecki, słubicki, strzelecko-drezdenecki, sulęciński.

W całym kraju na koniec 2024 r. zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych obcokrajowców było blisko 119,3 tys. osób. Cudzoziemcy w naszym województwie stanowią 3,1% wszystkich zgłoszonych do ubezpieczeń w kraju.

Okres	2021	2022	2023	2024
Lubuskie	31.996	34.060	36.217	36.985
Cały kraj	875.090	1.063.261	1.127.744	1.192.913
% udział lubuskiego w stosunku do całego kraju	3,66%	3,20%	3,21%	3,10%

Tab. 1. Liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych w kraju i województwie lubuskim

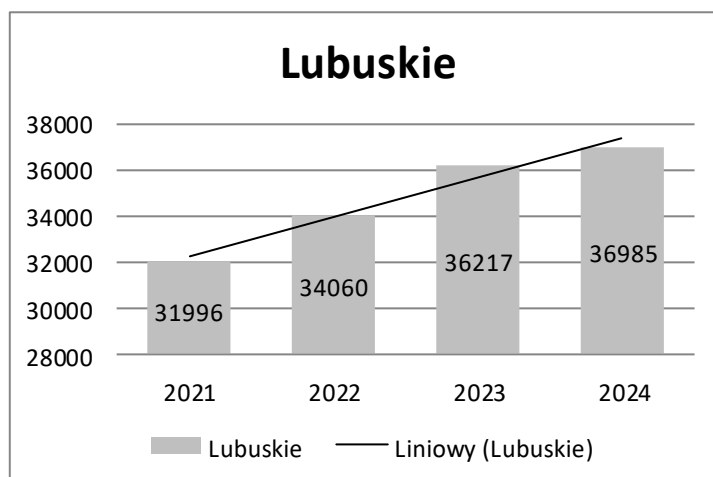
Obecnie w naszym województwie ubezpieczonych w ZUS jest niemal 37 tys. cudzoziemców. To o ok. 5 tys. więcej niż na koniec 2021 r.

Okres	2021	2022	2023	2024
Lubuskie	31.996	34.060	36.217	36.985
Gorzów Wielkopolski	14.373	15.527	16.870	17.255
Zielona Góra	17.623	18.533	19.347	19.730

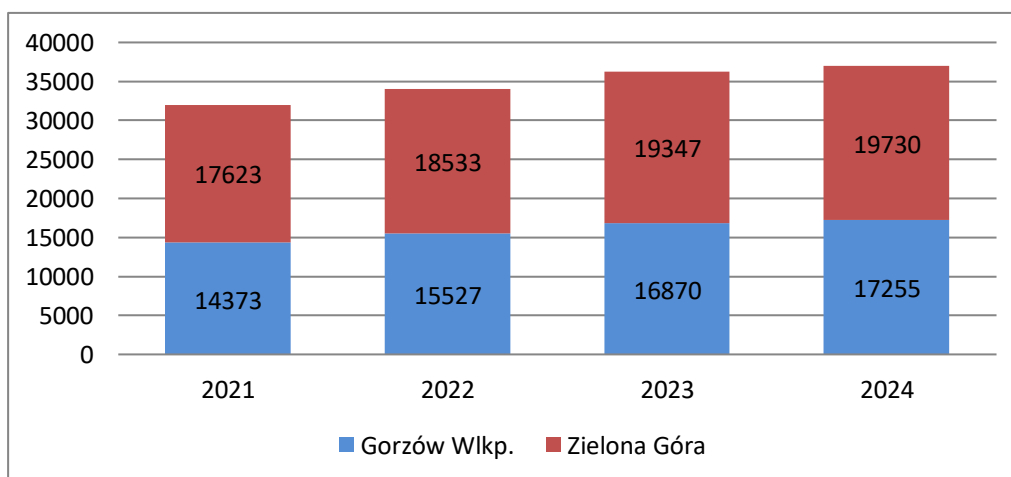
Tab. 2. Liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych w województwie lubuskim z podziałem na oddziały ZUS

²³ Opracowała: Agnieszka Kazon, Naczelnik Wydziału Organizacji i Analiz, Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Zielonej Górze.

Z przedstawionych danych wynika, że systematycznie rośnie liczba ubezpieczonych obcokrajowców. Mając na uwadze lata 2021 – 2024 najwyższy wzrost odnotowano w 2022 r.

Większość cudzoziemców wybiera południową część województwa lubuskiego.

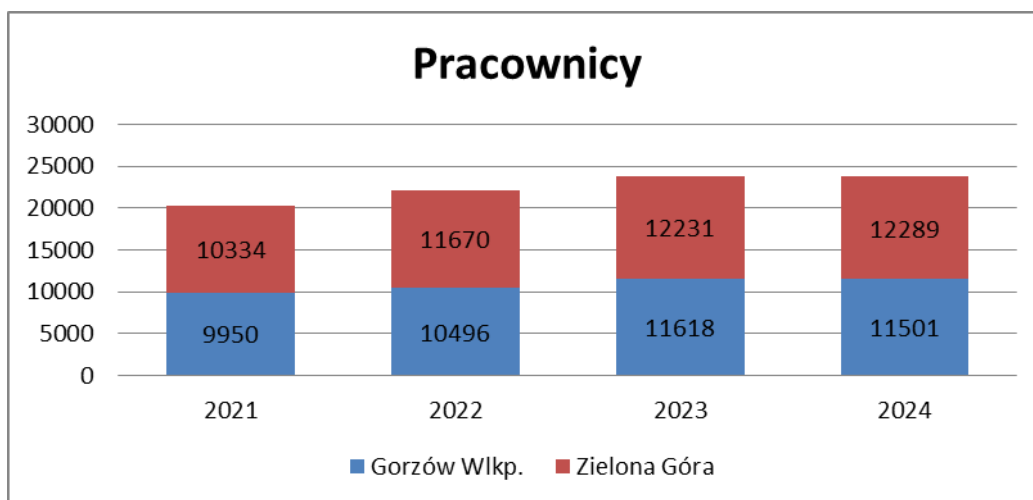
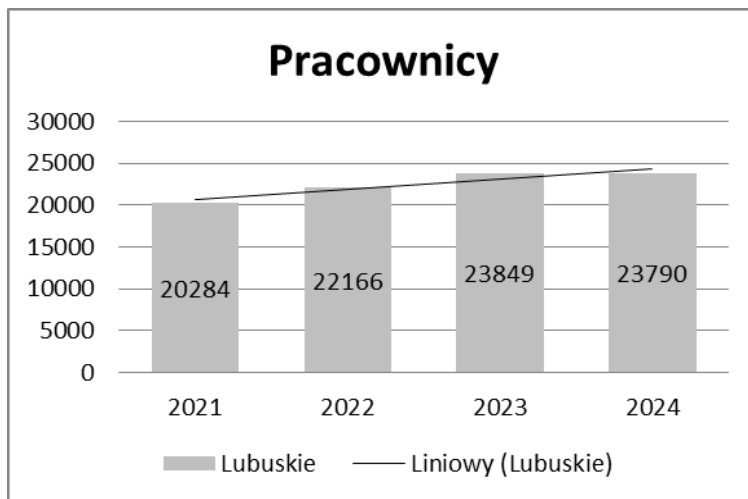

Tab. 3. Liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych w województwie lubuskim z podziałem na oddziały ZUS

Spośród wszystkich osób fizycznych, możemy wyszczególnić pracowników i osoby prowadzące działalność gospodarczą. Zdecydowana przewaga cudzoziemców jest zgłoszona do ubezpieczeń jako pracownicy. Niewielka część podejmuje działalność gospodarczą. Taka tendencja jest obserwowana w całym kraju. Podane poniżej dane z podziałem na pracowników i osoby prowadzące działalność gospodarczą nie są dokładne, gdyż wiele osób jest zgłoszonych do ubezpieczeń przez dwóch różnych płatników, z siedzibą na terenie różnych Oddziałów ZUS. Pozostali obcokrajowcy zatrudnieni są na innego rodzaju oskładkowanych umowach, np. zleceniu.

Lubuskie	2021	2022	2023	2024
Ogółem	31.996	34.060	36.217	36.985
Pracownicy	20.284	22.166	23.849	23.790
Działalność	612	711	1.270	1.878

Tab. 4. Wyodrębnienie grup cudzoziemców - pracowników i prowadzących działalność gospodarczą w województwie lubuskim

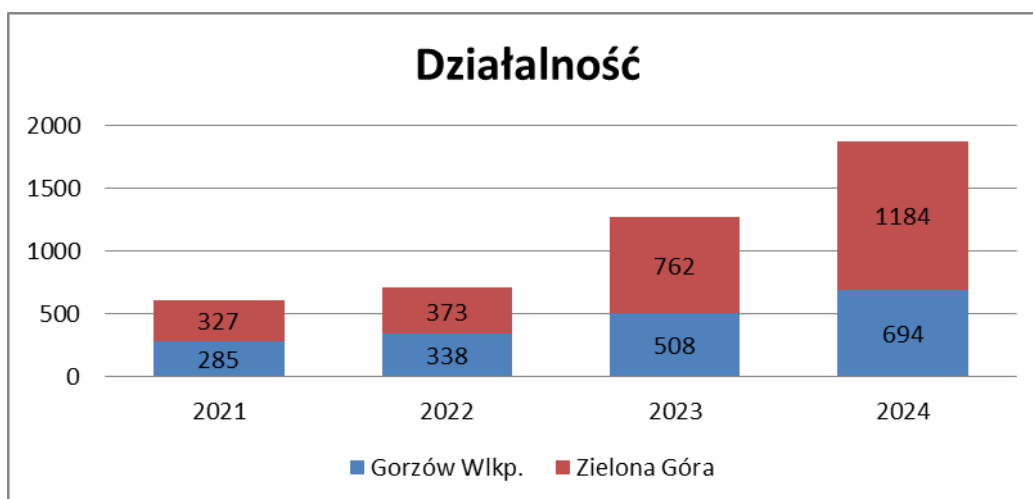
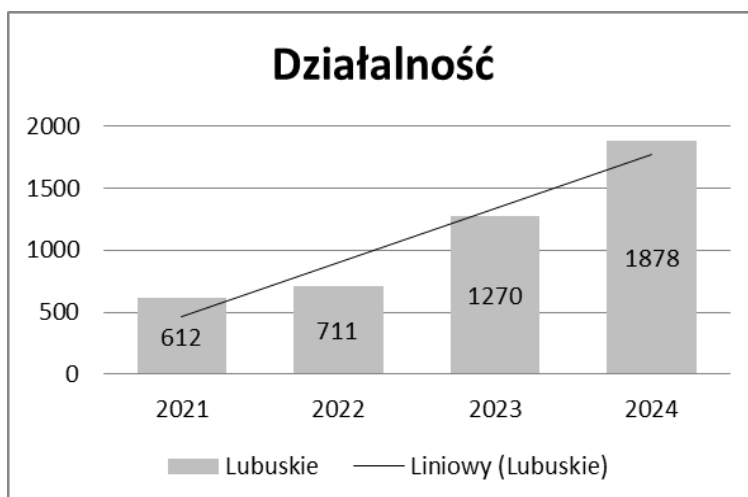
Wykres. 1. Cudzoziemcy - pracownicy zgłoszeni w oddziałach ZUS w województwie lubuskim

W 2024 r. liczba cudzoziemców - pracowników w naszym województwie nieznacznie zmalała. Spadek nastąpił w części północnej, zaś w południowej nastąpił niewielki wzrost.

Pracownicy	2021	2022	2023	2024
Lubuskie	20.284	22.166	23.849	23.790
Gorzów Wielkopolski	9.950	10.496	11.618	11.501
Zielona Góra	10.334	11.670	12.231	12.289

Tab. 5. Cudzoziemcy - pracownicy zgłoszeni w oddziałach ZUS w województwie lubuskim

W przypadku osób podejmujących działalność gospodarczą zauważamy tendencję wzrostową.

Wykres. 2. Cudzoziemcy – osoby prowadzące działalność gospodarczą zgłoszeni w oddziałach ZUS w województwie lubuskim

Działalność	2021	2022	2023	2024
Lubuskie	612	711	1.270	1.878
Gorzów Wielkopolski	285	338	508	694
Zielona Góra	327	373	762	1.184

Tab. 6. Cudzoziemcy – osoby prowadzące działalność gospodarczą zgłoszeni w oddziałach ZUS w województwie lubuskim

Największą grupę stanowią obywatele Ukrainy, których jest ponad 29 tys. W ostatnich latach mamy także gości z bardziej odległych regionów świata. Nasze województwo upodobał sobie m.in. obywatele Indii, Filipin, Kolumbii, Nepalu.

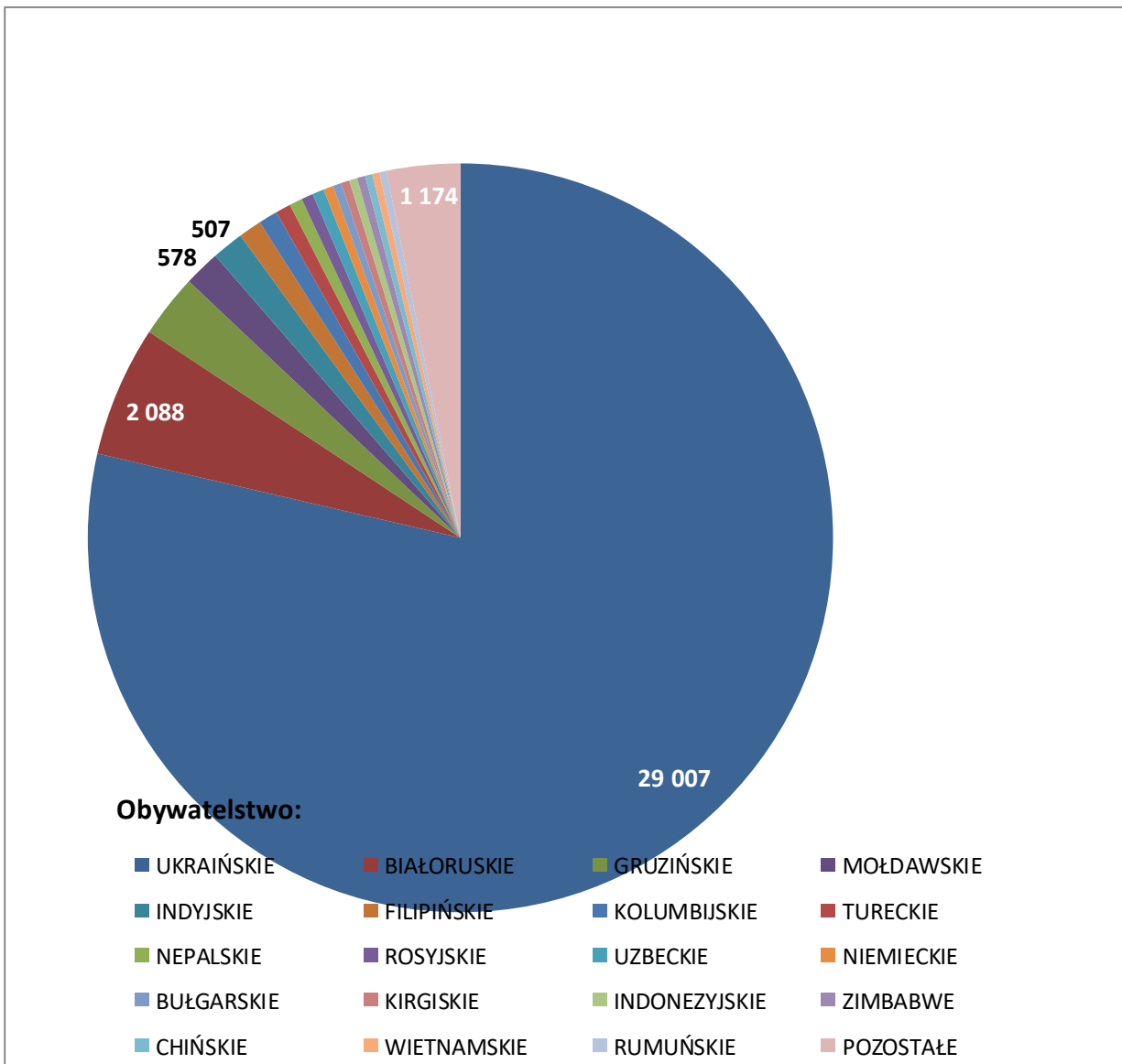
Obywatelstwo	Lubuskie	Oddział Gorzów Wielkopolski	Oddział Zielona Góra
UKRAIŃSKIE	29 007	13 919	15 088
BIAŁORUSKIE	2 088	1 124	964
GRUZIŃSKIE	1 011	291	720
MOŁDAWSKIE	578	384	194
INDYJSKIE	507	144	363
FILIPIŃSKIE	369	46	323
KOLUMBIJSKIE	305	11	294
TURECKIE	243	127	116
NEPALSKIE	207	68	139
ROSYJSKIE	189	88	101
UZBECKIE	188	92	96
NIEMIECKIE	156	62	94
BUŁGARSKIE	138	89	49
KIRGISKIE	133	98	35
INDONEZYJSKIE	130	82	48
ZIMBABWE	130	47	83
CHIŃSKIE	117	58	59
WIETNAMSKIE	115	36	79
RUMUŃSKIE	114	54	60
BANGLADESKIE	85	13	72
MONGOLSKIE	70	0	70
TURKMEŃSKIE	65	38	27
KAZACHSKIE	57	28	29
WĘGIERSKIE	55	12	43
AZERBEJDŻAŃSKIE	54	29	25
WŁOSKIE	48	9	39
ARMEŃSKIE	44	14	30
HOLENDRSKIE	41	19	22
TADŻYCKIE	39	22	17
LITEWSKIE	35	20	15
BRYTYJSKIE	29	9	20
KUBAŃSKIE	27	6	21
TAJLANDZKIE	26	0	26
ARGENTYŃSKIE	25	21	4
CZESKIE	22	6	16
AFGAŃSKIE	18	4	14
EGIPSKIE	18	12	6
FRANCUSKIE	18	5	13
AMERYKAŃSKIE	17	9	8
BELGIJSKIE	17	7	10
ŁOTEWSKIE	17	7	10
ALBAŃSKIE	16	0	16
MEKSYKAŃSKIE	16	6	10
SŁOWACKIE	15	3	12
ALGIERSKIE	14	5	9
PAKISTAŃSKIE	14	4	10

LANKIJSKIE	11	5	6
TUNEZYJSKIE	11	6	5
GRECKIE	10	0	10
NIGERYJSKIE	10	0	10
CHORWACKIE	9	6	3
BRAZYLIJSKIE	8	5	3
IRLANDZKIE	8	3	5
MAROKAŃSKIE	7	0	7
POŁUDNIOWOAFRYKAŃSKIE	7	7	0
SYRYJSKIE	7	3	4
BURUNDYJSKIE	6	0	6
PORTUGALSKIE	6	0	6
SZWEDZKIE	6	6	0
PERUWIAŃSKIE	5	0	5
UGANDYJSKIE	5	0	5
WENEZUELSKIE	5	0	5
BOLIWIJSKIE	4	0	4
FIŃSKIE	4	0	4
GWATEMALSKIE	4	0	4
LIBAŃSKIE	4	4	0
TAJWAŃSKIE	4	4	0
HISZPAŃSKIE	3	3	0
IRACKIE	3	0	3
KANADYJSKIE	3	0	3
KENIJSKIE	3	0	3
POŁUDNIOWOKOREAŃSKIE	3	0	3
RWANDYJSKIE	3	3	0
INNE*	113	29	84

Tab. 7. Wykaz narodowości osób zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych

*Z uwagi na występujące jednostkowe liczebności ubezpieczonych zgodnie z zasadą przestrzegania tajemnicy statystycznej prezentowane dane zostały przedstawione dla liczebności 3 i więcej osób.

Spośród niemal 37 tys. obcokrajowców ubezpieczonych w naszym województwie, niemal 80% stanowią obywatele Ukrainy. Kolejną, co do liczebności grupą ubezpieczoną w lubuskich oddziałach ZUS są posiadacze paszportów białoruskich, gruzińskich oraz mołdawskich.

Rzeczywista liczba obywateli obcych państw pracujących w naszym województwie może być wyższa, ponieważ część z nich nie ma ubezpieczenia w ZUS. Dzieje się tak z powodu pracy w szarej strefie, zatrudnieniu na nieoskładkowych umowach lub podleganiu ubezpieczeniom w KRUS.

5.5. PODEJŚCIE DO PROBLEMU DEPOPULACJI W WYBRANYCH KRAJACH

Niepokoje, które budzi kryzys demograficzny są zrozumiałe, zarówno w skali globalnej, lokalnej jak i indywidualnej.

W skali globalnej poważne obawy rodzi fakt, że ludzkość nie wypracowała adekwatnego podejścia do kwestii populacji, ponieważ przez ostatnich siedem stuleci, czyli od tzw. Czarnej Śmierci w XIV wieku populacja planety rosła, a w ostatnich dziesięcioleciach gwałtownie. Jeszcze niedawno publikowano opracowania naukowe dotyczące zagrożeń związanych z przeludnieniem. Co więcej wprowadzono programy ograniczające przyrost naturalny. Dodatkową okolicznością komplikującą poszukiwania rozwiązań jest to, że obecna sytuacja jest efektem

wyborów dokonywanych przez ludzi. Jeden z ekspertów w następujący sposób kreśli wizję przyszłości społeczeństwa, które podlega procesom gwałtownej depopulacji:

Depopulacja wywróci do góry nogami znane rytmy społeczne i ekonomiczne. Społeczeństwa będą musiały dostosować swoje oczekiwania do nowej rzeczywistości mniejszej liczby pracowników, oszczędzających, podatników, najemców, nabywców domów, przedsiębiorców, innowatorów, wynalazców, a ostatecznie konsumentów i wyborców. Powszechne starzenie się populacji i przedłużający się spadek populacji ograniczą wzrost gospodarczy i sparaliżują systemy opieki społecznej w bogatych krajach, zagrażając ich perspektywom na dalszą pomyślność (Eberstadt 2024).²⁴

Przedstawiona wizja może przerażać, ale może też zachęcać do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań. Ten sam autor zwraca uwagę na to, że w sytuacjach kryzysowych ludzie są zdolni do kreowania nowych rozwiązań. Jako przykład podaje wyeliminowanie głodu w takich krajach jak Indie, gdzie konsekwentnie realizowane programy edukacyjne, ekonomiczne i zdrowotne doprowadziły do oczekiwanej zmiany.

Wyludnienie nie jest ostatecznym wyrokiem. Trzeba do niego podchodzić jak do nowego trudnego kontekstu, w którym kraje, regiony i gminy nadal mogą znaleźć sposoby na rozwój. Rządy muszą teraz przygotować swoje społeczeństwa do stawienia czoła wyzwaniom społecznym i ekonomicznym starzejącego się i wyludniającego się świata. Natomiast, jak podkreśla inny badacz zaangażowany w rozwiązywanie problemów kurczących się społeczności, *lokalni aktorzy mają niezwykłą okazję kształtować przyszłość swoich miast i wytyczyć ścieżkę, która pozwoli im zachować vitalność w obliczu globalnego kryzysu.*²⁵

Na użytek niniejszego Planu, zgodnie z zasadą opierania polityki społecznej na dowodach, dokonano przeglądu interwencji publicznych i badań pilotażowych na temat przeciwdziałania depopulacji, które zostały przeprowadzone w kilku krajach europejskich.

Portugalia – postawy wobec zmian demograficznych

W Portugalii przedstawiono analizę i ocenę lokalnych postaw planistycznych wobec zmian demograficznych, a w szczególności wobec spadku populacji, pod względem rozwoju budownictwa mieszkaniowego.²⁶ Jest to analiza porównawcza planów dyrektorów gmin (Planos Diretores Municipais, PDM) 14 portugalskich miast, które doświadczyły kurczenia się. PDM to obowiązkowy dla gmin i prawnie wiążący długoterminowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Spośród analizowanych planów, siedem należy do pierwszej generacji, a sześć do drugiej. Plany należące do pierwszej generacji nie miały określonych

²⁴ Nicholas Eberstadt (2024). The age of depopulation: Surviving a world gone gray. *Foreign Affairs*, 103,

²⁵ Alan Mallach (2023). *Smaller Cities in a Shrinking World: Learning to Thrive Without Growth*. Island Press. Kindle Edition, s. 19.

²⁶ Sílvia Sousa (2019). Local planning attitudes: Comparative content analysis of municipal director plans of shrinking Portuguese cities. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, (44), 81-91. <http://doi.org/10.2478/bog-2019-0017>

celów, były ekspansywne w odniesieniu do mieszkalnictwa i przeciwdziałania spadkowi zaludnienia. Obwody miast zostały utrzymane, z wyjątkiem miasta Gouveia, gdzie uległy zmniejszeniu oraz Villa Nova de Santo André, gdzie wzrosły. Regulacje drugiej generacji są zróżnicowane. Większość z nich nie nakłada żadnych ograniczeń na rozwój mieszkalnictwa i jest obojętna na zmiany demograficzne. Wyjątkiem jest Lizbona, która optuje za stabilizacją mieszkalnictwa i akceptuje spadek liczby ludności. Większość obwodów miast z drugiej generacji planów również została utrzymana. Wyjątkiem było miasto Mangualde, którego obwód zmniejszył się oraz Santana i Vila Franca, które się powiększyły.

Lizbona ma najbardziej progresywny i szczegółowy plan. Jest on jednak znacznie zróżnicowany – czasem opowiada się za rozbudową mieszkań, innym razem za wstrzymaniem. Jego cele to: przyciągnąć, odnowić, zrównoważyć społecznie populację, promować odnowę i regenerację miast, wspierać przyjazne, bezpieczne, inkluzywne, zrównoważone i kreatywne miasto zdolne do konkurencyjności o dobrobyt i miejsca pracy przy zachowaniu silnej tożsamości. Najbardziej zdecydowanym ograniczeniem jest minimalizacja podróży miejskich poprzez równowagę funkcjonalną różnych sektorów miejskich. Program jest też przemyślany pod względem wdrażania – wprowadzono konkretne jednostki np. do kontroli rynku gruntów. Uwzględniono systemy zachęt dla ważnych operacji miejskich, które są niekorzystne z punktu widzenia prywatnych deweloperów. Zaleca się zrewidowanie programu po pięciu latach.

Zmiany demograficzne dopiero zaczynają być brane pod uwagę w lokalnych praktykach planowania. Nie ma ogólnej spójnej strategii. Osiem miast utrzymało swoje obwody miejskie, trzy je powiększyły, a tylko dwa je zmniejszyły. Do tych zmian, poza zmianami demograficznymi przyczynił się również program, który promuje elastyczne planowanie i wzmocnienie PDM jako narzędzia strategicznego. Zdaniem autorów opracowania na ten temat, należy wprowadzić następujące innowacje: racjonalną definicję obszarów miejskich opartą na podaży i popycie gruntów, uprzywilejowanie rewitalizacji obszarów miejskich w stosunku do nowej zabudowy, promocję planowania subregionalnego w celu wzmocnienia współpracy międzygminnej, ocenę realizacji i rewizję planów.²⁷

Francja - kapitał społeczny a wzmocnienie kurczących się społeczności

Badania dotyczą dwóch francuskich miast średniej wielkości.²⁸ Są one odzwierciedleniem dwóch różnych form upadku – kurczenie się Nevers dotyka całej aglomeracji miejskiej, a Dieppe jest dotknięte upadkiem centralnej gminy. Badania opierały się na pogłębionych, częściowo ustrukturyzowanych wywiadach, głównie z mieszkańcami.

Ograniczenie dostępu do nieformalnych sieci społecznych w wyniku kurczenia się miast wynika z dwóch zjawisk – emigracji i zubożenia. Emigracja wpływa na osłabienie sieci rodzinnych z powodu wyjazdu dzieci lub wnuków. Wpływa to negatywnie przede wszystkim na kapitał społeczny starszych kobiet,

²⁷ Tamże.

²⁸ Solène Le Borgne (2023). Coping with urban shrinkage: the role of informal social capital in French medium-sized shrinking cities. *European Planning Studies*, 32(3).

ale skutkuje także samotnością młodszych, nowoprzybyłych mieszkańców. Zubożenie skutkuje natomiast ograniczeniem możliwości spędzania czasu z innymi ludźmi – kapitał ekonomiczny wzmacnia powstanie kapitału społecznego.

Nieformalny kapitał społeczny stanowi ogromny zasób w radzeniu sobie z problemami związanymi z kurczeniem się, ale przede wszystkim na poziomie indywidualnym. Tworzenie nieformalnego kapitału społecznego może być wspierane przez podmioty dostarczające zinstytucjonalizowanego kapitału społecznego.

Wnioski:

1. Podejścia polegające na zbiorowym kapitale społecznym i udziale obywatelskim w celu rozwiązania problemów związanych z kurczeniem się, nie powinny być jedyną strategią, w szczególności, gdy ten kapitał jest już osłabiony.
2. **Warto wspierać budowanie nieformalnego kapitału społecznego dla mieszkańców, którzy mają go mniej, na przykład organizując centra społecznościowe.**
3. Samorzady kurczących się miast powinny mieć na celu przede wszystkim poprawę jakości życia obecnych mieszkańców, a nie przyciągnięcie zewnętrznych mieszkańców i inwestycji.

Szwecja i Holandia – kapitał społeczny a planowanie strategiczne w obszarach objętych depopulacją

Studium porównawcze dwóch przypadków objęło dość podobne regiony dotknięte wyludnieniem w Szwecji (Östergötland) i Holandii (De Achterhoek) (Meijer 2017).²⁹ Na obszarach wyludniających się zachodzi też proces „podwójnej decentralizacji” – zadania planistyczne przechodzą z poziomu państwa na poziom lokalny. Władze lokalne ograniczają świadczone wcześniej usługi lub pozostawiają te zadania obywatelom. Wiąże się to nie tylko z przejściem na inny poziom zarządzania, ale również na bardziej nieformalne praktyki planowania.

Zaobserwowano trzy rodzaje interakcji społeczność-rząd:

1. **Minimalne powiązanie** - autonomiczne działanie podmiotów pozarządowych i władz lokalnych, opierające się jedynie na finansowym wsparciu od gminy. Występuje w silnie związanych ze sobą społecznościach. W takich przypadkach istnieje niebezpieczeństwo nieuwzględniania potrzeb osób o odmiennych poglądach lub słabszych społecznie. Silne więzi wewnątrz społeczności ograniczają możliwość pionowego zaangażowania z innymi organizacjami.
2. **Funkcjonalne powiązanie** - wsparcie NGO ze strony rządów w odpowiedzi na konkretne potrzeby – negatywnym aspektem takiej interakcji jest nierówne wsparcie. Gminom łatwiej jest wspierać te społeczności, które są dobrze zorganizowane i proaktywne.
3. **Reaktywne powiązanie** - współpraca – władze stymulują społeczności do przejęcia określonych zadań, a inicjatywy społecznościowe są częścią polityki. W

²⁹ Marlies Meijer & Josefina Syssner (2017). Getting ahead in depopulating areas - how linking social capital is used for informal planning practices in Sweden and The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 55, 59-70.

praktyce oznacza to, że publiczne finansowanie jest zastąpione systemem wniosków o dotacje. W tym przypadku również istnieje ryzyko, że gorzej zorganizowane gminy nie otrzymają odpowiedniego wsparcia.

Wnioski:

- społeczności, których kapitał społeczny jest dobrze rozwinięty, mogą polegać na nieformalnych praktykach planowania w dążeniu do swoich celów,
- sugerowanym sposobem na skuteczne łączenie kapitału społecznego jest wprowadzenie urzędników ds. rozwoju obszarów wiejskich, którzy mogliby budować więzi z lokalnymi społecznościami,
- należy zwrócić uwagę na nierównomiernie rozłożony kapitał społeczny między społecznościami, co może skutkować dyskryminacyjnym rozkładem przestrzennym usług publicznych.

Włochy – wieloletni pilotaż na obszarach peryferyjnych

Program SNAI (National Strategy for Inland Areas - Krajowa strategia dla obszarów śródlądowych) służy przeciwdziałaniu marginalizacji włoskich gmin – obejmuje działania mające na celu poprawę usług obywatelskich i stworzenie możliwości gospodarczych. Program zatwierdzono w 2014 r. i wdrożono jako pilotaż w 2018 r. na 19 obszarach (Senato della Republica 2023).³⁰

Cel:

SNAI jest polityką terytorialną – ma na celu poprawę jakości usług dla obywateli i możliwości ekonomicznych na obszarach śródlądowych zagrożonych marginalizacją. Tereny śródlądowe charakteryzują się znaczną odległością od głównych usług, ale także dostępnością ważnych zasobów środowiskowych i kulturowych.

*W krótkim okresie Strategia ma podwójny cel: dostosowanie ilości i jakości usług zdrowotnych, szkolnych i mobilnych (tzw. usług obywatelskich) oraz promowanie projektów rozwojowych, które wzmacniają dziedzictwo naturalne i kulturowe tych obszarów, koncentrując się również na lokalnych łańcuchach produkcyjnych. W długim okresie celem jest odwrócenie obecnych trendów demograficznych.*³¹

Działania:

269 gmin na 19 obszarach otrzymało łącznie ponad 29 milionów euro dotacji. Wprowadzono zmiany w następujących dziedzinach: transport i mobilność 27%, kultura i turystyka 18%, integracja społeczna i zdrowie 15%, edukacja i szkolenia 9%, konkurencyjność przedsiębiorstw 8%, energia 7%, środowisko 6%, sieci i usługi cyfrowe 5%, badania i innowacje 3%, zdolności administracyjne 3%, zatrudnienie i praca 1%.

Przykłady konkretnych działań to między innymi wprowadzenie usług pielęgniarek rodzinnych i położnych środowiskowych, stworzenie placówek opiekuńczych dla osób starszych i chorych, modernizacja budynków, innowacyjne programy nauczania oraz nowe ścieżki rowerowe.

³⁰ Senato della Republica. Ufficio Volutazione Impatto (2023). *How to revive depopulated countries? First results of the National Strategy for In-land Areas*. Senate of the Republic.

³¹ Tamże.

Czynniki zapobiegania depopulacji w świetle badań prowadzonych na obszarach wiejskich

Systematyczny przegląd literatury na podstawie obszernej liczby jakościowych i ilościowych badań akademickich analizujących politykę przeciwdziałania wyludnieniu obszarów wiejskich w XXI wieku umożliwił stworzenie listy czynników zapobiegania depopulacji.³³ Opracowanie obejmuje prace z różnych dyscyplin nauk społecznych, są to w większości badania empiryczne. Główną zmienną, na którą zwracana jest uwaga, jest wzrost liczby ludności. Przeanalizowano 66 artykułów naukowych.

Autorzy doszli do wniosku, że na wyludnienie mogą wpływać polityki z czterech poniższych kategorii:

1. Polityka społeczna

a) **usługi minimalne** - większość analizowanych gmin wiejskich jest zbyt mała, aby świadczyć wszystkie niezbędne usługi minimalne:

- zalecane jest tworzenie klastrów lokalnych jednostek administracyjnych,
- usługi powinny być świadczone na skalach administracyjnych między gminą a prowincją,
- postęp technologiczny, np. „inteligentne wioski” mogą poprawić świadczenie usług,
- warto integrować usługi w celu obniżenia kosztów np. bankomaty w aptekach wiejskich,

b) **mieszkalnictwo** – istnieje bariera dla osób planujących tymczasowe zamieszkanie na obszarach wiejskich:

- zalecane jest tworzenie programów budowlanych z opcją wynajmu,
- skuteczność polityki mieszkaniowej wzrasta, gdy jest łączona z innymi interwencjami, np. w zakresie zatrudnienia – irlandzki „Program odnowy obszarów wiejskich” - (Rural Renewal Scheme, RRS) jest przykładem skutecznych działań,

c) **usługi zdrowotne** – proponowanym rozwiązaniem jest telemedycyna, ale jest ona generalnie odrzucana przez pacjentów,

d) **usługi edukacyjne** – wskaźniki wyludnienia znacznie wzrastają po zamknięciu szkół podstawowych i średnich w małych gminach,

e) **usługi społeczno-kulturalne** – dostępność szkół, ośrodków kulturalnych, ale też pubów i barów ma znaczenie w kontekście zmniejszania depopulacji,

f) **wspieranie urodzeń i migracji** – dowody na wpływ polityki wspierającej migrację na depopulację są mieszane, a te mające zwiększać liczbę urodzeń nie przyniosły oczekiwanych efektów (m. in. przez wysokie wskaźniki maskulinizacji na obszarach wiejskich).

2. Polityka fiskalna

a) **inwestycje publiczne** – działania w tym zakresie finansował unijny program LEADER (przyczynił się do włączenia innych sektorów działalności gospodarczej niż rolnictwo i hodowla), hiszpański program SIPTEA (dotacja dla bezrobotnych – skuteczna w moderowaniu wyludnienia), włoska strategia dla obszarów wewnętrznych SNAI (dofinansowanie tworzenia przedsiębiorstw – zwiększyła zatrudnienie i zmniejszyła depopulację),

³³ Diego Loras-Gimeno, Jorge Díaz-Lanchas & Gonzalo Gómez-Bengoechea (2025). Rural depopulation in the 21st century: A systematic review of policy assessments. *Regional Science Policy & Practice*, 100176.

b) **programy obniżek podatków** – dotyczą głównie przedsiębiorstw, wpływają pozytywnie na tworzenie miejsc pracy, a w bardzo szczególnych przypadkach na wzrost płac.

3. Polityka sektorowa

a) **rolnictwo i hodowla zwierząt** – promowanie infrastruktury wodnej oraz polityki konsolidacji gruntów zwiększając produktywność rolnictwa i dochody,

b) **przemysł** (głównie wytwarzanie energii) – zastępowanie energii z węgla źródłami odnawialnymi pogłębia wyludnianie się obszarów wiejskich (wiatraki i panele słoneczne po wybudowaniu nie wymagają zatrudnienia),

c) **turystyka** – obszary, które rozwinęły ten sektor odniosły sukces w powstrzymaniu wyludnienia.

3.4. Polityka infrastrukturalna

a) **infrastruktura transportowa** – rozbudowa sieci dróg skutecznie zmniejsza wyludnienie,

b) **infrastruktura cyfrowa** – wzrost dostępu do internetu skutecznie zmniejsza wyludnienie (Loras-Gimeno 2025).

5.6. MIESZKALNICTWO A PROBLEM DEPOPULACJI

Przedstawiony w poprzednim podrozdziale przegląd literatury przedmiotu dotyczącej niezbędnych interwencji publicznych służących zapobieganiu depopulacji wykazał, że najbardziej efektywne są interwencje publiczne o charakterze wieloaspektowym, kompleksowym, obejmujące zarówno inwestycje gospodarcze i infrastrukturalne (przemysł, transport, mieszkalnictwo) jak i społeczne (np. przedsięwzięcia integracyjne, rozwój nieformalnego kapitału społecznego). Dostępność odpowiedniej jakości mieszkań ma jednak tutaj znaczenie kluczowe.

Wiele danych potwierdza przypuszczenie, że z punktu widzenia młodych małżeństw, jednym z najważniejszych kryteriów, które biorą pod uwagę przy podejmowaniu decyzji prokreacyjnych jest odpowiednia przestrzeń mieszkaniowa. Można wręcz stwierdzić, że brak dostępu do mieszkań jest jednym z czynników obserwowanego kryzysu demograficznego w Polsce. Jeśli tak jest, to znaczy, że inwestycja w rozwój mieszkalnictwa i usług mieszkaniowych może być czynnikiem łagodzenia depopulacji.

Niskie zasoby mieszkaniowe jako bariera wzrostu dzietności

Zasoby mieszkaniowe w Polsce są niskie zarówno w odniesieniu do potrzeb, jak i w porównaniu z innymi krajami (420 mieszkań na 1000 mieszkańców w Kraju, w województwie lubuskim 416). W sąsiednich Czechach ten współczynnik wynosi 473, na Węgrzech 478, w Niemczech 516³⁴. Charakterystyczną cechą polskiego rynku mieszkaniowego jest niewielka liczba mieszkań społecznych oraz słabo rozwinięty rynek najmu. W Polsce – oddaje się do użytku bardzo niewielką liczbę nowych mieszkań społecznych ze wsparciem państwa. Łącznie w 2024 r. było to 4 469 mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych, co stanowiło zaledwie 2,3% oddanych w tym roku mieszkań. Wiele z mieszkań w zasobie gminnym dodatkowo

³⁴ Deloitte (2024). *Property Index Overview of European Residential Markets*, 13th edition, August 2024.

nie spełnia standardów jakościowych, a blisko 10% jest niezamieszkanym³⁵. W konsekwencji wysokich cen oraz niskiej dostępności mieszkań społecznych wielu obywateli znajduje się w **tw. luce czynszowej**. Tak nazywana jest sytuacja, w której dochody gospodarstwa domowego są zbyt niskie na zakup lub najem mieszkania na warunkach rynkowych, ale zbyt wysokie na uzyskanie mieszkania od gminy lub innej formy wsparcia w najmie lub nabyciu lokalu. W luce czynszowej znajduje się ponad 40% rodzin tworzonych przez osoby w wieku 18-44 lata³⁶. **Niezaspokojenie potrzeb mieszkaniowych dotyczy zwłaszcza osób młodych**. Luka czynszowa jest jedną z przyczyn zjawiska gniazdownictwa, czyli sytuacji, w której dorosłe dziecko będące panną lub kawalerem i nie będące same rodzicem mieszka z rodzicami. W Polsce zjawisko gniazdownictwa dotyczy 53% osób w wieku 25-34 lata.

Brak odpowiednich warunków mieszkaniowych jest istotną barierą dla wzrostu dzietności. Przejawia się to na dwóch etapach życia rodzinnego. Na etapie rozważania decyzji o **pierwszym dziecku**, kluczowym warunkiem jest zamieszkiwanie we własnym mieszkaniu – własnościowym lub wynajmowanym. Szansa urodzenia dziecka – zgodnie z ustaleniami Anny Matysiak - jest o 18% większa, jeśli para mieszka we własnym mieszkaniu niż jeśli mieszkałaby u rodziców lub teściów³⁷.

Po drugie, by para starała się o **drugie lub kolejne dziecko**, każdorazowo znacząco wzrasta rola powierzchni użytkowanego mieszkania i unikanie sytuacji mieszkania w lokalu przeludnionym. 10% rodziców jednego dziecka wskazuje, że brak odpowiednich warunków mieszkaniowych powstrzymuje ich od powiększenia rodziny. Odsetek ten wzrasta do blisko 40% dla rodziców co najmniej dwójki dzieci; w tej grupie warunki mieszkaniowe stają się najważniejszą deklarowaną barierą dla decyzji o kolejnym dziecku.

Bariery rozwoju mieszkalnictwa komunalnego w województwie lubuskim

W 2024 roku zostały przeprowadzone dwie diagnozy dotyczące kwestii mieszkaniowej w województwie lubuskim. Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego przeprowadziło analizę zasobów komunalnych i budownictwa społecznego w gminach województwa lubuskiego.³⁸ Natomiast Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze podjął zagadnienie stanu społecznych usług mieszkaniowych w województwie lubuskim.³⁹ Dysponujemy dzięki temu danymi, które mogą być podstawą oceny stanu budownictwa mieszkaniowego i usług mieszkaniowych w kontekście problemu depopulacji.

Badania przeprowadzone przez Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego wykazało, że w większości badanych gmin (85%) w ciągu ostatnich pięciu lat nie

³⁵ Obliczenia na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

³⁶ Adam Czerniak, Jan Kroszka (2024). *Jak rozwiązać problemy mieszkaniowe młodych Polek i Polaków*. Polityka Insight Research, s. 18.

³⁷ Anna Matysiak (2011). Posiadanie własnego mieszkania a rodzicielstwo w Polsce. *Studia Demograficzne* 1(159), s. 37-55.

³⁸ Kucharyk Bartłomiej (2024), Wyniki ankiety dotyczącej zasobów komunalnych i budownictwa społecznego w gminach województwa lubuskiego, Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego, (prezentacja).

³⁹ Joanna Frątczak- Müller (2024), Diagnoza stanu społecznych usług mieszkaniowych w województwie lubuskim, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze.

wybudowano żadnych nowych mieszkań komunalnych. Największą barierą wskazywana przez gminy jest brak odpowiednich funduszy (98%), brak terenów pod inwestycje (30%), bariery prawne (19%). Tylko 13% badanych gmin uznaje swoje mieszkaniowe zasoby komunalne za wystarczające. 5% badanych gmin ocenia stan posiadanych obecnie zasobów jako dobry. Pozostałe oceniały go jako średni lub zły. Prawie połowa z badanych gmin (48%) nie uczestniczy w unijnych ani rządowych programach wsparcia w zakresie budownictwa mieszkaniowego. 65% gmin nie posiada strategii w tym zakresie. Żadna z badanych gmin (54 jednostki) nie korzysta z formuły współpracy w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. 69% gmin nie prowadzi programów udostępniania mieszkań komunalnych.

Ogólny wniosek z omawianych badań jest następujący: lubuskie gminy w większości nie dysponują funduszami i narzędziami organizacyjnymi, które umożliwiłyby im prowadzenie aktywnej i skutecznej polityki mieszkaniowej. Nawet te gminy, które realizują inwestycje (np. Witnica) przyznają, że są one niewystarczające w stosunku do potrzeb. Bez systemowej zmiany w tym zakresie większość gmin nie będzie w stanie podejmować działań łagodzących skutki depopulacji w zakresie mieszkalnictwa.

Ograniczona oferta usług mieszkaniowych

Badania przeprowadzone przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej dotyczyły usług mieszkaniowych, w tym mieszkań treningowych i wspomaganych, które mają na celu ochronę osób zagrożonych utratą mieszkań. Głównym zadaniem tych usług – jak wyjaśnia raport ROPS – jest utrzymanie niezależności mieszkańców oraz zapobieganie ich umieszczaniu w placówkach opiekuńczych, co sprzyja lepszej integracji społecznej oraz redukcji kosztów wsparcia instytucjonalnego.

Raport ROPS informuje, że w województwie lubuskim został przyjęty Regionalny Plan Deinstytucjonalizacji i Rozwoju Usług Społecznych, który podkreśla szczególne znaczenie wsparcia dla następujących grup:

rodziny w sytuacjach kryzysowych, w tym po nagłej utracie mieszkania; osoby z niepełnościami, które wymagają wsparcia w dostosowaniu przestrzeni mieszkaniowej do swoich potrzeb; osoby z zaburzeniami psychicznymi i w kryzysie psychicznym, które potrzebują stabilnego miejsca zamieszkania oraz wsparcia w zakresie zdrowia psychicznego; seniorzy, zwłaszcza samotni i wymagający pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz osoby w kryzysie bezdomności, dla których mieszkalnictwo społeczne stanowi podstawowy element wychodzenia z trudnej sytuacji życiowej. Takie usługi są także kierowane do osób z problemem uzależnień, długotrwale bezrobotnych, opuszczających zakłady karne i poprawcze, a także rodziców samotnie wychowujących dzieci, ofiar patologii życia rodzinnego, osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, dzieci i młodzieży ze środowisk zaniedbanych oraz wychowujących się poza rodziną, w tym do osób opuszczających całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego oraz imigrantów i członków mniejszości narodowych.⁴⁰

W sytuacji depopulacji wymienione wyżej kategorie osób mogą być szczególnie narażone na ograniczenia w dostępie do usług, dlatego ważne jest ustalenie

⁴⁰ Joanna Frątczak- Müller (2024), *Diagnoza stanu społecznych usług mieszkaniowych w województwie lubuskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, s. 2.

w jakim zakresie mogą one liczyć na wsparcie mieszkaniowe i powiązane z nim usługi obecnie i w przyszłości.

Badanie przeprowadzone przez ROPS w Zielonej Górze wykazało, że w roku 2024 tylko 14 gmin świadczyło tego rodzaju usługi - 23 mieszkania, w których przebywało 66 osób. Podmioty prowadzące: powiatowe centra pomocy rodzinie (3 jednostki prowadzące), środowiskowy dom samopomocy, dom pomocy społecznej, jedno centrum usług opiekuńczych, jeden powiat (łącznie osiem mieszkań treningowych i dziewięć mieszkań wspomaganych). Organizacje społeczne prowadzą 12 mieszkań treningowych oraz cztery mieszkania wspomagane. W województwie lubuskim funkcjonuje więc około 36 mieszkań treningowych i 44 mieszkania wspomagane, oferujące łącznie około 180 miejsc dla osób potrzebujących schronienia. 20 ośrodków pomocy społecznej zadeklarowało zamiar tworzenia tego typu mieszkań. Jak wykazała diagnoza ROPS, najczęściej planowaną formą organizacji tych usług jest bezpośrednio zarządzanie przez jednostki samorządu terytorialnego (80%). Jednak coraz większe znaczenie zyskuje współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz innymi jednostkami samorządowymi.⁴¹ Omawiana diagnoza zawiera kilka rekomendacji, które są ważne z punktu widzenia celów i zadań Lubuskiego Planu Ludnościowego. Przytaczamy je tutaj w wersji skróconej:

- 1. Inwestycje w rozwój infrastruktury mieszkaniowej** – kluczowym krokiem w rozwoju mieszkalnictwa wspomagane i treningowe jest zwiększenie nakładów finansowych na adaptację, remonty i budowę mieszkań dostosowanych do potrzeb różnych grup odbiorców (...).
- 2. Budowanie lokalnych kompetencji** – skuteczne funkcjonowanie mieszkań wspieranych i treningowych wymaga wykwalifikowanego personelu, który posiada wiedzę z zakresu organizacji usług społecznych, wsparcia psychologicznego i zarządzania infrastrukturą mieszkaniową (...).
- 3. Wzmacnianie współpracy międzysektorowej** – rozwój mieszkalnictwa wspomagane i treningowe wymaga zintegrowanego podejścia, które łączy wysiłki różnych sektorów: publicznego, pozarządowego i prywatnego (...).
- 4. Przeprowadzenie szczegółowych diagnoz lokalnych** – badania te pozwolą lepiej zrozumieć potrzeby i potencjał danej społeczności, co umożliwi lepsze planowanie usług, a tym samym uwzględnienie potrzeb mniejszych liczebnie kategorii potrzebujących, takich jak rodziny po utracie mieszkań, młodzież wychodząca z pieczy zastępczej, czy osoby w kryzysach psychicznych i bezdomności (...).
- 5. Rozszerzenie definicji grup priorytetowych:** Działania w zakresie mieszkalnictwa wspomagane powinny być ukierunkowane na grupy o największym zapotrzebowaniu, takie jak osoby z niepełnosprawnościami czy seniorzy. Równocześnie należy jednak uwzględniać potrzeby mniej licznych grup, w tym osób w kryzysie

⁴¹ Tamże, s. 33.

bezdomności, młodych dorosłych opuszczających pieczę zastępczą, czy osób z zaburzeniami psychicznymi i w kryzysie psychicznym (...).

6. Systematyczna analiza i ocena działań: Skuteczne wdrażanie inicjatyw w obszarze mieszkalnictwa wspomaganego wymaga stałego monitorowania ich efektywności oraz elastycznego dostosowywania do zmieniających się realiów. Kluczowym elementem jest analiza lokalnych potrzeb, badanie dostępności oferowanych usług oraz regularna ocena osiągniętych wyników. Cykliczna ewaluacja umożliwi identyfikację wyzwań i obszarów wymagających poprawy, co w efekcie pozwoli na bardziej trafne i efektywne planowanie kolejnych działań.⁴²

PODSUMOWANIE DIAGNOZY

Diagnoza wykazała, że kryzys demograficzny ma charakter powszechny, obejmując dużą część kontynentów i krajów, w tym Europę i Polskę. Nieuchronność procesów demograficznych powoduje, że należy przenieść akcent z polityki wzrostu na politykę adaptacji demograficznej. Jest to podejście proponowane przez wielu ekspertów, a także rekomendowane przez Komisję Europejską. To podejście jest nie tylko realistyczne, ale także bardziej wieloaspektowe, uwzględniające dynamikę zmian i zróżnicowanie sytuacji na różnych obszarach. Szczególnie trudna sytuacja będzie miała miejsce na peryferyjnych obszarach wiejskich lub wiejsko-miejskich województwa lubuskiego, gdzie niektóre społeczności w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat mogą utracić nawet 50% mieszkańców. Przewiduje się zmniejszenie udziału osób młodych, a znaczące zwiększenie udziału seniorów w populacji. Dane ZUS wykazują znaczący wzrost udziału cudzoziemców w regionalnym rynku pracy, co zachęca do zaprojektowania strategii, metod i narzędzi zarządzania ich potencjałem z punktu widzenia potrzeb lokalnych społeczności i integracji społecznej. **Biorąc pod uwagę konkluzje z przeglądu interwencji publicznych i badań pilotażowych, za kluczowy aspekt adaptacji demograficznej należy uznać wzmacnianie zdolności jednostek, grup, organizacji i instytucji do łączenia potencjałów.**

⁴² Tamże, s. 34-35.

PILOTAŻ JAKO WARUNEK SKUTECZNEGO WDROŻENIA LUBUSKIEGO PLANU LUDNOŚCIOWEGO

Najważniejszym praktycznym wnioskiem z przedstawionej wyżej diagnozy jest konieczność opracowania i przeprowadzenia w województwie lubuskim pilotażu proponowanego w Planie podejścia, programów i narzędzi. Pilotaż powinien być przeprowadzony zgodnie z następującymi zasadami:

1. Powinien być przeprowadzony na obszarze powiatu, który znajduje się w grupie najbardziej zagrożonych wyludnieniem.
2. Powiat wybrany do pilotażu powinien wyróżniać się dobrym przygotowaniem organizacyjnym (zaawansowana współpraca ponadlokalna), co ułatwi wprowadzanie i testowanie rozwiązań.
3. Pilotaż powinien być przeprowadzony zgodnie z zasadą partycypacji – przy aktywnym, podmiotowym udziale lokalnych liderów i wszystkich kategorii mieszkańców.
4. Szczegółowa koncepcja pilotażu powinna być oparta na pogłębionym rozpoznaniu lokalnych potrzeb i potencjałów.
5. Po sporządzeniu szczegółowej koncepcji pilotażu, powinien być opracowany budżet umożliwiający wprowadzenie wszystkich planowanych zmian.
6. Pilotaż powinien trwać nie krócej niż trzy lata.
7. Podczas trwania pilotażu należy systematycznie monitorować wszystkie ustalone wskaźniki.
8. Wnioski z pilotażu powinny być uwzględnione w aktualizacji Lubuskiego Planu Ludnościowego i w jego wdrażaniu w pozostałych powiatach.

BIBLIOGRAFIA

1. Acemoglu, Daron, & Robinson, James (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity and poverty* (1th ed.). Crown Publishing Group.
2. ADAPT2DC (2014). *Policy framework to support adaptation to demographic change*. Office for National Economic Planning. <https://calvez.github.io/adapt2dc/html/policy.html>
3. An, Siyi., Aoki, Toshiaki., & Suzuki, Atsushi (2021). Why people settle in shrinking communities: A unified framework of psychological, environmental, and cognitive factors. *Sustainability*, 13(24), 13944. <https://doi.org/10.3390/su132413944>
4. Bricker, Darrell, & Ibbitson, John (2019). *Empty planet: The shock of global population decline* (Kindle ed.). Little, Brown Book Group.
5. Brons, Martijn (2024). The demographic transition. In Laguna, Jorge D. (Ed.), *Ninth report on economic, social and territorial cohesion* (pp. 192-212). Publications Office of the European Union.
6. Büscher, Monica, & Cronshaw, Cronan (2022). *The little book of societal readiness*. Imagination Lancaster.
7. Czerniak Adam, Kroszka Jan (2024). *Jak rozwiązać problemy mieszkaniowe młodych Polek i Polaków*. Polityka Insight Research.
8. Deloitte (2024). *Property Index Overview of European Residential Markets*, 13th edition, August 2024.
9. *Diagnoza terytorialna brandenbursko-lubuskiego obszaru powiazań*, Zielona Góra – Cottbus 2025.
10. Duflo Esther, Banerjee Abhijit V. (2022). *Good economics. Nowe rozwiązania globalnych problemów*. Wydawnictwo Agora.
11. Eberstadt, Nicholas (2024). The age of depopulation: Surviving a world gone gray. *Foreign Affairs*, 103, 42.
12. Frątczak-Müller Joanna (2024), Diagnoza stanu społecznych usług mieszkaniowych w województwie lubuskim, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze
13. Frątczak-Müller Joanna, Mielczarek-Żejmo Anna, Raport z badania – Diagnoza rozwiązań dotyczących kształcenia zawodowego, wyższego i life-long learning dedykowanych cudzoziemcom (w tym szczególnie migrantom przymusowym i uchodźcom), NASI CUDZOZIEMCY, Zielona Góra 2024.
14. Główny Urząd Statystyczny (2024). *Sytuacja demograficzna Polski do 2023 r.* Zakład Wydawnictw Statystycznych. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5468/40/4/1/sytuacja_demograficzna_polski_do_2023.pdf
15. Golant, Stephen, M. (2019). Connectivity as an indicator of older people's housing quality. In Anacker B. Katrin, Nguyen T. Mai & Varady P. David (Eds.). *The Routledge handbook of housing policy and planning* (1th ed., pp. 231-242). Routledge.
16. Halpern, David (2010). *The hidden wealth of nations* (Kindle ed.). Polity Press.
17. Hryniewicz Józefina, red. (2023). *Samorząd gminy wobec zmian demograficznych*, Warszawa.
18. Jóźko Marcin (2025), CUS – nowa jakość życia mieszkańców, prezentacja wyników badań podczas Forum CUS w Jarocinie.
19. Kucharyk Bartłomiej (2024), Wyniki ankiety dotyczącej zasobów komunalnych i budownictwa społecznego w gminach województwa lubuskiego, Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego, (prezentacja).
20. Killerby, Paul (2019). *Social capital and the wellbeing of nations: Literature view and policy implications* (Kindle ed.). Independently published.
21. Krystek-Kucewicz Bogumiła, Kaszuba Krzysztof (2017). *Polityka mieszkaniowa jako narzędzie ograniczania depopulacji: wybrane instrumenty stosowane w polskich miastach*, Konwersatorium Wiedzy o Mieście, kwiecień 2017.

22. Kwiatkowski Mariusz (2023), *W działaniu. Wielkopolskie centra usług społecznych*, Warszawa: Oficyna Naukowa.
23. Lawrence, Michael, Janzwood, Scott., & Homer-Dixon, Thomas (2022). *What is a global polycrisis* (2th ed.). Cascade Institute. <https://wfabhmdrpb5-u5525.pressidiumcdn.com/wp-content/uploads/2022/04/What-is-a-global-polycrisis-v2.pdf>
24. Le Borgne Solène (2021). *Monitoring social and geographic conditions of growth and decline in cities*. Conference Paper. <https://zenodo.org/records/4543465>
25. Le Borgne, Solène. (2023). Coping with urban shrinkage: the role of informal social capital in French medium-sized shrinking cities. *European Planning Studies*, 32(3), 569–585. <https://doi.org/10.1080/09654313.2023.2221293>
26. Mallach, Alan (2023). *Smaller cities in a shrinking world: Learning to thrive without growth* (Kindle ed.). Island Press.
27. Matysiak Anna (2011). Posiadanie własnego mieszkania a rodzicielstwo w Polsce. *Studia Demograficzne* 1(159), s. 37–55.
28. Meijer, Marlies, & Syssner, Josefina (2017). Getting ahead in depopulating areas - how linking social capital is used for informal planning practices in Sweden and The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 55, 59-70.
29. Nordregio. Nordic Centre for Spatial Development (2015). *Nordic ways of dealing with depopulation and ageing in rural and peripheral areas*. Nordic Centre for Spatial Development. <https://nordregio.org/publications/nordic-ways-of-dealing-with-depopulation-and-ageing-in-rural-and-peripheral-areas/>
30. Pallagst, Karina, Bontje, Marco, Cunningham Sabot, Emmanuèle, & Fleschurz, René (Eds.). (2022). *Handbook on shrinking cities*. Edward Elgar Publishing.
31. Pérez Luis A. S. (2021). Analysis of the National Strategy Against Depopulation in the Demographic Challenge (Spain). *Journal of Depopulation and Rural Development Studies* (33), 7-34. DOI: 10.4422/ager.2021.18
32. Pugh, Allison J. (2024). *The last human job: The work of connecting in a disconnected world* (Kindle ed.). Princeton University Press.
33. Senato della Republica. Ufficio Volutazione Impatto (2023). *How to revive depopulated countries? First results of the National Strategy for In-land Areas*. Senate of the Republic.
34. Shove, Elizabeth (2023). *Connecting practices: Large topics in society and social theory* (Kindle ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003275107>
35. Spears Dean, Geruso Michael (2025). *After the Spike: Population, Progress, and the Case for People*. Simon & Schuster. Kindle Edition.
36. Strom Stephanie, red. (2025). *Dependency and depopulation? Confronting the consequences of a new demographic reality*, Mc Kinsey Global Institute.
37. Syssner, Josefina. (2020). *Pathways to demographic adaptation: Perspectives on policy and planning in depopulating areas in Northern Europe*. Springer Nature.
38. Szukalski Piotr (2019). *Depopulacja: dlaczego o niej nie mówimy?* Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny 2019, Nr 6.
39. Wichowska, Anna (2021). Economic aspects of shrinking cities in Poland in the context of regional sustainable development. *Sustainability*, 13(6), 3104.